

2.- BAIX CAMP.

NÚM. D'ORDRE: 2.1.

L'Albiol (Baix Camp). **Sense jaciments.**

NÚM. D'ORDRE: 2.2.

L'Aleixar (Baix Camp). **Sense jaciments.**

NÚM. D'ORDRE: 2.3.

Alforja (Baix Camp). **Sense jaciments.**

NÚM. D'ORDRE: 2.4.

Almoster (Baix Camp). **Sense jaciments.**

NÚM. D'ORDRE: 2.5.1.

NOM DEL JACIMENT: Cova C / Cova del Rufino.

TERME MUNICIPAL: Arbolí, Baix Camp.

COORDENADES: No disponibles.

ALÇADA: 600 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Indeterminat (lloc d'habitació) - Assentament ibèric.

CRONOLOGIA: Bronze Mig - Ibèric.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: El jaciment es troba dins una cova amb boca de forma triangular d'1 m. d'amplada per 1,5 m. d'alçada. Aquesta cavitat comunica amb les coves H i de l'Alzina, ambdues a Arbolí.

MATERIALS (1): S'ha documentat, fonamentalment, material lític (percutors, plaquetes de pissarra i fulles de sílex), utillatge en os, restes de fauna, fragments de ceràmica feta a mà (sense decorar o decorada amb incisions, cordons llisos i impressions digitals). Al costat d'aquests materials d'assignació cronològica prehistòrica, han aparegut vestigis d'època ibèrica, concretament, nombrosos fragments de ceràmica de vernís negre, de grisa a torn i d'ibèrica pintada, a més d'algunes peses de teler (*pondera*) i fusaïoles.

VALORACIÓ (1): Es tracta, possiblement, d'un petit assentament ibèric, amb orígens al Bronze Mig, sense que es pugui precisar la seva cronologia ni la seva natura.

HISTORIAL (2): El jaciment fou prospectat per **S. Vilaseca Anguera** l'any 1929. El mateix **Vilaseca** el va excavar anys després, en concret, el 1934.

BIBLIOGRAFIA (2): VILASECA ANGUERA, S., "Les coves d'Arbolí", *Butlletí Arqueològic*, èp. III, 47 (1934), pp. 317-328; *Idem, Reus y su entorno en la Prehistoria*, vol. I, Reus 1973, p. 206; VILASECA, LL., "Notas de Arqueología de Cataluña y Baleares", *Ampurias*, XXX (1968), pp. 349-350; GENERA I MONELLS, M., *Evolució del poblament prehistòric i protohistòric a les comarques de la Ribera d'Ebre i del Priorat*, Barcelona 1979, pp. 519-525 (Tesi Doctoral inèdita); ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, LL., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 42.

NÚM. D'ORDRE: 2.5.2.

NOM DEL JACIMENT: Cova de L'Alzina.

TERME MUNICIPAL: Arbolí, Baix Camp.

COORDENADES: No disponibles.

ALÇADA: 600 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Indeterminat (lloc d'habitació) - Assentament ibèric.

CRONOLOGIA: Bronze Antic - Ibèric.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba al sector calcari de la cinglera que voreja les comarques del Priorat i del Baix Camp, entre el Grau d'Arbolí i el Coll d'Alforja. La cavitat en la qual s'ubica el jaciment està comunicada amb les coves C i H, ambdues a Arbolí. La seva entrada està dissimulada per una alzina, fet que li donà nom. S'hi entra per un pou d'uns 5 m. gairebé vertical que porta a la cambra principal.

MATERIALS (1): Els materials extrets consisteixen bàsicament en elements lítics (1 làmina de sílex, un denticulat, diverses ascles i alguns còdols que presenten senyals d'haver estat utilitzats), utilatge en os (espàtules i punxons), objectes metàl·lics (una punta de coure o bronze) i ceràmica a mà (amb decoració plàstica, de tipus campaniforme). Juntament amb aquests materials d'assignació cronològica prehistòrica, aparegueren restes d'època ibèrica, fonamentalment, ceràmica a torn ibèrica pintada i de vernís negre.

VALORACIÓ (1): Possiblement, cal considerar-lo com un petit assentament ibèric, amb orígens al Bronze Antic, sense que es pugui precisar la seva cronologia ni la seva natura.

HISTORIAL (2): Fou excavat per **J. Fuster** i **M. Salvador Jassans** l'any 1960.

BIBLIOGRAFIA (2): GENERA I MONELLS, M., *Evolució del poblament prehistòric i protohistòric a les comarques de la Ribera d'Ebre i del Priorat*, Barcelona 1979, pp. 519-525 (Tesi Doctoral inèdita); ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 45.

NÚM. D'ORDRE: 2.6.

L'Argentera (Baix Camp). **Sense jaciments.**

NÚM. D'ORDRE: 2.7.1.

NOM DEL JACIMENT: Les Parades de Sant Bartomeu / Sant Bartomeu / Ermita de la Riera.

TERME MUNICIPAL: Les Borges del Camp, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 00' 50'' E / 41° 10' 30'' N.

ALÇADA: 230 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba situat a la partida de Les Parades de Sant Bartomeu, a la banda dreta de la Riera d'Alforja, davant el poble de Les Borges del Camp, un lloc d'encreuament de diferents camins, els quals faciliten, juntament amb la via natural que constitueix la mateixa riera, les comunicacions, i molt a prop del qual es situa una mina d'aigua, dita l'"Aigüeta de l'Ermita" (per trobar-se al costat de l'Ermita de Nostra Senyora de la Riera), que, sens dubte, afavorí la seva elecció com a lloc d'hàbitat a l'Antiguitat.

MATERIALS (1): S'han trobat ceràmiques romanes, fonamentalment, fragments d'àmfora, de dòlia, de gerra, de Terra Sigil·lata Africana, de ceràmica de cuina africana i de *tegula-imbrex*, a més, de restes de plaques de marbre, de rodes de molí de pedra volcànica negra i de trossos de paviments d'*opus testaceum*. La major part d'aquests materials s'han documentat reutilitzats als marges de pedra seca que separen les parcel·les de cultiu, les parades (d'aquí prové el topònim de la partida on s'ubica el jaciment, Les Parades, dites de Sant Bartomeu, per constituir el lloc on s'ubicava la parròquia medieval de Sant Bartomeu). Entre totes les troballes realitzades a l'indret, la més important sigui, possiblement, un gran fragment de sarcòfag de calcària gris (24 X 113 X 52 cm.), localitzat a la propera Ermita de Nostra Senyora de la Riera, en el qual es pot observar, a la seva part frontal, una inscripció llatina que ha estat estudiada per **G. Alföldy**, «---] / ann(is) XII m(ensibus) VII, Q(uintus) Clod(ius) / Euangelus nepoti / dulcissimo f(aciendum) c(uravit)» (RIT 916). Aquest autor creu que la peça ha de pertànyer al s. III d.C., com la major part dels sarcòfags pagans de Tarragona.

VALORACIÓ (1): S'ha considerat com un assentament rural romà de tipus "vil·la" (afirmació molt arriscada, tenint en compte la insuficiència de dades arqueològiques al

respecte) de cronologia incerta. Possiblement, en un futur es trobin noves restes que permetin un major coneixement del jaciment (al què, ara per ara, creiem que tant sols es pot aplicar la denominació d'assentament rural romà, sense més precisions), doncs cal dir que, fins al moment, només s'han realitzat prospeccions caracteritzades per la seva poca intensitat.

HISTORIAL (2): El sarcòfag de Les Borges de Camp, que avui dia es conserva al Museu Diocesà de Tarragona, es va trobar l'any 1968 a l'Ermita de Nostra Senyora de la Riera. El jaciment pròpiament dit fou localitzat a principis de 1986 per **F. Jové** i, poc després, fou visitat pels arqueòlegs **E. Ramon Sariñena** i **J. Massó Carballido**.

BIBLIOGRAFIA (2): VILASECA ANGUERA, S., "Notes de Prehistòria. Quatre eines de pedra interessants", *Butlletí Arqueològic*, èp. III, 45 (1933), pp. 263-265; *Idem*, *Reus y su entorno en la Prehistoria*, vol. I, Reus 1973, p. 35 (i vol. II, fig. 18); ALFÖLDY, G., *Die Römischen Inschriften von Tarraco* (2 vols.), Madrider Forschungen, 10, Berlín 1975, p. 399 (núm. 916); FERRER, M., "Notes d'arqueologia de Catalunya. Les Borges del Camp", *Informació Arqueològica*, 26 (1978), p. 33; JOVÉ, F., "Les Borges del Camp. Papers vells. Apunts per a una monografia d'història local", *Diario Español* (7 de setembre de 1975); *Idem*, *Toponímia de Les Borges del Camp i del seu terme municipal*, Reus 1981, p. 24; *Idem*, *Guia de Les Borges del Camp*, Tarragona 1983, p. 55; MASSÓ, J. i RAMON, E., "Un sarcòfag romà amb inscripció trobat a Les Borges del Camp", *Reus, setmanari de la ciutat* (18 de novembre de 1984), p. 3; MASSÓ CARBALLIDO, J., "Localització d'una vil·la romana a les Parades de Sant Bartomeu", *La Borja*, 8 (1986), pp. 12-13; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, LL., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 67-68; LÓPEZ VILAR, J. i PIÑOL MASGORET, LL., "El món funerari en època tardana al Camp de Tarragona", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 17 (1995), pp. 65-120.

NÚM. D'ORDRE: 2.8.1.

NOM DEL JACIMENT: Forn del Barranc de la Premsa Cremada.

TERME MUNICIPAL: Botarell, Baix Camp.

COORDENADES: 0° 59' 14'' E / 41° 08' 18'' N.

ALÇADA: 190 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Forn ceràmic ("íbero-romà").

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà (s. I a.C.).

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba al peu de la Serra de Prades (pertanyent a la Serralada Prelitoral), a la Depressió Valls-Reus (que forma part de la Depressió Prelitoral), sobre el talud que forma el vessant dret del Barranc de la Premsa Cremada, que, en el seu descens, s'uneix amb el Barranc d'Esclotes, originant el de Segura, que aboca les seves aigües, juntament amb altres cursos propers, al Torrent de Gené, que, finalment, desemboca al mar, en concret, a un punt intermig entre la població de Cambrils i la Riera de Riudecanyes.

DESCRIPCIÓ DE LES ESTRUCTURES (1): Es tracta d'un forn de planta quadrangular, possiblement quadrada, de reduïdes dimensions (1,80 m. de costat) i disposició vertical, format per una doble cambra: la de combustió o *hypocaustum* (íntegrament inserida al terreny natural excavat per evitar fuges tèrmiques) i la de coccí o laboratori (el *fornax* pròpiament dit), separades per una estructura horitzontal massissa d'argila cuita de 50 cm. de gruix als laterals i 40 cm. al punt conservat més pròxim al centre, amb forats regulars de secció troncopiramidal, per a permetre el pas de la calor de la primera a la segona, que era sustentada per un pilar central (*suspensura*). Els murs perimetrals foren aixecats amb tovots o tapial. Es pot veure a simple vista el terç dret de la cambra hipocàustica, de la cambra de coccí o laboratori (d'aquesta darrera encara es conserva l'angle posterior dret fins una alçada de 40 cm.) i de la parrilla foradada (encara es mantenen íntegres 18 forats) que separava les dues estances anteriors. No queda cap indici del *prae-furnium*. El forn estava ubicat de tal forma que aprofitava al màxim els corrents d'aire (en concret, amb una orientació NE-SO, perpendicular al desenvolupament del barranc), mentre quedava, gràcies al talud, a l'abric dels agents naturals. A més, el barranc l'abastia d'aigua, element fonamental per a la producció de ceràmica, i també li podia servir temporalment d'abocador. Una disposició similar presenta el forn de La Buada (Reus, Baix Camp) (2.20.2.). A una distància prudent i fàcilment salvable amb mitjans de locomoció primitius (s'accepta 1 dia de marxa utilitzant un mitjà de transport tipus carro), es situen diverses canteres d'argila d'exploració potencial (és impossible determinar les àrees d'exploració real), de quantitat i qualitat molt diversa.

VALORACIÓ (1): Malauradament, l'absència de materials als nivells estratigràfics més significatius ha fet impossible determinar la datació de l'estructura en ús, la seva fase d'abandonament i la determinació de la producció. Tots els materials ceràmics recuperats són de cronologia moderna, no inferior a mitjans del s. XVIII, i s'associen amb les tasques agrícoles. Només resta un petit fragment sense forma de ceràmica comuna de pasta beig, molt depurada i ben cuita, d'adscripció cronològica incerta, que al no constituir un "rebuig de forn" no es pot considerar com a testimoni de la producció del taller de Botarell. S'han documentat 6 paral·lels del forn, tots ubicats a la Catalunya Vella, és a dir, per damunt del riu Llobregat: els forns de Can Fatjó (Rubí, Vallès Occidental), de Samalús (Cànoves, Vallès Oriental), d'El Pinós (Seva, Osona), de La Vil·la (Tona, Osona) i del Mas Colomer (Alpens, Osona) a Barcelona i el forn del Clos Miquel (Sant Miquel de Fluvià, Alt Empordà) a Girona. Totes aquestes estructures, datades de forma bastant indirecta i imprecisa, han estat descobertes en contextos "ibèrics", raó per la qual són conegudes com a "forns ibèrics". Però, aquests contextos són molt tardans en el desenvolupament de la cultura ibèrica i, sens dubte, s'han d'associar amb una època de plena dominació romana. Un fenomen similar s'ha detectat a Fontscaldes (Valls, Alt Camp) (3.21.2.). En opinió d'**A. Bermúdez Mendel** i **J. Massó Carballido**, seria preferible utilitzar la denominació de forns "ibero-romans" o, millor, de forns indígenes aixecats mitjançant l'aplicació de conceptes i tècniques romanes, la interpretació de les quals denota un domini encara rudimentari dels nous principis introduïts. El *fornax* de Botarell està lluny de ser el característic forn ibèric de planta circular o elíptica i suport central. A l'igual que els arcs a l'*hypocaustum*, la planta quadrada és un indici de romanitat i, per això, la combinació de planta quadrada i pilar central pot considerar-se una interpretació indígena dels plantejaments tècnics romans. A partir d'aquestes observacions i dels paral·lels existents, la cronologia del forn s'ha de situar, com en el cas de Fontscaldes, en plena època tardo-republicana o ibèrica final i no hauria de rebaixar-se més enllà de finals del s. II a.C. o, potser, s. I a.C. L'estructura de Botarell es troba lluny d'aquelles més desenvolupades que trobem en plena època imperial i de la resta de forns localitzats al Camp de Tarragona que són d'estructura quadrada, amb un conducte d'entrada a mode de

prae-furnium i una o dues galeries hipocàustiques formades per arcs espaiats, entre els quals es troben disposats els alveols pels quals passava el foc en direcció a la cambra superior a través d'una *suspensura* foradada a l'estil de la dels forns productors de material laterici de la Gàl·lia i Itàlia. La cambra hipocàustica d'aquests, generalment, estava excavada al sòl, els seus murs eren de tapial i les arqueries eren construïdes amb maons i es recolzaven sobre les parets laterals i un mur longitudinal central.

HISTORIAL: S'han realitzat diversos treballs arqueològics entre 1982 i 1989, destacant, especialment, la intervenció dirigida per **J. Massó Carballido** i **A. Bermúdez Mendel** l'any 1987.

BIBLIOGRAFIA: MASSÓ, J. i BERMÚDEZ, A., "El forn del Barranc de la Premsa Cremada (Botarell, Tarragona)", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 6-7 (1984-1985), pp. 63-106; JUAN TOVAR, L.C., "Los talleres cerámicos de época romana en la provincia de Tarragona: estado de la cuestión", *Acta Arqueológica de Tarragona*, II (1988-89), pp. 13-17; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 71; AA.VV., *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana. Antiguitat Tardana (Campanyes 1982-1989)*, Excavacions Arqueològiques a Catalunya, 1, Barcelona 1993, p. 47.

NÚM. D'ORDRE: 2.9.1.

NOM DEL JACIMENT: Els Antigons / Partida de Sant Joan.

TERME MUNICIPAL: Cambrils, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 03' 35'' E / 41° 04' 30'' N.

ALÇADA: 25 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba a la partida de Sant Joan d'Els Arcs o d'Els Antigons, a l'entrada del terme de Cambrils, tocant el de Vinyols i Els Arcs, molt a prop del pas del Camí Vell de Reus, de la carretera nacional CN-340 i del Camí Vell de Vila-seca, també conegut com Camí dels Corretgidors i que **J. Massó Carballido** ha identificat amb el traçat de l'antiga *Via Augusta*.

MATERIALS (1): Les prospeccions superficials realitzades a l'indret, ubicat dins un sector que ha patit grans modificacions en el seu aspecte físic, especialment després de la construcció del desviament de la carretera CN-340 de Barcelona a València per fora del casc urbà, no han aconseguit localitzar restes arqueològiques, entre altres causes, per l'existència de diverses finques tancades que han limitat enormement la investigació. Per tant, tan sols comptem per a determinar l'existència del jaciment amb algunes notícies antigues. Una d'elles continguda dins un opuscle, referida per **Ll. Rovira**, ens parla de la troballa imprecisa

de «fòssils, cranis humans, armes primitives i sepulcres» a la zona compresa entre El Cavet (tocant la platja), la partida de Sant Joan (o dels Antigons) i la Font Coberta (ja dins el terme municipal de Vinyols i Els Arcs), i afirma que «si hom realitzés profundes excavacions en aquells terrenys» es podria demostrar l'existència d'un nucli de població antic.

VALORACIÓ (1): Malgrat la carència de dades arqueològiques, s'ha apuntat la possibilitat de que es tractés d'un assentament rural romà de tipus "vil·la" (afirmació que considerem molt arriscada, donades les poques informacions que tenim al respecte), de cronologia, ara per ara, impossible de precisar.

HISTORIAL (2): Només comptem amb les imprecises notícies aportades per **Ll. Rovira, M. Tarradell** (qui esmenta el jaciment amb el topònim Els Antigons) i el cronista local **J. Salcea**, sense que s'hagi realitzat una corroboració arqueològica directa del jaciment en qüestió.

BIBLIOGRAFIA (2): ROVIRA, LL., *Cosetania*, Barcelona 1953, p. 10; TARRADELL, M. i MARTIN, G., *Els Antigons - Lucentum (una ciutat romana en el casco urbano de Alicante)*, València 1970, pp. 7-8; MASSÓ CARBALLIDO, J., "Notes sobre el topònim Els Antigons", *Reus setmanari de la ciutat* (10 de desembre de 1983); *Idem*, "Toponímia i Arqueologia", *Butlletí Interior de la Societat d'Onomàstica*, XVII (setembre de 1985) (també publicat a *Cultura*, març de 1985); *Idem*, *El terme de Cambrils a l'Antiguitat. Una aproximació arqueològica*, Cambrils 1990, p. 50; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, LL., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 77-78.

NÚM. D'ORDRE: 2.9.2.

NOM DEL JACIMENT: La Parellada.

TERME MUNICIPAL: Cambrils, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 03' 05'' E / 41° 04' 35'' N.

ALÇADA: 25 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Necròpolis d'inhumació.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es situa a 100 m. del casc antic de Cambrils (fundat a mitjans del s. XII), a l'alçada del carrer J. Roca i Cornet, molt a prop del Barranc de la Mare de Déu del Camí i de La Riera d'Alforja (a l'esquerra i a la dreta, respectivament, dels dos cursos d'aigua esmentats).

MATERIALS (1): S'han exhumat 4 tombes, 3 de *tegulae* a doble vessant i 1 de lloses de pedra calcària, amb una orientació N-S i restes humanes pertanyents a 6 individus, que han estat estudiades per **E. Vives i Bolmaña** al Museu Arqueològic de Barcelona.

VALORACIÓ (1): Les tombes trobades semblen formar part d'una necròpolis d'inhumació de probable cronologia baix-imperial.

HISTORIAL (2): El jaciment es va localitzar de manera fortuïta l'any 1984, al realitzar-se una rasa per instal·lar una canonada d'aigua i fou excavat amb caràcter d'urgència per **J. Massó Carballido, M. Maurell i E. Fuster**.

BIBLIOGRAFIA (2): MASSÓ CARBALLIDO, J., "Conferència a Cambrils de Jaume Massó", *Actualitat de Reus* (1 de febrer de 1984), p. 2; *Idem*, *El terme de Cambrils a l'Antiguitat. Una aproximació arqueològica*, Cambrils 1990, p. 50; FERRANDO, J.M. *et alii*, "Crònica local. Troballes arqueològiques a la Parellada", *Revista Cambrils*, 154 (febrer 1984), p. 4; SERRA, J., "Nota del Centre d'Estudis Cambrilencs", *ibidem*, pp. 19-21; Anònim, "Extracte dels acords més importants adoptats per la Comissió Municipal Permanent. Mes de febrer", *ibidem*, 155 (març 1984), p. 27; Anònim, "Tombes romanes", *La Veu de la Plaça*, 2 (abril de 1984), p. 11; MAUREL, M. i FUSTER, E., "Enterramientos de La Parellada (Cambrils, Baix Camp)", *Arqueología* 84-85, Madrid 1987, pp. 125-126; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 95-96.

NÚM. D'ORDRE: 2.9.3.

NOM DEL JACIMENT: Carretera de Montbrió / La Torre de L'Ermita de la Mare de Déu del Camí / Santuari de la Mare de Déu del Camí.

TERME MUNICIPAL: Cambrils, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 03' 05'' E / 41° 04' 20'' N.

ALÇADA: 20 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà - Necròpolis d'inhumació.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba a la banda dreta del Barranc de la Mare de Déu del Camí i a l'esquerra de la carretera que porta a Montbrió del Camp des de la CN-340, molt a prop d'una torre de defensa que data del s. XIV (tenim documents d'aquesta època que parlen de parcel·les de terra conreada amb oliveres confrontades «*cum Turri S(an)ta Mariae de Camino*») i del santuari de la Mare de Déu del Camí (bastit durant la "re població" del s. XII, encara que l'edifici actual data del s. XVIII), portador d'un topònim prou significatiu ("del Camí"), que sens dubte, al·ludeix al pas d'una via romana, la *Via Augusta*.

MATERIALS (1): Al jaciment, ubicat a una zona afectada per un fort procés d'urbanització, s'han trobat alguns vestigis arquitectònics, entre els quals destaca 1 fust de columna romana, i diverses restes d'enterraments d'inhumació. També s'han documentat alguns fragments de ceràmica romana, sobretot, d'àmfora i de *tegula-imbrex*, barrejats amb altres pertanyents a ceràmiques d'època medieval i moderna, especialment pels voltants d'un terreny adossat a la

Plaça de la Torre de l'Ermita, entre aquesta i l'Avinguda d'Antoni Gaudí, i, fins i tot, reutilitzats com a material de construcció, juntament amb pedres, còdols i algun molí de mà de granit probablement prehistòric, a l'estructura de la mateixa torre.

VALORACIÓ (1): Tot aquest conjunt d'elements arqueològics, tot i que sense estructures arquitectòniques antigues comprovades i una quantitat de materials ceràmics molt pobre, han fet pensar en l'existència a aquest indret tan ben situat d'un assentament rural romà de tipus "vil·la" (afirmació que, ara per ara, ens resulta molt arriscada), que, potser, es podria posar en relació amb els enterraments d'inhumació localitzats al proper jaciment dels Jardins de l'Ermita de la Mare de Déu del Camí (2.9.10.), al sector N de la partida de La Parellada. En aquest sentit, cal dir que **M. Miró** considera ambdós jaciments com un de sol.

HISTORIAL (2): **E. Boada** va documentar el jaciment l'any 1970, durant les obres de construcció d'un taller de reparació d'automòbils. Els anys 1981 i 1982, es van realitzar diverses intervencions arqueològiques que van permetre localitzar nombrosos materials d'època romana, entre els quals es trobava el fust de columna romana, que han estat publicats per **J. Massó Carballido**. L'any 1990, **A. Muñoz Melgar** va realitzar una excavació d'urgència.

BIBLIOGRAFIA (2): BOADA, E., "Cambrils: excavaciones en la Torre", *Diario Español de Tarragona* (15 de novembre de 1970), p. 27; MASSÓ CARBALLIDO, J., "Notes històriques de la torre del Santuari de la Mare de Déu del Camí", *Revista Cambrils*, 169 (maig de 1985), pp. 29-30; *Idem*, "Notes històriques de la torre del Santuari de la Mare de Déu del Camí", *Diario Español de Tarragona*, 14.322 (7 de setembre de 1985), pp. 14-15; *Idem*, *El terme de Cambrils a l'Antiguitat. Una aproximació arqueològica*, Cambrils 1990, pp. 51-52; MUÑOZ MELGAR, A., *La intervenció arqueològica en els jardins de l'ermita de la Mare de Déu del Camí de Cambrils (Avinguda de Gaudí)*, Quaderns d'Estudis i Divulgació 2, Cambrils 1991; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 83-84.

NÚM. D'ORDRE: 2.9.4.

NOM DEL JACIMENT: Castell de Vilafortuny.

TERME MUNICIPAL: Cambrils, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 05' 20'' E / 41° 04' 10'' N.

ALÇADA: 10 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric.

CRONOLOGIA: Ibèric.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Ocupa un solar, actualment edificat, al costat del Castell de Vilafortuny (del s. XVI) i de les pistes del Club de Tennis Vilafortuny.

MATERIALS (1): S'han documentat, fonamentalment, diversos fragments de ceràmica, sobretot d'època ibèrica, i alguns carbons. Més significativa és la troballa produïda al Castell de Vilafortuny, en el qual s'ha detectat la presència de 2 dos *cipos* amb inscripcions, una dedicada a «*L(ucio) Caecilio Lu(c)i f(ilio) Quirin(a) triu) Caeciliano*» pel seu fill «*Q(uintus) Caecilius Campanus*» (95 X 60 X 54 cm.) (RIT 262 = CIL II, 4199) i altra dedicada a «*C(aio) Aufidio Victorino*» (90 X 59 X 48 cm.) (RIT 453 = CIL II, 4448), actualment conservats al Museu Arqueològic “Salvador Vilaseca” de Reus.

VALORACIÓ (1): Donada la petita quantitat de dades arqueològiques enregistrades, només podem intuir la presència d'un jaciment ibèric amb possibles perduracions posteriors.

BIBLIOGRAFIA (2): VILASECA, Ll., “Notas de Arqueología de Cataluña y Baleares”, *Ampurias*, XXX (1968), p. 351; MASSÓ CARBALLIDO, J., *El terme de Cambrils a l'Antiguitat. Una aproximació arqueològica*, Cambrils 1990, p. 38; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 85.

NÚM. D'ORDRE: 2.9.5.

NOM DEL JACIMENT: El Cap de Sant Pere.

TERME MUNICIPAL: Cambrils, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 06' 50'' E / 41° 04' 25'' N.

ALÇADA: 10 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà - Forn ceràmic.

CRONOLOGIA: Alt Imperi.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba sobre una petita elevació, tocant el P.K. 262 de la línia ferroviària Barcelona-València, a uns 200 m. del mar.

MATERIALS (1): Al jaciment, ubicat a una zona molt urbanitzada, s'han documentat, com a restes d'estructures arquitectòniques, tan sols 3 paviments d'*opus testaceum*, encara que, en aquest sentit, també s'ha de destacar la reutilització de materials constructius romans, sobretot, carreus de soldó i teules, que s'observa a l'antic edifici de la parròquia de Vilafortuny, d'època medieval. D'altra banda, s'han localitzat diversos materials ceràmics romans, fonamentalment, fragments d'àmfores, de *tegula-imbrex* i de Terra Sigil·lata, la major part dels quals es troben dipositats al Museu Arqueològic “Salvador Vilaseca” de Reus. És possible que, tal i com apunta **R. Járrega Domínguez**, a aquest jaciment correspongui el fragment de vora, part de la paret i arrencament de nanses de la forma Dressel 2-4 que va publicar **A. Tchernia** i que, segons l'esmentat autor, fou trobat per **H. Vertet** entre Cambrils i Salou, juntament amb altres restes ceràmiques atribuïbles a una terrisseria. Aquest fragment presenta un llavi amb perfil marcadament triangular, característica que, tot i que no és habitual entre les Dressel 2-4 hispàniques, s'ha observat a

diversos exemplars del Camp de Tarragona. La situació de la troballa referida per **Tchernia** entre Cambrils i Salou coincideix perfectament amb la topografia d'El Cap de Sant Pere i, per tant, sembla descartada aquella proposta que la relacionava amb el jaciment de La Canaleta (Vila-seca, Tarragonès) (1.21.3.).

VALORACIÓ (1): S'ha considerat com un possible assentament rural romà de tipus "vil·la" alto-imperial (afirmació molt arriscada, tenint en compte les pobres dades arqueològiques existents al respecte), dotat d'un centre terrissaire.

HISTORIAL (2): El jaciment era conegut per **S. Vilaseca Anguera** com a mínim des dels anys 40 i el va mostrar a diversos investigadors, entre ells, **A. Schulten** i **M. Carreras Dexeus**. A les darreries de 1952, **Vilaseca**, acompanyat de diversos membres de la Secció Excursionista del Centre de Lectura de Reus, féu una prospecció a l'indret, aconseguint localitzar diversos materials ceràmics romans, que foren dipositats al Museu Arqueològic de Reus, que es trobava sota la seva direcció. El jaciment fou novament prospectat l'any 1981 per membres del **Centre d'Estudis Cambrilencs** que constataren l'existència de diversos paviments romans.

BIBLIOGRAFIA (2): CARRERAS DEXEUS, M., "De re agrícola hispano-romana tarraconense", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 35-40 (1952), pp. 25-30; Anònim, "Del museo municipal", *Reus, semanario de la ciudad*, 58 (23 de maig de 1953), p. 3; TCHERNIA, A., "Les amphores vinaires de Tarraconaise et leur exportation au début de l'Empire", *Archivo Español de Arqueología*, 44 (1971), p. 70; MASSÓ CARBALLIDO, J., "La Via Augusta al seu pas per la Costa Daurada. Fixació del tram Tàrraco-Tria Capita", *XXIX Assemblée Intercomarcal d'Estudiosos*, Sitges 1985, pp. 111-119; *Idem*, *El terme de Cambrils a l'Antiguitat. Una aproximació arqueològica*, Cambrils 1990, p. 45; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll, *Carta arqueològica del Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 80-81; JÁRREGA DOMÍNGUEZ, R., "Les àmfores romanes del Camp de Tarragona i la producció del vi tarraconense", *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 5 (1995), pp. 179-194; *Idem*, "Poblamiento rural y producción anfórica en el territorium de Tarraco", *Journal of Roman Archaeology*, 9 (1996), pp. 471-483.

NÚM. D'ORDRE: 2.9.6.

NOM DEL JACIMENT: Els Tallats.

TERME MUNICIPAL: Cambrils, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 05' 00'' E / 41° 05' 00'' N.

ALÇADA: 25 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà - Enterrament d'inhumació.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Destruït.

UBICACIÓ: El jaciment es trobava sobre una petita elevació, al costat mateix del Camí de Vilafortuny.

MATERIALS (1): Abans de la seva destrucció es van poder documentar diversos materials arqueològics, bàsicament, 1 sarcòfag de soldó amb una inhumació, 1 moneda de la seca de «KeSE», la meitat inferior d'1 molí de mà giratori, 1 dòlia *in situ* i diversos fragments ceràmics romans, sobretot, de Terra Sigil·lata.

VALORACIÓ (1): Es considera, de manera hipotètica, com un assentament rural romà de tipus “vil·la” (una afirmació, segons el nostre parer, massa arriscada), del qual no es pot precisar la seva cronologia, degut a la manca de dades suficients.

HISTORIAL (2): L'indret ja era conegut per **S. Vilaseca Anguera**, **A. Schulten** i **M. Carreras Dexeus** des dels anys 40, però va ser l'any 1964, quan **Vilaseca** va poder certificar, sense cap mena de dubte, l'existència d'un jaciment arqueològic pròpiament dit. L'any 1966, durant els treballs d'ampliació del Camí de Vilafortuny, que fou transformat en una veritable carretera que connectava amb la CN-340, es va realitzar una campanya d'urgència que va documentar tot un seguit de restes romanes. El jaciment, que ja s'havia vist molt afectat per la construcció de la nova carretera, fou totalment destruït entre els anys 1976 i 1982, durant les obres d'edificació de la Urbanització “Els Tallats”, però abans que fos completament arrasat, va poder ser visitat **R. Capdevila**, **J. Massó Carballido** i **R. Cortés i Cortés**, que pogueren recuperar diversos materials arqueològics.

BIBLIOGRAFIA (2): CARRERAS DEXEUS, M. “De re agrícola hispano-romana tarraconense”, *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 35-40 (1952), pp. 25-30; VILASECA ANGUERA, S., “Delegación provincial de excavaciones arqueológicas. Tarragona 1964”, *Noticiario Arqueológico Hispano*, X-XII (1966-67), p. 261; SANZ I MARTÍNEZ, M., “Pueblos para la historia”, *La Voz de la Costa Dorada*, 24 (14 de maig de 1974), p. 13; GORGES, J.-G., *Les villas Hispano-romaines*, París 1979, p. 411 (T 16); MASSÓ CARBALLIDO, J., *El terme de Cambrils a l'Antiguitat. Una aproximació arqueològica*, Cambrils 1990, p. 46; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 98-99; LÓPEZ VILAR, J. i PIÑOL MASGORET, Ll., “El món funerari en època tardana al Camp de Tarragona”, *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 17 (1995), pp. 65-120.

NÚM. D'ORDRE: 2.9.7.

NOM DEL JACIMENT: Partida de La Pujada de Na Ponça.

TERME MUNICIPAL: Cambrils, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 04' 42'' E / 41° 04' 30'' N.

ALÇADA: 10 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba entre el Camí del Mas d'en Bosch i el Camí de Vilafortuny, al límit de la partida de la Pujada de Na Ponça amb la d'Els Tallats, a banda i banda del Camí del Corralet.

MATERIALS (1): S'han documentat nombrosos fragments d'àmfora i de *tegula-imbrex* i diversos trossos de maons i de paviments. També ha estat documentat en superfície, la qual cosa ha impossibilitat la seva associació estratigràfica i, per tant, una datació contextualitzada, un fragment de *later* (19 X 13 X 5,5 cm.) estampat amb un segell orbiculat (11 cm. de diàmetre pel *sigillum* i 3,7 cm. per l'*orbiculus*) que podem adscriure a un dels tallers urbans de Roma i que presenta el següent text: «[C(aii) CAL]PETANI HERMETIS / OPUS D[OLI]JARE EX FIG(linis) / [CAESARI]S N(ostri)». El segell recull el nom de *Caius Calpetanus Hermes*, un esclau format a les *officinae* de *Caius Calpetanus Favor*, un dels més importants *officinatores* de les *figlinae Marcianae* en època de Trajà, i que, un cop manumitit, fou *offinator* imperial, treballant en temps de l'emperador Adrià.

VALORACIÓ (1): El jaciment es considera un assentament rural romà, possiblement, de tipus "vil·la" (opinió que ens resulta massa arriscada), de cronologia imprecisa, donades les pobres dades arqueològiques que ha proporcionat.

HISTORIAL (2): Fou descobert per **J. Massó Carballido**.

BIBLIOGRAFIA (2): MASSÓ CARBALLIDO, J., *El terme de Cambrils a l'Antiguitat. Una aproximació arqueològica*, Cambrils 1990, pp. 45-46; VIDAL, J.M., *El llarg camí d'un poble*, Cambrils 1990, p. 29; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, LL., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 97; PIÑOL, LL., LÓPEZ, J. i MARTÍ, G., "C. Calpetanus Hermes i la difusió de materials ceràmics de construcció de les *figlinae* urbanes de Roma a Tàrraco", *Empúries*, 52 (2000), pp. 281-288.

NÚM. D'ORDRE: 2.9.8.

NOM DEL JACIMENT: La Llosa.

TERME MUNICIPAL: Cambrils, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 02' 58,5'' E / 41° 03' 55'' N.

ALÇADA: 3-7 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà (de tipus "vil·la").

CRONOLOGIA: August/Canvi d'Era - Baix Imperi (s. V. d.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: El jaciment es troba dins la partida de La Llosa, al SE del terme municipal de Cambrils, a la banda dreta del Barranc de la Mare de Déu del Camí i a 100 m. del seu aiguabarreig amb el mar, molt a prop del pas de l'antiga *Via Augusta*.

MATERIALS (1): S'han localitzat nombroses estructures arquitectòniques al llarg dels 20.000 m² en què s'ha estimat la superfície del jaciment. A la seva zona S, s'ha trobat, bàsicament, 1 mur en el qual s'obre 1 escala i 1 estança (decorada internament amb pintures murals), diversos murs encofrats que configuren una doble alineació d'àmbits quadrangulars adossats (que es consideren les restes de grans dipòsits o cisternes de poca fondària, malgrat no conservar cap mena de pavimentació), restes de 2 habitacions pavimentades amb *opus signinum* i amb vores de mitja canya, inclinades vers l'E, cap a una conducció d'aigua que desguassaria al barranc, 1 malmès *hypocaustum*, del què només resten 3 murs i empremtes de *pilae* al terra, i, per últim, vestigis de 2 estances d'emmagatzematge (una d'elles amb una petita estructura adossada, de parets de pedra amb argiles i fons de maó amb un petit orifici). D'altra banda, a la part més elevada del jaciment, el sector N, més deteriorat, s'han documentat restes d'1 estança decorada amb pintures murals, en la qual es van trobar elements de construcció, fragments de pintura mural, peces d'un *opus sectile* desmuntat i, sobretot, un important conjunt amortitzat de peces de bronze, compost de 2 lampadaris (un amb una figura antropomorfa i l'altre en forma de columna i rematat per una petita cràtera), 2 jocs de suports amb peanya i pàtera o plat, 1 pàtera amb mànec decorat, 1 llàntia amb una màscara teatral, 1 cassó, 1 canelobre i altres peces menors (1 espasa i 1 daga de ferro). També s'han trobat, arreu del jaciment, abundants materials ceràmics, concretament, vernís negre, comuna itàlica, local i africana, Terra Sigil·lata Itàlica, Sudgàl·lica, Hispànica i Africana A, C i D, àmfora hispànica, africana i oriental, paleocristiana grisa i ataronjada i, fins i tot, fragments de Terra Sigil·lata Coríntia amb escenes rituals, molt poc freqüent a Catalunya.

Figura XVII. A) Situació del jaciment de La Llosa (2.9.8).
 B) Planta general de les restes localitzades.
 C) Plànol de l'àrea excavada (segons M. García Noguera i J.M. Puche i Fontanilles).

VALORACIÓ (1): Les notables estructures arquitectòniques constatades, juntament amb els abundants materials ceràmics localitzats, ens fan suposar l'existència d'un autèntic assentament rural romà de tipus "vil·la", datable entre les darreries de l'època tardo-republicana (període augustià) i el s. V d.C., format per diverses edificacions distribuïdes de manera irregular sobre una àmplia superfície, i del qual, fins i tot, és possible diferenciar la *pars rustica* i la *pars urbana*.

a) Les estructures exhumades al S del jaciment semblen pertànyer al sector industrial de la vil·la, en el qual, possiblement, es produïen en salades o conserves de peix per comercialitzar, entre elles el *garum*. La relativa bona conservació de les restes ha possibilitat, fins i tot, la identificació de diverses remodelacions a la *pars rustica* de la vil·la. La primera fase constructiva (possiblement, la fundacional) la trobaríem entorn al canvi d'Era, i d'aquesta només s'han pogut identificar alguns vestigis d'estructures que foren arrasades en fases posteriors. La segona fase d'activitat edilícia l'haurien de situar a la segona meitat del s. I d.C., un moment en què es documenta una anivellació del terreny sobre la qual es va construir una part de les estructures que es conserven avui dia, que corresponen a estances destinades a l'hàbitat, entre les quals destaquen les restes d'1 sala decorada amb pintures murals. La tercera fase de remodelacions, que s'hauria de situar en un moment no definit de l'Alt Imperi, comportaria una transformació total de la zona, fins aleshores destinada a l'hàbitat, que, fins i tot, canviaria la seva funcionalitat per a convertint-se en una hipotètica factoria de salaons de reduïdes dimensions, una fase, realment significativa, en què es van construir diversos dipòsits de poca fondària distribuïts en dues fileres paral·leles a la costa (segurament, recaptadors d'aigua de mar per obtenir la sal), 1 *hypocaustum* (probablement, destinat al tractament de productes piscícoles), 2 habitacions pavimentades en *opus signinum* (possiblement, utilitzades per a la neteja, bocinejat i preparació del peix) i 1 claveguera. La quarta fase, que situaríem en algun moment del s. III d.C., es caracteritza per l'aparició de diversos abocaments que inutilitzaren en part algunes estances de la petita factoria piscícola (també es produïrien transformacions a la zona residencial, tal i com veurem a continuació), però tractant-se, més aviat, d'un moment de canvi que no pas de destrucció i abandonament, doncs, encara que no es sap amb seguretat, alguns dels dipòsits de l'àrea mantingueren un ús no determinat. En darrer lloc, trobaríem una cinquena fase, que hauríem de situar en un moment posterior, encara no precisat, en la qual es van annexar a la zona industrial 2 estances més pel costat E (segurament, destinades a activitats d'envasament i emmagatzematge), que, pel material ceràmic trobat, foren, probablement, abandonades al s. V d.C. (tot i que aquesta data només es pot vincular al sector excavat, ja que l'abandonament d'aquest no implica necessàriament la desaparició de la vil·la, sinó, potser, un canvi d'orientació econòmica com a resposta a l'evolució i transformació de la societat romana baix-imperial).

b) A la part més elevada del jaciment, el sector N, s'han localitzat altres vestigis arqueològics, més deteriorats, que s'han identificat com a pertanyents a la part residencial de la vil·la, la *pars urbana*. Fonamentalment, s'ha localitzat 1 habitació decorada amb pintures murals, possiblement un *triclinium*, de la què, tan sols, podem dir que, potser, va patir una remodelació en algun moment del s. III d.C. (coincidint amb la quarta fase edilícia documentada a la *pars rustica*), a partir de la troballa de tot un seguit de restes materials amortitzades, que ens parlen del desballestament total de l'habitació (el paviment, la teulada, els recobriments parietals i, fins i tot, el mobiliari). Ha estat molt útil a l'hora de fixar la cronologia d'aquesta remodelació el conjunt de peces metàl·liques de bronze amortitzat, juntament amb altres materials, a la susdita habitació, compostat per peces freqüents a les darreries del s. I d.C. i durant tot el s. II d.C. i que, per tant, hauríem de situar entre finals del s. II d.C. i els inicis de s. III d.C., doncs és lògic pensar que les peces foren utilitzades en el transcurs del s. II d.C., moment en què estigueren de moda, i que la seva degradació va comportar la seva substitució i amortització.

L'assentament, magníficament ubicat, al costat de terrenys quaternaris molt fèrtils per les aportacions fluvials d'argiles i graves del Barranc de la Mare de Déu del Camí, i proper al mar i al pas de la *Via Augusta* (la qual cosa li va permetre explotar els recursos marítims, a més dels propis d'una explotació agropecuària, i emprar la xarxa viària i la navegació a cabotatge a petita i mitjana escala com a mitjans de transport i comunicació), s'ha d'entendre dins el procés de romanització del territori del Camp de Tarragona a partir de finals de l'època tardo-republicana i els inicis de l'Alt Imperi, moment en el qual es produeix una gran proliferació d'explotacions rurals romanes de tipus "vil·la". En aquest procés el tram viari corresponent a la *Via Augusta* esdevé l'eix vertebrador de nombroses explotacions rurals i costaneres.

HISTORIAL (2): El jaciment fou descobert fortuïtament per **J. Massó Carballido** l'any 1981. Aquest arqueòleg dirigí les dues primeres campanyes d'excavació, amb caràcter d'urgència, l'agost i el setembre de 1983. El 1984, **Massó i M. Magriñà i Alonso** realitzaren una nova intervenció. L'abril de 1990, **Magriñà i G. Foguet i Coll** continuaren els treballs. El 1991, es realitzaren dues campanyes, una el mes de març dirigida per **J.M. Macias i Soler** i altra el mes de juliol feta per **Massó i Magriñà**. L'any 1992, continuà l'activitat amb tres noves campanyes, una dirigida per **E. Ramon Sariñena**, feta durant els mesos de febrer i març, altra sota la tutela de **M. Miró** i la darrera fou realitzada per **Ramon i Macias**. El juliol de 1993, **Macias i J.M. Puche i Fontanilles** feren una nova excavació. L'any 1994, els treballs arqueològics, que esdevingueren durant el mes de juliol, foren dirigits per **Ramon i Puche**. El 1995, **Ramon i J. Menchon i Bes** realitzaren, també al juliol, una nova intervenció. L'any 1996, **Menchon i M. García Noguera** excavaren, al mes de juliol, el jaciment. El 1997, esdevingueren dues noves intervencions arqueològiques, una dirigida per **Puche**, que es va realitzar als mesos de març i abril, i l'altra feta sota la supervisió del mateix **Puche** i de **García Noguera**, al més de juliol del susdit any.

BIBLIOGRAFIA (2): PONSICH, M. i TARRADELL, M., *Garum et industries antiquae de salaison dans la Méditerranée Occidentale*, París 1965; MASSÓ, J., RAMON, E. i MAGRIÑÀ, M., "La vil·la romana de la Llosa", *Revista Cambrils*, 150 (octubre de 1983), p. 13; *Idem*, "La vil·la romana de la Llosa", *ibidem*, 156 (abril de 1984); *Idem*, "La vil·la romana de la Llosa, a Cambrils", *Actualitat de Reus*, 55 (5 de gener de 1984); *Idem*, "La vil·la de la Llosa i la producció de salaons de peix en època romana al nostre litoral", *La Veu de la Plaça*, 2 (abril de 1984), pp. 9-10; *Idem*, *Memòria de les campanyes d'excavació portades a terme en la vil·la romana de La Llosa, terme municipal de Cambrils, Baix Camp* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, Tarragona 1990); MASSÓ CARBALLIDO, J., "Cambrils, la Llosa", *Arqueología* 83, Madrid 1985, p. 190; *Idem*, "La Via Augusta al seu pas per la costa daurada. Fixació del tram Tàrraco-Tria Càpita", *XIX Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos (Sitges, 1984)*, Sitges 1985, pp. 111-119; *Idem*, *El terme de Cambrils a l'Antiguitat. Una aproximació arqueològica*, Cambrils 1990, pp. 42-45; *Idem*, "El Camp de Treball arqueològic de 1990 a La Llosa", *Revista Cambrils*, 229 (agost 1990); *Idem*, "Notas sobre un miliario desaparecido de la vía Augusta, entre las mansiones de Tarraco y Oleastrum", *Simposio La red viaria en la Hispania Romana (Tarazona, 24-26 de septiembre de 1987)*, Institución "Fernando El Católico", Saragossa 1990, pp. 347-348 (nota 1); MASSÓ, J. i MAGRIÑÀ, M., "La Llosa (Cambrils, Baix Camp)", *Arqueología* 84-85, Madrid 1987, p. 108; ARBELOA I RIGAU, J.-V. M., "Prospeccions i excavacions arqueològiques", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 12 (1990), pp. 214-215; VIDAL, J.M., *El llarg camí d'un poble*, Cambrils 1990, p. 29; AA.VV., *Los bronzes romanos en España*, Madrid 1990; MUÑOZ MELGAR, A., *La intervenció arqueològica en els jardins de l'Ermita de la Mare de Déu del Camí de Cambrils* (Avinguda

de Gaudí), Quaderns d'estudis i divulgació, 2, Cambrils 1991; CODEX, SCCL, *Memòria de la intervenció arqueològica realitzada a la vil·la romana de La Llosa, Cambrils (Baix Camp)* (memòries inèdites lliurades al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, Tarragona 1991-1998); *Idem*, *Projecte d'excavació de La Llosa. Anys 1998/2002* (projecte d'excavació lliurat al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya, Tarragona 1997); MARTÍ I ESTRADA, G., "Troballes excepcionals a La Llosa", *Revista de Cambrils*, 250 (1992); ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 90-91; AA.VV., *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana. Antiguitat Tardana (Campanyes 1982-1989)*, Excavacions Arqueològiques a Catalunya, 1, Barcelona 1993, p. 48; MACIAS, J.M. i RAMON, E., "La vil·la romana de la Llosa (Cambrils, Baix Camp)", *Tribuna d'Arqueologia 1992-1993*, pp. 125-133; *Idem*, "La vil·la romana de La Llosa, Cambrils (Baix Camp)", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 15 (1993), pp. 357-373; GARCÍA, M. i PUCHE, J.M., "Finalitza la intervenció arqueològica a la vil·la romana de la Llosa (agost 1997)", *Revista de Cambrils*, 313 (1997), p. 41; *Idem*, "La Llosa, una nova excavació arqueològica", *ibidem*, 338 (1999); *Idem*, "La vil·la romana de La Llosa (Cambrils, Baix Camp)", *Tàrraco 99. Arqueologia d'una capital provincial romana (Tarragona, 15-17 d'abril de 1999)*, J. Ruiz de Arbulo (ed.), Documents d'Arqueologia Clàssica, 3, Tarragona 2000, 231-242.

NÚM. D'ORDRE: 2.9.9.

NOM DEL JACIMENT: L'Esquirol.

TERME MUNICIPAL: Cambrils, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 05' 04'' E / 41° 04' 00'' N.

ALÇADA: 7 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà (de tipus "vil·la") - Enterrament d'inhumació.

CRONOLOGIA: August/Canvi d'Era - Baix Imperi (s. IV d.C.).

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es situa a la partida de L'Esquirol, al costat de la torre de telègraf, també coneguda com de L'Esquirol (bastida al s. XIX), al P.K. 2 de la carretera que uneix Cambrils amb Salou i a només 250 m. de la línia de costa.

MATERIALS (1): El jaciment, que resta molt malmès, ha proporcionat diversos vestigis de murs i de canalitzacions, alguns fragments de maons quadrats característics de *pilae*, de plaques i motlures ornamentals i de *tegula mammata* i, molt especialment, pel que fa a les restes d'estructures arquitectòniques documentades, 2 piscines, entre les quals destaca una petita *natatio*, la meitat de la qual fou arrasada per les màquines, pavimentada en *opus signinum* amb acabat de mitja canya, de 2,50 m. X 1,68 m. per l'interior i una profunditat conservada d'uns 80 cm., que encara presenta, pel seu angle SO, 3 esglaons de forma semi-circular de 50 cm., 72 cm. i 94 cm. de diàmetre respectivament, i, pel SE, un sistema de desguàs consistent en una canonada de terracota. També s'ha documentat l'existència d'una tomba de cista construïda amb tègules i grans maons (*bipedales*), sense restes òssies al seu

interior, adossada a un dels murs localitzats de 1,80 m. X 60 cm. X 36 cm. D'altra banda, cal dir que s'han testimoniats nombrosos materials ceràmics romans entre els quals, crida l'atenció la presència d'alguns fragments de ceràmica campaniana i de ceràmica comuna ibèrica.

VALORACIÓ (1): Les restes exhumades indiquen que ens trobem, possiblement, davant la zona termal de la *pars urbana* d'un assentament rural romà de tipus "vil·la", que tindria una cronologia compresa, com a mínim, entre el canvi d'Era (donada la presència de ceràmica campaniana i comuna ibèrica, tot i que cap fragment d'aquesta mena s'ha trobat en estratigrafia) i el s. IV d.C., encara que, fins al moment, no es compta amb elements cronològics definitius, i que va experimentar, segurament, el seu moment d'esplendor durant els ss. I i II d.C., un període en el qual el territori tarragoní estigué densament poblat, detectant-se l'obliteració de les estructures termals en un moment posterior a la segona meitat del s. III d.C., signe inequívoc de recessió de l'assentament. Respecte a la inhumació detectada al jaciment, es creu que, probablement, seria d'una època més tardana que la dels materials ceràmics localitzats a les seves immediacions, que donen una datació de s. IV d.C., i, molt possiblement, la hem de considerar posterior a l'abandonament de la vil·la.

HISTORIAL (2): Entre els dies 19 de gener i 10 de febrer de 1987, **E. Ramon Sariñena** realitzà una excavació d'urgència, arran de la construcció imminent d'un complex turístic.

BIBLIOGRAFIA (2): MASSÓ CARBALLIDO, J., "La Via Augusta al seu pas per la Costa Daurada. Fixació del tram Tàrraco-Tria Capita", *XXIX Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos (Sitges, 1984)*, Sitges 1985, pp. 111-119; *Idem*, *El terme de Cambrils a l'Antiguitat. Una aproximació arqueològica*, Cambrils 1990, p. 47; ARBELOA I RIGAU, J.-V. M., "Prospeccions i excavacions arqueològiques", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 12 (1990), pp. 193-194; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 100-101; AA.VV., *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana. Antiguitat Tardana (Campanyes 1982-1989)*, Excavacions Arqueològiques a Catalunya, 1, Barcelona 1993, pp. 49-50; LÓPEZ VILAR, J. i PIÑOL MASGORET, Ll., "El món funerari en època tardana al Camp de Tarragona", *Butlletí Arqueològic*, 17 (1995), pp. 65-120.

NÚM. D'ORDRE: 2.9.10.

NOM DEL JACIMENT: Jardins de l'Ermita de la Mare de Déu del Camí.

TERME MUNICIPAL: Cambrils, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 03' 05'' E / 41° 04' 20'' N.

ALÇADA: No disponible.

TIPUS DE JACIMENT: Necròpolis d'inhumació.

CRONOLOGIA: Alt Imperi (s. III d.C.).

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: El jaciment es troba al tram final de l'Avinguda de Gaudí, molt a prop de la cruïlla amb l'Avinguda del Baix Camp i la carretera nacional CN-340.

MATERIALS (1): S'han trobat les restes d'1 mur, d'1 dipòsit d'*opus signinum* i de 4 inhumacions en *tegulae* amb aixovars molt pobres, concretament, 3 plats de Terra Sigil·lata Africana A-2 (1 de la forma Lamboglia 3/Hayes 14b, 8, i 2 de la forma Lamboglia 8/Hayes 17a, 5), diverses tassetes d'una sola nansa de "parets fines", 1 llàntia de disc de la forma Dressel 20, 1 vora de Terra Sigil·lata Africana D-1 forma Lamboglia 51, 2 gerres de ceràmica comuna i alguns objectes de metalls (1 instrument de ferro indeterminat i 2 arrecades d'or).

VALORACIÓ (1): Les restes detectades s'han interpretat com a part d'una necròpolis d'inhumació datable, pels aixovars localitzats, a la primera meitat del s. III d.C., i que quedaria segellada per un nivell d'abandonament datat al s. IV d.C. La presència d'1 dipòsit d'*opus signinum* ens podria estar relacionant aquest lloc d'enterrament amb un complex de producció agropecuària proper. En opinió de **M. Miró**, no només es podria relacionar amb el proper jaciment del Santuari de la Mare de Déu del Camí (2.9.3.), en el qual s'han trobat algunes restes que podrien assenyalar la presència d'un assentament rural romà de tipus "vil·la", concretament, 1 tambor de columna de soldó i molts materials ceràmics, especialment, àmfora i *tegula-imbrex*, sinó que ambdós jaciments s'haurien de considerar com un mateix establiment.

HISTORIAL (2): **A. Muñoz i Melgar** va realitzar una excavació d'urgència entre el 20 i el 27 d'agost de 1990.

BIBLIOGRAFIA (2): MARTÍ I ESTRADA, G., "Les restes trobades pertanyen a l'època romana, segles II-III d.C.", *Revista Cambrils*, 230 (setembre de 1990), pp. 3-4; MASSÓ CARBALLIDO, J., *El terme de Cambrils a l'Antiguitat. Una aproximació arqueològica*, Cambrils 1990; MUÑOZ MELGAR, A., *La intervenció arqueològica en els jardins de l'ermita de la Mare de Déu del Camí (Avinguda de Gaudí)*, Quaderns d'Estudi i Divulgació, 2, Cambrils 1991; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, LL., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 89; LÓPEZ VILAR, J. i PIÑOL MASGORET, LL., "El món funerari en època tardana al Camp de Tarragona", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 17 (1995), pp. 65-120.

NÚM. D'ORDRE: 2.9.11.

NOM DEL JACIMENT: Mas d'en Bosch.

TERME MUNICIPAL: Cambrils, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 05' 25'' E / 41° 05' 25'' N.

ALÇADA: 34 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Via.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Les restes es troben a poca distància del Mas d'en Bosch, al límit entre els termes municipis de Cambrils i de Vila-seca, molt a prop del pas de la carretera nacional CN-340, que en aquest sector ressegueix el traçat de l'antiga *Via Augusta*.

MATERIALS (1): Pels voltants del Mas d'en Bosch s'han recuperat fragments de ceràmica comuna romana i diversos indicis que fan suposar l'existència d'un tram viari sota una gran construcció d'època medieval. Molt a prop, a un indret no determinat entre Mas Calvó i Cambrils, al costat de l'autovia Reus-Salou, **S. Vilaseca Anguera** i **A. Schulten** van descobrir als anys 50 un miliari anepígraf, conegut com a Miliari de Mas Calvó (Reus, Baix Camp), de 1,26 m. d'alçada per 62,5-63,5 cm. de diàmetre, que es trobava situat entre les *mansiones* de *Tarraco* i d'*Oleastrum* i que, actualment, es conserva al Museu Arqueològic "Salvador Vilaseca" de Reus.

VALORACIÓ (1): Malgrat els pobres materials trobats, es considera que a l'indret existeix un tram, probablement, de la *Via Augusta*.

HISTORIAL (2): El jaciment fou prospectat per **S. Vilaseca Anguera** i **V. Romero Alarcón**.

BIBLIOGRAFIA (2): SCHULTEN, A., *Cincuenta y cinco años de investigación en España*, Publicación de Estudios Reusenses, 5, Reus 1953, p. 72; PALLÍ AGUILERA, F., *La Via Augusta en Catalunya*, Bellaterra 1985, pp. 112-113 (núm. 19); MAYER, M. *et alii*, "L'epigrafia romana a Catalunya. Estat de la qüestió i darreres novetats", *Fonaments*, 5 (1985), p. 177; MASSÓ CARBALLIDO, J., "La Via Augusta al seu pas per la Costa Daurada. Fixació del Tram Tàrraco-Tria Càpita", *XXIX Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos (Sitges, 1984)*, Sitges 1985, pp. 111-119; *Idem*, "Notas sobre un miliario desaparecido de la vía Augusta, entre las mansiones de Tarraco y Oleastrum", *Simposio La red viaria en la Hispania Romana (Tarazona, 24-26 de septiembre de 1987)*, Saragossa 1990, pp. 347-348 (nota 1); *Idem*, *El terme de Cambrils a l'Antiguitat. Una aproximació arqueològica*, Cambrils 1990, p. 46; LOSTAL PROS, J., *Los miliarios de la provincia tarraconense (conventos tarraconense, cesaraugustano, cluniense y cartaginense)*, Saragossa 1992, pp. 206-207 (núm. 213); ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 92.

NÚM. D'ORDRE: 2.10.

Capafonts (Baix Camp). **Sense jaciments.**

NÚM. D'ORDRE: 2.11.1.

NOM DEL JACIMENT: Poblat ibèric de Santa Anna / Puig de Santa Anna.

TERME MUNICIPAL: Castellvell del Camp, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 05' 50'' E / 41° 10' 55'' N.

ALÇADA: 265 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple (primera meitat del s. III a.C.) - Ibèric Final/Tardo-republicà (mitjans del s. II a.C.).

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es localitza a 2 Km. de Reus, sobre el turó de Santa Anna, pertanyent a les primeres estribacions de la Serra de Prades, des del qual es domina una àmplia superfície del Camp de Tarragona i bona part de la línia de costa.

MATERIALS (1): El jaciment es troba molt deteriorat degut a les importants destruccions que ha patit al llarg del temps causades per la construcció de l'Ermita de Santa Anna l'any 1424, que seria utilitzada com a hospital i cementiri d'apestats durant el s. XVI i convertida en fortí, el 1838, durant la Primera Guerra Carlina, i per la ubicació d'una pedrera al vessant E del mateix turó. L'excavació ha localitzat vestigis de 7 habitacions de les quals només 2 han estat excavades (núms. 1 i 2). Són de forma rectangular i es disposen alineades paral·lelament amb les portes obertes cap al centre del turó on es conserva part d'un espai obert parcialment enllosat (espai 8), segurament un carrer o un plaça. L'amplada de les cases varia dels 2,5 m. fins als 3,5 m., mentre que la longitud no es pot precisar per la pèrdua de la part de les capçaleres. L'habitació núm. 4 presenta un mur mitjancer que diferencia 2 sectors dintre de l'hàbitat. A l'interior de les habitacions n'hi havia una llar de foc. Només es conserva la part inferior dels murs, recolzats directament sobre la roca i adaptats perfectament al pendent d'aquesta, feta amb pedres en sec. Probablement, la resta dels murs estaria bastida amb fusta i tovots (d'aquests s'han trobat diversos fragments a les excavacions) i la coberta seria vegetal i estaria lligada amb fang. El gruix d'aquests murs oscil·la entre els 50 i els 70 cm. i es conserven fins una alçada de 50 cm. També s'han trobat restes ceràmiques, bàsicament, fragments de vasos de cordons, 2 *pondera*, 6 fusai oles, 2 fragments de ceràmica àtica, ceràmica campaniana i trossos de peces de ferro.

VALORACIÓ (1): Tot sembla indicar que es tracta d'un poblat ibèric de petites dimensions, probablement d'un únic barri i carrer central al qual s'obrien les cases que tindrien un mur corregut a la seva part posterior que faria les funcions de defensa. No s'ha conservat cap mena de muralla ni de sistema defensiu (la part posterior dels hàbitats ha estat arrasada), no obstant, cal tenir en compte que les condicions naturals de l'indret ja devien constituir un obstacle considerable per accedir-hi. Cronològicament, s'han pogut distingir 3 fases constructives:

a) Durant la primera fase, anterior a mitjans del s. III a.C., es construïren, possiblement, els murs (anomenats A i B) que trobem sota les habitacions 1 i 2, que presenten una orientació diferent a la dels murs que les conformen, es situen a un nivell inferior i estan bastits amb pedres de majors dimensions.

b) Al llarg de la segona fase, que abastaria el període comprès entre mitjans del s. III a.C. i principis del s. II a.C., es construïren els murs que conformen les habitacions que s'observen avui dia i l'enllosament de l'àmbit 8.

c) En darrer terme, durant la tercera fase, que es situaria a la primera meitat del s. II a.C., s'elevaria el nivell de l'àmbit 8 provocant alguns canvis estructurals que s'observen, fonamentalment, als accessos de les habitacions (paradament de la porta de l'habitació núm. 2 i construcció de l'escala de l'habitació núm. 1).

Per tant, estem davant un assentament amb una cronologia que abastaria el s. III i la primera meitat del s. II a.C. (tal i com indiquen els materials ceràmics trobats, especialment els fragments de ceràmica de vernís negre). S'han constatat alguns materials que proporcionen una datació lleugerament més antiga, en una quantitat molt petita (només 2 fragments de

ceràmica àtica), que es remunten fins a les darreries del s. IV o al començament del s. III a.C. Del moment d'abandonament no coneixem gairebé res (ja que aquests nivells arqueològics foren excavats durant la primera campanya arqueològica que es va realitzar al jaciment, l'any 1934, i, malauradament, els materials exhumats es van perdre), tot i que sembla ésser posterior al primer quart del s. II a.C.

HISTORIAL (2): El jaciment fou descobert per **P. Rius** i **S. Vilaseca Anguera** l'any 1934 i, immediatament, es realitzà una campanya d'excavació dirigida per **P. Rius**. Els materials d'aquesta primera excavació van desaparèixer durant un bombardeig a la Guerra Civil i tan sols ens resten petites notes a diaris locals i una maqueta realitzada per l'escultor **F. Oller** que no correspon totalment a la realitat de les estructures arquitectòniques. L'agost de 1985, **E. Ramon Sariñena** realitzà una campanya de neteja i excavació. La mateixa arqueòloga dirigí una nova campanya d'excavacions l'agost de 1987. Els materials trobats es conserven al Museu Arqueològic "Salvador Vilaseca" de Reus.

BIBLIOGRAFIA: VILASECA, Ll., "Notas de Arqueología de Cataluña y Baleares", *Ampurias*, XXX (1968), pp. 351-352; MASSÓ CARBALLIDO, J., *Reus, Prehistòria i Antiguitat*, Reus 1978; MASSÓ, J., MAGRIÑÀ, M. i RAMON, E., "Notícia del Poblament Ibèric de Santa Anna", *El Finestral*, 4 (tardor 1984); MAGRIÑÀ, M. i MASSÓ, J., "El poblament ibèric de Santa Anna (Castellvell del Camp)", *Fulls de Treball Carrutxa*, 19-20 (estiu-tardor 1985); RAMON SARIÑENA, E., "Puig de Santa Anna (Castellvell del Camp, Baix Camp)", *Arqueología* 84-85, Madrid 1987, pp. 108-109; *Idem*, *El poblamiento de época ibérica en la comarca del Baix Camp*, Barcelona 1988 (Tesi de Llicenciatura inèdita); *Idem*, "El poblament d'època ibèrica a la comarca del Baix Camp. Estat de la qüestió", *Acta Arqueològica de Tarragona*, II (1988-89), pp. 55-67; MASSÓ, J. i RAMON, E., "Noticia del poblado ibérico de Santa Anna. Castellvell del Camp (Tarragona)", *XIX Congreso Nacional de Arqueología (Castelló de la Plana, 1987)*, Saragossa 1989, pp. 565-572; ARBELOA I RIGAU, J.-V. M., "Prospeccions i excavacions arqueològiques", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 12 (1990), pp. 152-154; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 115; RAMON, E. i MASSÓ, J., *El poblament ibèric de Santa Anna (Castellvell del Camp, Baix Camp)*, Memòries d'Intervencions Arqueològiques a Catalunya, 11, Barcelona 1994.

NÚM. D'ORDRE: 2.11.2.

NOM DEL JACIMENT: Les Barqueres.

TERME MUNICIPAL: Castellvell del Camp, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 05' 48'' E / 41° 11' 00'' N.

ALÇADA: 200 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric.

CRONOLOGIA: Ibèric.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba sobre el vessant S d'un turó, 1 Km. al SO del nucli urbà de la localitat de Castellvell del Camp.

MATERIALS (1): Segons informa **Ll. Vilaseca**, es van recollir nombroses restes d'àmfores i d'altres materials ibèrics dins aquesta zona, però, no s'ha pogut precisar la localització exacta del jaciment.

VALORACIÓ (1): Malgrat la manca d'evidències arqueològiques, es considera com un assentament ibèric de cronologia incerta.

BIBLIOGRAFIA (2): VILASECA, Ll., "Notas de Arqueología de Cataluña y Baleares", *Ampurias*, XXX (1968), p. 352; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 109.

NÚM. D'ORDRE: 2.12.

Colldejou (Baix Camp). **Sense jaciments.**

NÚM. D'ORDRE: 2.13.

Duesaigües (Baix Camp). **Sense jaciments.**

NÚM. D'ORDRE: 2.14.

La Febró (Baix Camp). **Sense jaciments.**

NÚM. D'ORDRE: 2.15.

Maspujols (Baix Camp). **Sense jaciments.**

NÚM. D'ORDRE: 2.16.

Montbrió del Camp (Baix Camp). **Sense jaciments.**

NÚM. D'ORDRE: 2.17.1.

NOM DEL JACIMENT: La Roca / Santuari de la Mare de Déu de La Roca.

TERME MUNICIPAL: Mont-roig del Camp, Baix Camp.

COORDENADES: 0° 56' 16'' E / 41° 06' 42'' N.

ALÇADA: 292 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Indeterminat (lloc d'habitació) - Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final.

CRONOLOGIA: Bronze Mig/Final - Ibèric Final/Tardo-republicà (s. I a.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba sobre el vessant S del turó on s'aixequen les ermites de Sant Ramon i de La Roca, des del qual es domina gran part del Camp de Tarragona.

MATERIALS (1): S'ha constatat diversos clots quadrangulars als quals van a parar uns solcs (probablement, conduccions d'aigua) i tot un seguit de fileres de forats de pal, al sostre i al terra de les balmes, interpretades com les restes d'estacades per a la protecció d'un possible hàbitat, encara que **S. Vilaseca Anguera** consideri, a la seva publicació *La cova el Patou (Mont-roig, prov. de Tarragona)* (Reus 1963), que les balmes no tenen capacitat suficient per a servir de lloc d'habitació. D'altra banda, s'han documentat, de manera molt dispersa i en quantitats molt reduïdes, materials que ens testimonien una llarga continuïtat de l'hàbitat a l'indret. En concret, **Vilaseca** parla d'haver trobat materials molts antics, possiblement del Paleolític Superior (1 punta de la *Gravette* i altres puntes de dors rebaixat, així com també gratadors carenats), i tot un seguit de peces de sílex, algunes retocades que, juntament amb alguns fragments de ceràmica feta a mà (de mugrons superposats o simples, de cordons, acanalades i, fins i tot, de nanses d'apèndix de botó de secció circular i de fons amb impressió d'estera, ambdues típiques del Bronze Mig, però que tingueren perduracions posteriors), donen una cronologia compresa entre el Neolític i l'Edat del Bronze (tot i que la major part es poden situar en un moment del Bronze Mig/Final). Al costat d'aquests materials tan antics, s'han documentat alguns *pondera*, de forma més o menys rectangular, i diversos fragments de ceràmica de vernís negre, de ceràmica comuna ibèrica i d'àmfora ibèrica. La ceràmica de vernís negre és escassa i molt fragmentària, però es constaten diverses restes de pàteres (2 fons de campaniana A, 1 vora de campaniana B forma Lamboglia 26 i 1 fons de campaniana B forma Lamboglia 3) i, fins i tot, 1 fragment de fons molt rodat amb restes d'una roseta que sembla característica dels vasos de les Tres Palmetes Radials. La ceràmica comuna ibèrica, que és una mica més abundant, presenta, majoritàriament, pastes fines i, en quant a les formes, predominen els fragments de vores i parets de *kalathos*. Pel que fa a les àmfores, cal dir que es troben molt poc representades i, en tots els casos, són de tipus ibèric. També ha estat testimoniada 1 fragment de Terra Sigil·lata Hispànica del tipus Dragendorff 29 o 37 i es té constància de la troballa d'una làpida romana amb una inscripció dedicada a la deessa Isis, «*DE ISIDI / S IDE / | IST / IT*», el culte a la qual va tenir el seu moment d'esplendor durant el principat de Cal·lígula.

VALORACIÓ (1): Es creu que ens trobem davant un assentament ibèric, amb precedents d'hàbitat molt antics i que podria haver perdurat fins al s. I a.C. La cronologia del jaciment és força relativa degut als escassos fragments amb que comptem. La roseta fragmentada del Taller de les Pàteres de les Tres Palmetes Radials ens documentaria un moment d'ocupació als voltants del s. III a.C., els fragments de *kalathos* ens situarien a finals d'aquest segle i durant tot el següent, mentre que el fragment de *pyxis* ens podria portar fins al s. I a.C. No obstant, són pocs els elements per a concretar el període d'ocupació.

HISTORIAL (2): Les primeres notícies daten de l'any 1953, quan, amb motiu d'una sèrie d'obres d'acondicionament, aparegueren alguns materials arqueològics. Més tard, el 1962, **S. Vilaseca Anguera** i la seva filla, **Ll. Vilaseca**, realitzaren una nova prospecció, els resultats

de la qual es publicaren un any més tard. La zona fou de nou prospectada l'any 1977 per **V. Romero Alarcón** i **R. Vilardell**, dipositant els materials recuperats al Museu Municipal de Riudoms.

BIBLIOGRAFIA (2): VILASECA ANGUERA, S., *La industria del sílex a Catalunya. Les estacions-tallers del Priorat i extensions*, Reus 1936; *Idem*, *Las industrias del sílex tarraconenses*, CSIC, Madrid 1953, p. 381; *Idem*, *Nuevas localidades de cerámica acanalada*, Reus 1954; *Idem*, *La cova el Patou (Mont-roig, prov. de Tarragona)*, Reus 1963; *Idem*, *Reus y su entorno en la prehistoria*, vol. I, Reus 1973, p. 64; VILARDELL, R. i ROMERO, V., "Hallazgos arqueológicos en el santuario prehistórico de La Roca (Mont-roig, Tarragona)", *Pyrenae*, 13-14 (1977-78), pp. 75-80; RAMON SARIÑENA, E., *El poblamiento de época ibérica en la comarca del Baix Camp*, Barcelona 1988 (Tesi de Llicenciatura inèdita); *Idem*, "El poblament d'època ibèrica a la comarca del Baix Camp. Estat de la qüestió", *Acta Arqueològica de Tarragona*, II (1988-89), pp. 55-67; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 163.

NÚM. D'ORDRE: 2.17.2.

NOM DEL JACIMENT: *Oleastrum*.

TERME MUNICIPAL: Mont-roig del Camp, Baix Camp.

COORDENADES: 0° 55' 40'' E / 40° 59' 35'' N.

ALÇADA: 10 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà (*mansio* de la *Via Augusta*).

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba a la riba esquerra del riu Llastres, poc abans de passar el pont que el creua i a 600 m. del seu abocamar, molt a prop del nucli urbà de l'Hospitalet de L'Infant (pertanyent al terme municipal de Vandellòs, Baix Camp).

MATERIALS (1): Al jaciment, que es troba a una zona força urbanitzada, s'han localitzat, bàsicament, les restes d'1 vell mur identificat tradicionalment com una torre de defensa i divers material ceràmic en superfície, sobretot, fragments d'àmfora, de dòlia, de vaixel·la de taula, de *tegula-imbrex* i de paviment d'*opus testaceum*. També ha estat testimoniada la presència d'algunes monedes romanes i d'1 petita bassa en la qual s'aprecia la reutilització de materials romans. Crida especialment l'atenció l'absència de fragments de Terra Sigil·lata.

VALORACIÓ (1): Els materials indiquen la probable existència d'un assentament rural romà que ha estat identificat, hipotèticament, amb la *mansio Oleastrum*, citada a l'Itinerari d'Antoní (*It. Ant.* 399, 2) i pel geògraf grec **Estrabó** (*Geogr.* III, 4, 6), que es trobava a 21 milles romanes de *Tarraco*. Aquesta hipòtesi es veu recolzada per la proximitat de l'indret respecte al pas de la *Via Augusta*, per les informacions aportades per algunes referències

antigues, que parlen de l'existència d'un vell pont sobre el riu Llastres, i pel mateix topònim "Llastres" (que derivaria del mot llatí *oleaster*, que significa "ullastre").

HISTORIAL (2): L'any 1866, **B. Hernández Sanahuja** va identificar les restes arqueològiques, recollint tot un seguit de materials que ingressaren al Museu Arqueològic de Tarragona.

BIBLIOGRAFIA (2): HERNÁNDEZ SANAHUJA, B., "Ruinas del antiguo pueblo de Oleastrum", *Quaderns d'Història Local*, 1 (1991) (edició a càrrec de J. Massó i J. Menchon de l'original publicat per la *Real Academia de la Historia* l'any 1865); *Idem*, *Historia de Tarragona desde los más remotos tiempos hasta la época de la restauración cristiana. Editada, anotada y continuada hasta nuestros días por D. Emilio Morera Llauredó*, vol. I, Tipografía de Adolfo Alegret, Tarragona 1892, p. 173; ARCO, A. del, *Catálogo del Museo Arqueológico de Tarragona con la clasificación hecha en 1878 por D. Buenaventura Hernández Sanahuja*, Tarragona 1894; MORERA LLAURADÓ, E., *Provincia de Tarragona, Geografía General de Catalunya*, F. Carreras i Candi (dir.), vol. IV, Barcelona 1910, pp. 668-669; BLÁZQUEZ, A., *Exploraciones en las vías romanas de Bergido a Asturica, y de Cataluña*, Madrid 1925, p. 13; ROLDÁN HERVÁS, J.M., *Itineraria Hispana. Fuentes antiguas para el estudio de las vías romanas en la Península Ibérica*, Anejos de Hispania Antiqua, Madrid 1975, p. 254; MASSÓ CARBALLIDO, J., "La Via Augusta al seu pas per la Costa Daurada. Identificació del tram Tarraco-Tria Capita", *XXIX Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos*, Sitges 1984, pp. 111-119; PALLÍ AGUILERA, F., *La Via Augusta en Cataluña*, Barcelona 1985, pp. 157-158; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 155-156.

NÚM. D'ORDRE: 2.17.3.

NOM DEL JACIMENT: El Velòdrom.

TERME MUNICIPAL: Mont-roig del Camp, Baix Camp.

COORDENADES: 0° 58' 00'' E / 41° 05' 15'' N.

ALÇADA: 90 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ròma (de tipus "vil·la") - Forn ceràmic.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà (s. I a.C.) - Alt Imperi (fins al s. III d.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba al lloc on es bastí el velòdrom de Mont-roig del Camp, al costat dret del Barranc de L'Horta (o de Vilanova), molt a prop del nucli urbà de la vila (fundat durant la "re població" del s. XII).

MATERIALS (1): S'han localitzat nombroses estructures arquitectòniques entre les quals destaquen diversos dipòsits d'*opus signinum*. En concret, han estat detectades 2 cisternes rectangulars revestides d'*opus signinum*, col·locades simètricament, amb 5,5 X 2 m. i 3,6 X 2

m. respectivament, i una fondària que oscil·la entre els 75 i els 95 cm. També s'han trobat dipòsits més petits (possiblement, per a l'elaboració de vi, d'oli o d'altres productes), juntament amb restes de murs, paviments i 1 escombrera amb gran quantitat de restes de fauna i de terrissa, destacant, sobretot, la troballa d'1 fragment de motlle per a la fabricació de vasos de Terra Sigil·lata Hispànica de la forma Dragendorff 37 amb decoració geomètrica (cercles segmentats amb rosetes de 10 fulles al seu interior i línies verticals ondulades) i figurada (una representació del déu Mercuri). També s'ha constatat la significativa presència de nombrosos elements utilitzats en la fabricació de ceràmica (canonades, carrets, etc...).

VALORACIÓ (1): Ll. Pallejà creu que les estructures corresponen a un establiment rural d'època romana dedicat a l'elaboració de productes agrícoles, com podrien ser el vi i/o l'oli, i dotat, molt, probablement, d'una terrisseria que comercialitzaria una part de la seva producció, tal i com ens podria estar indicant la troballa del motlle de Terra Sigil·lata Hispànica, forma Dragendorff 37, i de diversos elements propis de la fabricació de materials ceràmics. Per tant, podríem estar davant un assentament rural romà de tipus "vil·la" del que només restarien vestigis de la seva *pars rustica*. La major part del material ceràmic trobat presenta una cronologia compresa entre finals del s. I d.C. i principis del s. II d.C., encara que la totalitat de les evidències trobades donen un ventall cronològic més ample comprès entre el s. I a.C. i el s. III d.C. Això ens podria estar indicant que l'activitat més intensa d'aquest centre es va produir al final del s. I d.C. i al començament del II d.C., moment en què es percep un canvi (nombroses refaccions i superposicions), però que va tenir uns orígens a finals del període tardo-republicà (s. I a.C.) i que va continuar en funcionament fins al s. III d.C., minvant gradualment fins aturar-se.

HISTORIAL (2): Les restes foren localitzades de manera fortuïta durant les obres de fonamentació del velòdrom i foren excavades per **Ll. Pallejà** entre el març i el juny de 1983. El projecte original de les obres del velòdrom es va modificar per tal de protegir les troballes arqueològiques deixades *in situ* (1985-1987) i, actualment, es poden visitar sota la pista.

BIBLIOGRAFIA (2): Anònim, "Restes d'una vil·la romana", *La Voz de la Costa Dorada* (31 de març de 1983); GAGO, J., "El velòdrom de Montroig a punto de perder la subvención", *El Periódico de Catalunya Nova* (24 de desembre de 1983); *Idem*, "Irregular construcción en el velódromo ciclista de Montroig", *ibidem* (3 de febrer de 1984); JUAN TOVAR, L.C., "Los alfares de cerámica sigillata en la Península Ibérica", *Revista de Arqueología*, 44 (1984), p. 43; PALLEJÀ, Ll., "Mont-roig, Mont-roig", *Arqueología* 83, Madrid 1985, p. 198; *Idem*, *Excavacions al Velòdrom: un centre terrisser d'època romana (Mont-roig del Camp, Baix Camp)*, Memòries d'Intervencions Arqueològiques a Catalunya, 12, Barcelona 1994; MASSÓ, J. i BERMÚDEZ, A., "El horno cerámico del Barranc de la Premsa Cremada", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 6-7 (1984-85), p. 67; JUAN TOVAR, L.C., "Los talleres cerámicos de época romana en la provincia de Tarragona: estado de la cuestión", *Acta Arqueològica de Tarragona*, II (1988-89), pp. 13-17; ARBELOA I RIGAU, J.-V. M., "Prospeccions i excavacions arqueològiques", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 12 (1990), pp. 215-216; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 164-165; AA.VV., *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana. Antiguitat Tardana (Campanyes 1982-1989)*, Excavacions Arqueològiques a Catalunya, 1, Barcelona 1993, p. 51.

NÚM. D'ORDRE: 2.17.4.

NOM DEL JACIMENT: La Pobla / Les Pobles / Les Barqueres.

TERME MUNICIPAL: Mont-roig del Camp, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 00' 55'' E / 41° 03' 20'' N.

ALÇADA: 15-20 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric - Roma.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba al P.K. 253,2 de la línia ferroviària Barcelona-València, a la dreta de la Riera de Riudecanyes i molt a prop de la platja.

MATERIALS (1): El jaciment ocupa una zona molt extensa, del tot plana, que va des de la via del tren fins al mar, però les majors concentracions de materials es documenten a les immediacions de la via. **V. Romero Alarcón** i **R. Capdevila** no descarten la possibilitat de que hi puguin haver estructures arquitectòniques sota el nivell del sòl, però, fins al moment, només s'han trobat materials ceràmics de cronologies molt diverses. S'han detectat fragments de ceràmica feta a mà, alguns amb decoració digital o de cordons llisos, juntament amb bastant sílex, materials que es podrien situar cronològicament al Neolític, al costat de restes ceràmiques d'època ibero-romana. En concret, s'han localitzat alguns fragments de ceràmica grega de "figures roges" (procedent d'Empúries), d'ibèrica pintada, de campaniana, de "parets fines", de Terra Sigil·lata Hispànica Tardana, Africana D i *Lucente* i de grisa paleocristiana. També s'ha trobat 1 petit capitell de pedra, 1 déna de collar de vidre i diverses monedes de bronze de diferents èpoques (d'Octavi, de Faustina, de Septimi Sever, i, fins i tot, algunes d'època moderna, pertanyents als monarques Felip II i Carles III).

VALORACIÓ (1): Es considera, generalment, com un assentament rural romà de tipus "vil·la" de cronologia incerta. A partir de les evidències arqueològiques, que, segons la nostra modesta opinió, no permeten definir ni la cronologia ni la natura del jaciment (i menys aplicar-li el qualificatiu de "vil·la"), probablement, podríem pensar en uns orígens, com a mínim, a l'Ibèric Final, i més, tenint en compte les notícies aportades per **S. Vilaseca Anguera**, que va prospectar l'indret a mitjans del s. XX, en les quals es subratlla, especialment, la presència de materials ceràmics ibèrics.

HISTORIAL (2): El jaciment fou descobert a principis dels anys 40 pel Sr. **M. Sedó**, propietari d'algunes de les terres de la partida de La Pobla o Les Barqueres. L'any 1945, fou visitat per **S. Vilaseca Anguera** i **A. Schulten**, els quals ens aporten les primeres notícies del jaciment. **Vilaseca** (1952) va parlar de la troballa de teselles, restes de ceràmica ibèrica i objectes de metall, especialment de ferro i plom, mentre que **Schulten** (1953) ho va identificar amb la *mansio Oleastrum*. També va ser prospectat per **R. Capdevila** (l'antic col·laborador de **Vilaseca**), **V. Romero Alarcón** i **J. Massó Carballido**. L'any 1992, **P.L. Antiques** i **Comesa** i **J. Martínez** i **Tomàs** realitzaren una excavació d'urgència davant l'imminent inici d'unes obres a la via del tren.

BIBLIOGRAFIA (2): VILASECA ANGUERA, S., "Cambrils", *Noticiario Arqueológico Hispánico*, I (1952), p. 228; SCHULTEN, A., *Cincuenta y cinco años de investigación en España*, Publicación de Estudios Reusenses, 5, Reus 1953, p. 73; GORGES, J.-G., *Les villes Hispano-romaines*, París 1979, p. 414 (T 30); NOGUÉS, B., "Fitxa històrica. Mont-roig", *Ressò Mont-roigenc*, 14 (1985), p. 10; MASSÓ CARBALLIDO, J., *El terme de Cambrils a l'Antiguitat. Una aproximació arqueològica*, Cambrils 1990; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 160-161.

NÚM. D'ORDRE: 2.17.5.

NOM DEL JACIMENT: La Pobla d'en Taudell.

TERME MUNICIPAL: Mont-roig del Camp, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 00' 50'' E / 41° 03' 18'' N.

ALÇADA: 26 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric - Roma.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba al P.K. 253 de la línia ferroviària Barcelona-València.

MATERIALS (1): Només s'han pogut localitzar alguns fragments ceràmics de l'Edat del Bronze i, especialment, d'època ibèrica i romana, a més de diverses restes de molins de mà i de lloses de soldó.

VALORACIÓ (1): Malgrat la manca de dades suficients per a fixar la cronologia i la natura del jaciment, **J. Massó Carballido** el considera com un assentament rural romà amb precedents indígenes, donada la presència de fragments de ceràmica ibèrica. D'altra banda, és pensa en la possible l'existència d'enterraments, arran de la troballa de lloses de soldó.

HISTORIAL (2): El jaciment fou prospectat per **R. Capdevila**, qui, a part de trobar materials ceràmics ibèrics i romans, va constatar la presència d'alguns fragments ceràmics pertanyents a l'Edat del Bronze.

BIBLIOGRAFIA (2): MASSÓ CARBALLIDO, J., *El terme de Cambrils a l'Antiguitat. Una aproximació arqueològica*, Cambrils 1990; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 159.

NÚM. D'ORDRE: 2.18.1.

NOM DEL JACIMENT: Les Purrides.

TERME MUNICIPAL: Prades, Baix Camp.

COORDENADES: 0° 59' 42'' E / 41° 18' 20'' N.

ALÇADA: 1.000 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric - Roma.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba sobre una elevació, 1 Km. a l'E de la localitat de Prades, a la dreta del Camí de l'Abellera i molt a prop de l'Ermida de Sant Antoni.

MATERIALS (1): S'han trobat, sobretot als vessants SE i O i a la part superior de l'elevació, trossos de ceràmica feta a mà, juntament amb lasques i fulles de sílex, materials de cronologia prehistòrica, al costat de nombrosos fragments de ceràmica ibèrica i romana, entre els quals es detecta la presència d'algunes restes de Terra Sigil·lata.

VALORACIÓ (1): No comptem amb evidències suficients per a determinar la tipologia i la cronologia del jaciment. Probablement, es tracti d'un assentament ibèric que va perdurar al llarg del període tardo-republicà (o Ibèric Final), arribant fins a l'època imperial, tal i com sembla indicar la troballa de ceràmiques romanes i, fins i tot, de Terra Sigil·lata.

HISTORIAL (2): Fou prospectat per **S. Vilaseca Anguera**.

BIBLIOGRAFIA (2): VILASECA ANGUERA, S., *Las industrias del sílex tarraconenses*, CSIC, Madrid 1953, p. 33; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 177.

NÚM. D'ORDRE: 2.18.2.

NOM DEL JACIMENT: Els Tillans.

TERME MUNICIPAL: Prades, Baix Camp.

COORDENADES: 0° 59' 35'' E / 41° 19' 19'' N.

ALÇADA: 950 m.s.n.m.

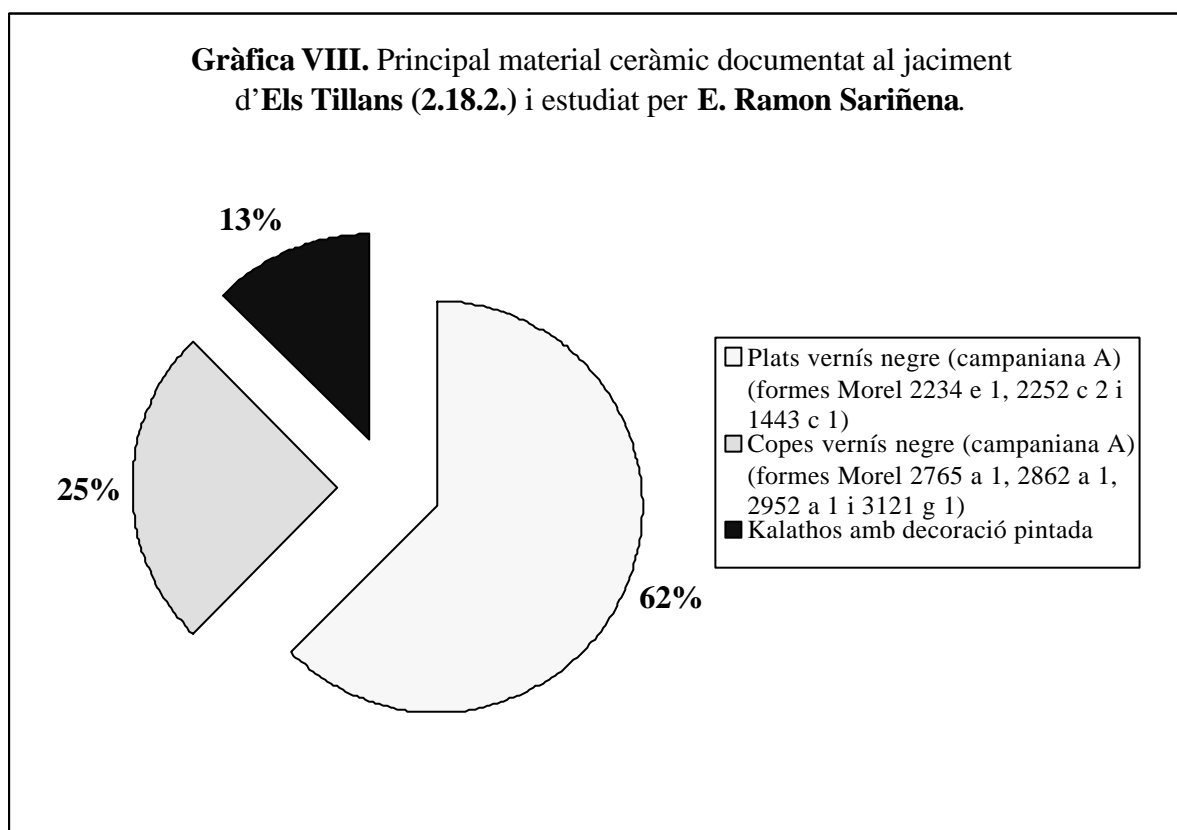
TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà (meitat i tercer quart del s. II a.C.).

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba a la partida d'Els Tillans, 200 m. a l'esquerra de la carretera de Prades a l'Espluga de Francolí, al punt en què aquesta creua el Barranc d'Els Tillans, molt a prop de la Font Blanca i de la Font del Lledó (on s'ha localitzat un jaciment de sílex).

MATERIALS (1): S'han exhumat materials ceràmics d'època ibèrica i, especialment, diverses peces de ceràmica de vernís negre (en concret, de campaniana A). Segons **Ll. Vilaseca**, que va publicar el descobriment l'any 1968, les peces ceràmiques van aparèixer seguint una disposició concreta. Mentre els plats havien estat col·locats verticalment «formant cercles o polígons més o menys concèntrics», les copes ocupaven els espais deixats per aquests. **E. Ramon Sariñena**, ha pogut estudiar 10 de les peces de vernís negre trobades, concretament, 5 plats (4 d'una forma molt similar -2 de la forma Morel 2234 e 1 i altres 2 de la Morel 2252 c 2- i 1 del tipus Morel 1443 c 1), 4 copes (amb una major varietat en relació a les formes, doncs tenim representades les Morel 2765 a 1, 2862 a 1, 2952 a 1 i 3121 g 1) i 1 fragment de vora i paret de *kalathos* amb decoració pintada, que sembla procedir dels voltants del clot.

VALORACIÓ (1): El conjunt ceràmic estudiat per **E. Ramon Sariñena** és força homogeni, tant pel que fa a l'elaboració com a la cronologia, i totes les peces semblen situar-se entre la meitat i tercer quart del s. II a.C., a excepció d'una que sembla remuntar-se cap a la segona meitat del s. III a.C., però que, en opinió de **Ramon** no desfigura la unitat del lot. A partir de totes aquestes constatacions, podríem dir que ens trobem, hipotèticament, davant un assentament rural ibèric final que va estar actiu a mitjans del s. II a.C.

HISTORIAL (2): Es va trobar de manera fortuïta l'any 1964, a l'efectuar-se un clot per a plantar-hi un arbre. Els primers en prospectar i estudiar el jaciment foren **S. Vilaseca Anguera** i **R. Capdevila**, que van dipositar els materials exhumats al Museu Arqueològic de Reus, però va ser publicat per **Ll. Vilaseca** l'any 1968. **E. Ramon Sariñena**, ha tingut l'oportunitat d'estudiar alguns dels materials ceràmics documentats a l'indret.

BIBLIOGRAFIA (2): VILASECA, Ll., “Notas de Arqueología de Cataluña y Baleares”, *Ampurias*, XXX (1968), pp. 353-356; RAMON SARIÑENA, E., *El poblamiento de época ibérica en la comarca del Baix Camp*, Barcelona 1988 (Tesi de Llicenciatura inèdita); *Idem*, “El poblament d’època ibèrica a la comarca del Baix Camp. Estat de la qüestió”, *Acta Arqueològica de Tarragona*, II (1988-89), pp. 55-67; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJA, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 178.

NÚM. D’ORDRE: 2.18.3.

NOM DEL JACIMENT: El Russinyol / El Rossinyol.

TERME MUNICIPAL: Prades, Baix Camp.

COORDENADES: No disponibles.

ALÇADA: 1.000 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple - Ibèric Final/Tardo-republicà (s. II a.C.).

CONSERVACIÓ: Destruït.

UBICACIÓ: El jaciment es trobava a la partida d’El Russinyol, dins el terme de Prades, un altiplà irrigat per la Riera de Prades i el Barranc d’Els Tillans.

MATERIALS (1): No es van trobar estructures arquitectòniques pròpiament dites, només una considerable quantitat de pedres de tamany mitjà que no suposen un indicatiu clar en aquest sentit. Malgrat tot, els arqueòlegs no descarten la possibilitat de trobar sota el nivell del sòl nous vestigis que permetin suposar l’existència de parets o, fins i tot, d’alguns tipus de construcció. Altrament, sí que es van documentar diversos materials ceràmics ibèrics, entre els quals destaca 1 bon tros d’una petita àmfora i 1 fragment de tapadora, en argila vermellosa, de pasta molt grollera i amb un gruixut engobe polit de color cafè, que presenta una forma similar a la de la tapadora de l’urna núm. 3 del poblat ibèric de la Serra de L’Espasa (Capçanes, Priorat), descrita per **Ll. Vilaseca**. Els demés fragments ceràmics testimoniats, la major part sobre un sector de terra de color més obscur, la qual cosa, en opinió de **M. Sanz i Martínez**, podria indicar l’existència d’una llar de foc, no s’han pogut identificar i només podem dir que tots tenen en comú el fet d’haver estat fabricats en argila de mala qualitat, de massa molt grollera, plena de pedretes i mica. També es van documentar 2 moles de molí de mà, bicòniques, amb l’orifici al seu vèrtex per a recolzar l’aparell, realitzades d’un conglomerat fi existent en estat natural dins el terme municipal de Prades (una amb un diàmetre de 34 cm. i una alçada del vèrtex a la base de la mola de 9,51 cm. -4 cm. del vèrtex a la base del con superior i 5,51 cm. des d’aquest punt a la base de la mola- i l’altra amb un diàmetre de 33 cm. i una alçada de 9,5 cm. -3 cm. del vèrtex a la base del con i 6,5 cm. des d’aquest punt fins a la base de la mola), diversos *pondera* prismàtics aplanats d’un forat (amb mesures compreses entre 110 X 95 i 76 X 62 mm., i, en alguns casos, amb marques consistents en una simple impressió digital, en ratlles o en una “X” -un d’ells, el de majors dimensions, ofereix, al seu plànol superior, una gran “X” puntejada, que cobreix tota

la superfície-, que presenten entre ells diferències de consistència de l'argila, molt sorrenca, i de grau de cocció -alguns es conserven perfectament, mentre altres, al trencar-se la capa exterior, es desfan amb facilitat), 2 asos de bronze d'Ilerda (possiblement, pertanyents a encunyacions molt properes en el temps, que presenten variants a l'anvers i al revers, però la mateixa llegenda en caràcters ibèrics, «ILTIRDA» o «ILDIRDA») i 2 trossos de metall (1 de plom, sense cap escriptura o gravat, i 1 de ferro, que podria tractar-se d'una fulla de llança i que presenta un dolentíssim estat de conservació).

VALORACIÓ (1): Malgrat que no es disposa dels elements suficients, es considera com un assentament ibèric de cronologia incerta. En opinió de **M. Sanz i Martínez**, l'aspecte arcaic de la ceràmica, la major part de parets molt gruixudes i de pasta molt grollera, que recorden els vasos hallstàtics, pot explicar-se pel seu origen local, doncs, molt possiblement, va ser fabricada *in situ*, tal i com permet pensar el fet que les característiques de la pasta coincideixin perfectament amb les d'una classe de terra molt abundant dins el terme de Prades. El mateix podem dir en referència als *pondera*. Respecte als molins de mà, cal dir que semblen també de fabricació local a l'estar fets amb un tipus de pedra abundant a les rodalies del jaciment. A l'hora de fixar la cronologia, els únics elements amb els què comptem són les monedes que ens situen al s. II a.C.

HISTORIAL (2): Localitzat pel mateix propietari de la finca, el Sr. **X. Sans Toldrà**, va ser prospectat pels arqueòlegs **M. Sanz i Martínez** i **V. Cabré**.

BIBLIOGRAFIA (2): VILASECA ANGUERA, S., *Las industrias del sílex tarraconenses*, CSIC, Madrid 1953, p. 33; SANZ I MARTÍNEZ, M., "Hallazgo ibérico en Prades", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 113-120 (1971-72), pp. 73-77.

NÚM. D'ORDRE: 2.19.

Pratdip (Baix Camp). **Sense jaciments.**

NÚM. D'ORDRE: 2.20.1.

NOM DEL JACIMENT: Plaça d'Isabel Besora / Plaça de La Pastoreta.

TERME MUNICIPAL: Reus, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 06' 23'' E / 41° 08' 58'' N.

ALÇADA: 100 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Sitja isolada.

CRONOLOGIA: Ibèric.

CONSERVACIÓ: Destruït.

UBICACIÓ: Es trobava a la Plaça d'Isabel Besora (coneguda popularment com a "Plaça de La Pastoreta"), dins el casc urbà de Reus.

MATERIALS (1): Només es va localitzar la meitat inferior d'1 sitja de 2 m. de diàmetre i forma semi-esfèrica. De moment, no es compta amb cap dada sobre l'existència d'estructures arquitectòniques relacionades amb la sitja, però sí que s'ha constatat que a la zona del Barranc de L'Escorial, immediata a la Plaça d'Isabel Besora, n'hi havia una petita elevació, anivellada fa un parell de segles, sobre la qual s'aixecava, molt possiblement, un assentament ibèric. Pel que fa als materials ceràmics, cal dir que van ser recuperats diversos fragments de comuna ibèrica (en concret, 1 troç d'*oinochoe* de cos globular, 1 fragment d'un vas que imitaria una forma de pàtera de vermís negre, algunes vores de perfil zoomorf i diverses restes ceràmiques amb decoració pintada), d'àmfora ibèrica i de ceràmica feta a mà (2 vasos i 1 tapadora, que recorden formes de períodes antics), a més, de 2 *pondera* fragmentats i d'1 molí circular de pedra sorrenca.

VALORACIÓ (1): Possiblement, ens trobem davant una àrea d'emmagatzematge en sitges (una "àrea de gestió comunitària", utilitzant el terme encunyat per **D. García**) vinculada a un assentament ibèric, del qual no s'han trobat les seves restes i que, potser, s'ubicava sobre una desapareguda elevació natural a la vora del Barranc de L'Escorial.

HISTORIAL (2): Fou descobert fortuïtament l'any 1950, al realitzar-se unes obres de canalització d'aigües, i, immediatament, fou excavat per **Ll. Vilaseca**.

BIBLIOGRAFIA (2): VILASECA, Ll., "Un silo ibèric en la Plaza Isabel Basora", *Revista del Centre de Lectura*, 1 (juliol 1952); MASSÓ CARBALLIDO, J., *Reus, Prehistòria i Antiquitat*, Reus 1978; GARCÍA, D., "Observation sur la production et le commerce durant l'Âge du Fer: les formes de stockage des grains", *Revue d'Archéologie de Narbonnaise*, 20 (1987), pp. 43-98; RAMON SARINENA, E., *El poblamiento de época ibérica en la comarca del Baix Camp*, Barcelona 1988 (Tesi de Llicenciatura inèdita); *Idem*, "El poblament d'època ibèrica a la comarca del Baix Camp. Estat de la qüestió", *Acta Arqueològica de Tarragona*, II (1988-89), pp. 55-67; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 225; OLESTI VILA, O., "Integració i transformació de les comunitats ibèriques del Maresme durant el s. II-I a.C.: un model de romanització per a la Catalunya litoral i prelitoral", *Empúries*, 52 (2000), p. 56.

NÚM. D'ORDRE: 2.20.2.

NOM DEL JACIMENT: L'Espluga Pobra / La Buada / La Boada / Forn romà de Castellvell / El Vilar.

TERME MUNICIPAL: Reus, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 05' 45'' E / 41° 10' 20'' N.

ALÇADA: 180-190 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà - Forn ceràmic - Necròpolis d'inhumació.

CRONOLOGIA: Alt Imperi.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba a les partides de La Buada i d'El Vilar, a l'esquerra del Barranc de La Buada, molt a prop del nucli urbà de Castellvell del Camp (raó per la qual també és conegut com a Forn romà de Castellvell).

MATERIALS (1): S'han localitzat les restes arquitectòniques de 2 forns terrissaires bastits amb toves, un amb estructura de planta rectangular del tipus Fletcher 4a, similar als localitzats a Els Antigons (2.20.13.) i a El Burgar (2.20.19.), i l'altre d'estructura indeterminada, degut al seu precari estat de conservació. També s'ha trobat abundant material ceràmic d'època romana, fonamentalment, campaniana, Terra Sigil·lata, àmfora i *tegula-imbrex*, a més de nombrosos "rebutjos de cocció" d'àmfores vinícoles Dressel 2-4 i 7-11 i de tègules. Alguns dels fragments localitzats presentaven les marques «CE» (segons **J. Massó Carballido**), «IR», «P» (sobre un coll, segons **S. Vilaseca Anguera**) i «CR.SVA». Cal destacar també la troballa a l'indret d'un nombre indeterminat d'enterraments d'inhumació.

VALORACIÓ (1): En opinió de **M. Sanz i Martínez** i de **J. Massó Carballido**, ens trobem davant un taller ceràmic (que, segons **S. Vilaseca Anguera**, amb totes les seves instal·lacions ocupava uns 250 m²) pertanyent a la *pars rustica* d'un assentament rural romà de tipus "vil·la", la qual, malgrat que la major part dels materials trobats donen una cronologia compresa entre els ss. I i II d.C., estigué vigent, molt probablement, fins al s. IV d.C. **Massó** pensa que es va destinar, principalment, a la fabricació d'àmfores vinícoles Dressel 2-4 (i, potser, també Dressel 7-11) i de materials ceràmics de construcció (*tegulae-imbrices*). Les marques documentades a alguns dels materials ceràmics documentats, «CE», «IR», «P» i «CR.SVA» (cal dir que no està clar si són marques de fàbrica o grafits), han estat considerades com a corresponents a aquest centre terrissaire, però existeixen dubtes, especialment, sobre la marca «P», doncs ha estat testimoniada també, dins una cartela rectangular, sobre el coll d'una àmfora (actualment, conservada al Museu Municipal de Riudoms), al jaciment de Mas de Gomandí (2.23.4.), existint, per tant, problemes entorn a l'atribució d'aquesta marca.

HISTORIAL (2): La primera referència del jaciment, que ja era conegut des de molt abans, data de l'any 1902. Més endavant, entre els anys 1915 i 1917, **A. Anguera** i altres membres de l'Agrupació Excursionista de Reus hi portaren a terme diverses prospeccions. El 1920, **S. Vilaseca Anguera** informa de la troballa de nous materials. A principis dels anys 50, membres del Centre de Lectura de Reus van prospectar novament l'indret, dipositant els materials exhumats al Museu Arqueològic de Reus, que havia estat inaugurat l'any 1934. El jaciment, força conegut als mitjans arqueològics locals, fou visitat també per arqueòlegs estrangers com **A. Schulten**. Entre 1975 i 1978, **M. Sanz i Martínez** realitzà diverses intervencions arqueològiques. Els treballs d'excavació foren continuats per **J. Massó Carballido** entre 1978 i 1985.

BIBLIOGRAFIA (2): VILASECA ANGUERA, S., "Petites addicions a la història de la Tarragona romana", *Revista del Centre de Lectura de Reus*, 15 (setembre de 1920), pp. 270-271; FLETCHER VALLS, D., "Tipologia de los hornos cerámicos romanos de España", *Archivo Español de Arqueología*, 38 (1965), pp. 170-174; SANZ I MARTÍNEZ, M., "Hallazgos romanos en Reus", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 129-132 (1975), pp. 112-115; MASSÓ CARBALLIDO, J., *Reus, Prehistòria i Antiguitat*, Reus 1978, pp. 29-30; *Idem*, "El forn romà de l'Espluga Pobra de Reus", *Actualitat de Reus*, 47 (27 de desembre de 1983), p. 7; *Idem*, "Toponímia i Arqueologia. El Vilar de la Boada, Reus", *Butlletí Informatiu de la Secció Excursionista del Centre de Lectura de Reus*, 35 (febrer 1984), p. 2; *Idem*, "Les activitats arqueològiques i museístiques de l'Agrupació Excursionista de Reus, 1915-25", *Miscel·lània en homenatge a Salvador Vilaseca i Anguera*, Reus 1985, pp. 11-19; *Idem*,

“Gaudí i el forn romà de la Buada”, *Informatiu Museu*, 17 (1999), pp. 243-266; BERMÚDEZ, A. i MASSÓ, J., “El horno cerámico del Barranc de la Premsa Cremada (Botarell, Tarragona)”, *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 6-7 (1984-85), p. 65; MIRÓ, J., *La producción de ánforas romanas en Catalunya. Un estudio sobre el comercio del vino de la Tarraconense (siglos I a.C.-I d.C.)*, BAR, International series, 473, Oxford 1988, p. 53 (núm. 44); JUAN TOVAR, L.C., “Los talleres cerámicos de época romana en la provincia de Tarragona: estado de la cuestión”, *Acta Arqueològica de Tarragona*, II (1988-89), pp. 13-17; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 201-202; JÁRREGA DOMÍNGUEZ, R., “Les àmfores romanes del Camp de Tarragona i la producció del vi tarraconense”, *Revista d’Arqueologia de Ponent*, 5 (1995), pp. 181-182; *Idem*, “Poblamiento rural y producción anfórica en el territorium de Tarraco”, *Journal of Roman Archaeology*, 9 (1996), pp. 471-483; REVILLA CALVO, V., *Producción cerámica, viticultura y propiedad rural en Hispania Tarraconensis (siglos I a.C.-III d.C.)*, Cuadernos de Arqueología, 8, Barcelona 1995, pp. 180-181 (núm. 7).

NÚM. D’ORDRE: 2.20.3.

NOM DEL JACIMENT: Mas de L’Inspector.

TERME MUNICIPAL: Reus, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 04’ 10’’ E / 41° 09’ 15’’ N.

ALÇADA: 60 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Sitja isolada.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà (segona meitat del s. II a.C.).

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es va troba a la partida de La Grassa, al costat del Mas de L’Inspector, molt a prop de la carretera de Reus a Constantí.

MATERIALS (1): S’ha documentat 1 sitja d’uns 2 m. d’amplada màxima i, aproximadament, 3 m. de profunditat, amb un farciment de materials d’època ibèrica. El conjunt es troba format per 2 vasos de ceràmica de vernís negre o campaniana, concretament, 1 pàtera de la forma Morel 2234 b 1 i 1 copa del tipus Morel 2514 d 1, i per 3 recipients de ceràmica comuna ibèrica, en concret, 1 vas que imita una pàtera de la forma Morel 2787 h 1, 1 *askos* amb paral·lels a diferents indrets, amb cronologies que oscil·len entre finals del s. IV fins a les darreries del III a.C., i 1 tapadora d’una urna d’orelletes, acompanyats de diversos fragments de *kalathos*, alguns decorats en “Estil Fontscaldes”, i d’alguns trossos de nanses també de comuna ibèrica. Cal dir que comptem amb diverses notícies que parlen de la troballa a l’indret d’un altre vas de vernís negre i d’alguns fragments metàl·lics pertanyets, potser, a *soliferrea*, peces que, avui dia, no es conserven.

VALORACIÓ (1): Possiblement, s’hagi de considerar com una àrea d’emmagatzematge en sitges vinculable a un assentament ibèric. Respecte a la cronologia, cal dir que les 2 pàteres de ceràmica campaniana, juntament, amb el vas de comuna ibèrica que imita una pàtera de

vernís negre i, fins i tot, els fragments de *kalathos*, permeten establir una datació de segona meitat del s. II a.C., mentre que l'*askos* hauria de ser considerat, molt probablement, com una pervivència anterior (el fet que no es practiqués una excavació sistemàtica, impedeix conèixer el lloc d'ubicació de les peces i, per tant, comprovar si aquesta darrera procedia d'un altre sector del jaciment). És significatiu que molt a prop de la sitja testimoniada s'hagin trobat les restes d'alguns assentaments rurals romans, com les evidenciades als jaciments de La Grassa (2.20.15.) i de La Catafara (2.20.16.), constatant-se d'aquesta manera una continuïtat d'hàbitat.

HISTORIAL (2): Fou descobert de manera fortuïta l'any 1932, durant la construcció d'una bassa. Els materials testimoniats foren dipositats al Museu "Prim Rull" de Reus i van ser publicats, finalment, per **Ll. Vilaseca**.

BIBLIOGRAFIA (2): VILASECA, Ll., "Un silo ibèric de Mas de l'Inspector (Reus)", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 25-30 (1949), pp. 115-118; MASSÓ CARBALLIDO, J., *Reus, Prehistòria i Antiguitat*, Reus 1978; RAMON SARIÑENA, E., *El poblamiento de época ibérica en la comarca del Baix Camp*, Barcelona 1988 (Tesi de Llicenciatura inèdita); *Idem*, "El poblament d'època ibèrica a la comarca del Baix Camp. Estat de la qüestió", *Acta Arqueològica de Tarragona*, II (1988-89), pp. 55-67; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJA, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 213.

NÚM. D'ORDRE: 2.20.4.

NOM DEL JACIMENT: Gas Reusenc.

TERME MUNICIPAL: Reus, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 06' 48'' E / 41° 09' 09'' N.

ALÇADA: 100 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Enterrament d'inhumació.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà (finals del s. II a.C.-canvi d'Era).

CONSERVACIÓ: Destruït.

UBICACIÓ: Es trobava a uns terrenys, avui dia edificats, a l'entrada de la població de Reus, entre les autovies de Tarragona i Bellisens, a 5 m. de la porta principal de l'antiga fàbrica de Gas Reusenc, al marge esquerre de la Riera de Castellvell

MATERIALS (1): Es van trobar les restes d'un enterrament en fossa no revestida d'una dona jove, amb una orientació E-O, amb el cap, probablement, vers l'O. L'únic element d'aixovar que presentava era un braçalet de bronze del tipus filiforme senzill, ovalat, amb un diàmetre màxim de 76 mm. i mínim de 64 mm., bastant freqüent en època ibèrica plena i final.

VALORACIÓ (2): Probablement, ens trobem davant un enterrament pertanyent a una àrea cementirial, i més tenint en compte l'existència a les rodalies de diversos jaciments amb

sepultures, com el de L'Hort Lluny (2.20.11.), només a 300 m. vers el NE, en el que s'han localitzat les restes d'un assentament rural romà i d'alguns enterraments, o el del Forn de Cabalet (2.20.6.), a 400 m. cap al N, en el qual s'han descobert tot un seguit de tombes de *tegulae*. Gràcies al braçalet documentat, propi del període *La Tène* III (II Edat del Ferro), l'enterrament es data entre finals del s. II a.C. i l'inici de l'època imperial.

HISTORIAL (2): El 17 d'octubre de 1959, **R. Ferrer Briansó** va informar a **S. Vilaseca Anguera** de la troballa fortuïta d'unes restes arqueològiques, però fou impossible realitzar una prospecció de l'indret, ja que al dia següent del seu descobriment fou sepultat sota una capa de formigó de 80 cm. Per tant, només ens resten les dades recollides per **Vilaseca** a partir de testimonis orals.

BIBLIOGRAFIA (2): DE BROCA, G.M., "Reus: etimología de su nombre. Recientes descubrimientos", *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 25 (gener-febrer de 1907), pp. 8-14; MASRIERA, A., "Una necrópolis romana en Reus", *Musaeum*, Barcelona 1912; VILASECA ANGUERA, S., "Enterraments d'època romana a Reus i al Molar", *Revista del Centro de Lectura*, XI (1930), p. 212; VILASECA, Ll., "Reus ibèric", *Revista del Centro de Lectura*, èp. II, 1 (1952); *Idem*, "Un enterramento de época íbero-romana en Reus", *Boletín Arqueológico. Miscelanea Sánchez Real*, èp. IV, 93-96 (1966), pp. 19-24; MASSÓ CARBALLIDO, J., *Reus, Prehistòria i Antiguitat*, Reus 1978; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 206.

NÚM. D'ORDRE: 2.20.5.

NOM DEL JACIMENT: Camí de la Pedra Estela / Pòrpores.

TERME MUNICIPAL: Reus, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 06' 32'' E / 41° 08' 04'' N.

ALÇADA: 95 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Camp de sitges.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà (finals del s. II a.C.).

CONSERVACIÓ: Destruït.

UBICACIÓ: Es trobava 600 m. al N del Mas de Valls, al costat d'un camí veïnal, conegut com a Camí de la Pedra Estela o de La Capella, passat el Mas de La Bomba.

MATERIALS (1): Es van exhumar 4 sitges, 2 a cada costat del Camí de la Pedra Estela. Segons la informació aportada per **M. Carreras Dexeus**, les 4 sitges proporcionaren, bàsicament, fragments de ceràmica de vernís negre, de ceràmica grisa, de ceràmica comuna ibèrica (alguns amb decoració pintada), d'àmfores ibèriques de boca plana, de ceràmica feta a mà i d'alguns *pondera*, juntament, amb diverses restes faunístiques. Molt a prop de les sitges localitzades va aparèixer un dipòsit rectangular que **Carreras Dexeus** va considerar ibèric, donat l'abundància de materials ibèrics, especialment, d'àmfora ibèrica, però que sembla més

aviat relacionat amb el proper assentament rural romà (potser, de tipus “vil·la”) de Mas de Valls (2.20.7.), en el qual aparegueren 2 dipòsits similars, fet que li donaria una filiació romana.

VALORACIÓ (1): Ens trobem davant una àrea d'emmagatzematge en sitges que **M. Sadurní**, a partir de les evidències arqueològiques detectades, va datar vers finals del s. II a.C. Probablement, s'hagi de relacionar amb l'assentament ibèric detectat al proper jaciment del Barranc de L'Escorial (2.20.10.).

HISTORIAL (2): El jaciment fou excavat per **M. Carreras Dexeus** els anys 1937 i 1948. L'any 1937, foren exhumades les sitges ibèriques, mentre que el dipòsit de possible filiació romana no va ser localitzat i, per tant, excavat fins al 1948.

BIBLIOGRAFIA (2): CARRERAS DEXEUS, M., “Los hallazgos arqueológicos de Pórroras. Reus”, *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 1-2 (1945), pp. 82-91; *Idem*, “Las instalaciones agrícolas-industriales íbero-romanas de Pórroras”, *ibidem*, èp. IV, 23-24 (1948), pp. 65-70; *Idem*, “De re agrícola hispano-romana tarraconense”, *ibidem*, èp. IV, 35-40 (1952), pp. 25-30; SADURNÍ, M., *La cultura ibèrica en la Provincia de Tarragona. I Centenari de l'Institut d'Ensenyament Mitjà a Reus. Miscel·lània*, Reus 1976; MASSÓ CARBALLIDO, J., *Reus, Prehistòria i Antiguitat*, Reus 1978; RAMON SARIÑENA, E., *El poblamiento de época ibérica en la comarca del Baix Camp*, Barcelona 1988 (Tesi de Llicenciatura inèdita); *Idem*, “El poblament d'època ibèrica a la comarca del Baix Camp. Estat de la qüestió”, *Acta Arqueològica de Tarragona*, II (1988-89), pp. 55-67; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 197.

NÚM. D'ORDRE: 2.20.6.

NOM DEL JACIMENT: El Forn del Cabalet / El Forn del Soto.

TERME MUNICIPAL: Reus, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 07' 05'' E / 41° 09' 35'' N.

ALÇADA: 120 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Necròpolis d'inhumació.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba al costat de les ruïnes de la bòbila “Cabalet”, dins el nucli urbà de Reus, entre la carretera nacional CN-240, el Camí de Valls i l'Avinguda de Marià Fortuny.

MATERIALS (1): S'han testimoniat 4 sepulcres de *tegulae-imbrices*, paral·lels entre si i amb una orientació E-O. Les inhumacions no han proporcionar cap tipus d'aixovar i, tan sols, s'han pogut recollir per les seves rodalies alguns fragments de ceràmica comuna romana.

VALORACIÓ (1): Ens trobem davant les restes d'una necròpolis d'inhumació de cronologia incerta, encara que, pel tipus de sepultures exhumades, molt probablement, s'hagi de datar en època tardo-romana.

HISTORIAL (2): Es va localitzar de manera fortuïta l'any 1947, durant uns treballs d'extracció de terres a la bòbila "Cabalet". **S. Vilaseca Anguera** va realitzar una excavació de salvament el dia 24 de juliol de 1947, però no es coneix cap memòria ni informe dels treballs realitzats.

BIBLIOGRAFIA (2): VILASECA ANGUERA, S., *Reus y su entorno en la Prehistoria*, vol. I, Reus 1973, p. 30; MASSÓ CARBALLIDO, J., *Reus, Prehistòria i Antiguitat*, Reus 1978, p. 25; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 204-205.

NÚM. D'ORDRE: 2.20.7.

NOM DEL JACIMENT: Mas de Valls / Pòrpores.

TERME MUNICIPAL: Reus, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 06' 46'' E / 41° 07' 46'' N.

ALÇADA: 60-80 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà - Forn ceràmic - Necròpolis d'inhumació.

CRONOLOGIA: Alt Imperi (primera meitat del s. I d.C.) - Baix Imperi (s. IV d.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba a la partida de Pòrpores, al costat del Mas de Valls, 3 Km. al S. del nucli urbà de Reus i a uns 500 m. de la confluència dels barrancs de Pedret i L'Escorial. S'accedeix fàcilment pel Passeig del Santuari de La Misericòrdia i pel Camí de la Pedra Estela.

MATERIALS (1): S'ha trobat material prehistòric (sobretot, als bancals situats al S del Mas de Valls), fonamentalment, restes ceràmiques i peces de sílex (fragments de fulles, gratadors, nuclis, etc...), però són els materials d'època romana els més importants. Ens han aparegut, abastant una superfície de 75 X 100 m., restes d'estructures arquitectòniques, concretament, 2 *hypocausta* (un al costat del Mas de Valls i l'altre 15 m. al SO del primer), 1 *natatio* i 2 dipòsits amb revestiment de morter. També s'han localitzat 8 tombes, 4 de lloses, 3 de *tegulae* i 1 sarcòfag monolític de pedra calcària, totes amb orientació O/NO-E/SE i tenim algunes notícies respecte a la presència d'un centre terrissaire. D'altra banda, cal dir que s'ha pogut recollir abundant material ceràmic romà, sobretot, fragments de Terra Sigillata decorada i Hispànica, d'àmfores, de llànties i de dòlies, entre els quals s'ha documentat 1 estampilla en què es pot llegir la llegenda «KATO», i, fins i tot, diverses monedes amb cronologies compreses entre l'època tardo-republicana i el s. IV d.C. (19 encunyats en total de Claudi, Vespasià, Trajà, Domicià, Hadrià, Faustina, Valerià, Probus, Dioclecià i Constantí). També s'han detectat nombroses restes de paviments, de mosaics

negres i blancs, d'estucs pintats en vermell, de marbre i alguns claus de ferro.

VALORACIÓ (1): Es considera un assentament rural romà (potser, de tipus "vil·la", tot i que aplicar aquest terme al jaciment en qüestió sigui arriscat), amb precedents d'hàbitat molt antics (remontables a temps neolítics), que va funcionar, probablement, entre la primera meitat del s. I d.C. i algun moment del s. IV d.C., patint una destrucció a mitjans del s. III d.C., documentada per un nivell de cendres i la interrupció dels encunys entre el 240 i el 276 d.C., que es podria relacionar amb les invasions d'època de Gal·liè, i que va comptar d'una petita àrea termal, testimoniada, fonamentalment, per les restes dels *hypocausta* i de la *nataio*, i d'una necròpolis d'inhumació a la qual correspondrien les 8 tombes exhumades. L'existència d'un centre de producció ceràmica, vinculat a una suposada *pars rustica* de l'establiment, és més dubtosa, doncs no ens resten evidències empíriques i, tan sols, comptem amb antigues referències, encara que, de tota manera, no es pot descartar aquesta possibilitat. També cal assenyalar que, molt probablement, el dipòsit romà localitzat al proper jaciment ibèric del Camí de la Pedra Estela (2.20.5.), similar als 2 dipòsits amb revestiment de morter localitzats al nostre jaciment, s'hagi de relacionar amb el centre de producció agropecuària romà de Mas de Valls.

HISTORIAL (2): Entre 1932 i 1935, el Museu Arqueològic de Reus va realitzar diverses campanyes d'excavació a l'indret que van posar al descobert el jaciment. Els materials foren descrits per **M. Carreras Dexeus** a un article l'any 1935 i, posteriorment, per **S. Vilaseca Anguera**. Malauradament, gran part del material conservat al Museu Arqueològic de Reus fou destruït a causa d'una bomba caiguda sobre l'edifici durant la Guerra Civil. L'any 1942, es van continuar els treballs d'excavació. **E. Ramon Sariñena**, component de **CODEX, SCCL**, realitzà l'any 1993 una excavació d'urgència i el 1997, **C.A. Pociña López**, va fer un seguiment arqueològic d'urgència.

BIBLIOGRAFIA (2): MATEU LLOPIS, F., "Hallazgos monetarios II", *Ampurias*, V (1943), pp. 230-231; *Idem*, "Hallagos monetarios III", *ibidem*, VI (1944), p. 226; CARRERAS DEXEUS, M., "Los hallazgos arqueológicos de Pórroras (Reus)", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 1-2 (1945), pp. 82-91; *Idem*, "Las instalaciones agrícolas-industriales íbero-romanas de Pórroras", *ibidem*, èp. IV, 23-24 (1948), pp. 65-70; *Idem*, "De re agrícola hispano-romana tarraconense", *ibidem*, èp. IV, 35-40 (1952), pp. 25-30; SCHULTEN, A., *Tarraco*, Barcelona 1948 (reed. Tarragona 1976); *Idem*, *Cincuenta y cinco años de investigación en España*, Publicación de Estudios Reusenses, 5, Reus 1953, pp. 69-71; BALIL, A., "Las invasiones germánicas en Hispania", *Cuadernos de Trabajos de la Escuela Española de Historia y Arte en Roma*, IX (1957), pp. 95-144; VILASECA ANGUERA, S., *Reus y su entorno en la Prehistoria*, vol. I, Reus 1973, p. 117; JUAN TOVAR, L.C., "Los talleres cerámicos de época romana en la provincia de Tarragona: estado de la cuestión", *Acta Arqueológica de Tarragona*, II (1988-89), pp. 13-17; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueológica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 217; LÓPEZ VILAR, J. i PIÑOL MASGORET, Ll., "El món funerari en època tardana al Camp de Tarragona", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 17 (1995), pp. 65-120.

NÚM. D'ORDRE: 2.20.8.

NOM DEL JACIMENT: Mas d'en Rofes / Vil·la romana de la carretera d'El Morell.

TERME MUNICIPAL: Reus, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 08' 30'' E / 41° 10' 22'' N.

ALÇADA: 12 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà - Necròpolis d'inhumació.

CRONOLOGIA: Alt Imperi (s. I d.C.) - Baix Imperi (s. V d.C.).

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba sobre una petita elevació del terreny, a 6 Km. de la població d'El Morell, molt a prop del P.K. 2 de la carretera TP-7225 que va de Reus a El Morell.

MATERIALS (1): El jaciment es troba molt arrasat arran de les tasques agrícoles i de la construcció de la carretera, però, tot i això, s'han pogut identificar les restes de 2 enterraments en àmfora, un amb orientació E-O i l'altre N-S, pertanyents, segons ha revelat l'anàlisi antropològica, a dos individus adults de sexe masculí. També s'ha trobat material ceràmic en superfície d'època romana, fonamentalment, fragments d'àmfora sense forma i de ceràmica de procedència africana.

VALORACIÓ (1): Es considera un assentament rural romà de tipus "vil·la" (denominació que, segons el nostre parer, resulta bastant difícil aplicar al jaciment en qüestió, tenint en compte la manca de dades al respecte), dotat d'una àrea d'enterrament, a la qual correspondrien les 2 sepultures localitzades, datables pels volts del s. V d.C., i amb una cronologia que, a partir dels materials ceràmics trobats en superfície i de les susdites tombes baix-imperials, es podria situar entre els ss. I i V d.C.

HISTORIAL (2): **S. Vilaseca Anguera** pensava excavar l'indret l'any 1936, però no va poder ser pel cop d'Estat i l'inici de la Guerra Civil. El 1982, **J. Massó Carballido** va dirigir una excavació d'urgència. **E. Vives i Bolmaña**, va realitzar l'estudi antropològic de les restes humanes trobades als enterraments.

BIBLIOGRAFIA (2): AA.VV., "Excavaciones programades por el Servicio de Arqueología del Departamento de Cultura de la Generalidad de Cataluña", *Arqueología* 82, Madrid 1983, p. 140; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 211; AA.VV., *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana. Antiguitat Tardana (Campanyes 1982-1989)*, Excavacions Arqueològiques a Catalunya, 1, Barcelona 1993, p. 50; LÓPEZ VILAR, J. i PIÑOL MASGORET, Ll., "El món funerari en època tardana al Camp de Tarragona", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 17 (1995), pp. 65-120.

NÚM. D'ORDRE: 2.20.9.

NOM DEL JACIMENT: Partida del Mas Calbó.

TERME MUNICIPAL: Reus, Baix Camp.

COORDENADES: No disponibles.

ALÇADA: 45 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Destruït.

UBICACIÓ: Es trobava, probablement, molt a prop del pas de l'autovia Reus-Salou, al mateix límit entre els termes municipals de Reus i de Vila-seca.

MATERIALS (1): **J. Massó Carballido**, afirma haver recollit material romà a l'indret, però, avui dia, als camps erms que queden encara sense edificar no s'ha pogut localitzar cap evidència.

VALORACIÓ (1): Malgrat l'absolut desconeixement que tenim sobre aquest jaciment, s'ha considerat, a partir de les informacions aportades per **J. Massó Carballido** i la topografia de la zona, com un assentament rural romà de tipus "vil·la" (afirmació, des del nostre punt de vista, molt arriscada, tenint en compte la qualitat de les dades disponibles fins al moment) de cronologia, ara per ara, impossible de precisar, del qual no es descarta trobar en un futur restes arqueològiques i, fins i tot, estructures arquitectòniques pròpiament dites.

HISTORIAL (2): Va ser prospectat, en una data imprecisa, per **J. Massó Carballido**, qui va poder recollir tot un seguit de materials d'època romana que va dipositar al Museu Arqueològic "Salvador Vilaseca" de Reus.

BIBLIOGRAFIA (2): ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 221.

NÚM. D'ORDRE: 2.20.10.

NOM DEL JACIMENT: Barranc de L'Escorial.

TERME MUNICIPAL: Reus, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 07' 00'' E / 41° 07' 45'' N.

ALÇADA: 70 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric.

CRONOLOGIA: Ibèric.

CONSERVACIÓ: Destruït.

UBICACIÓ: Es trobava al SE del Mas de Valls, sobre un petit altiplà, al costat del Barranc de L'Escorial.

MATERIALS (1): Les prospeccions realitzades van detectar la presència de murs. També es van recollir materials ceràmics ibèrics, fonamentalment, fragments de ceràmica ibèrica pintada amb decoració de bandes de color marró fosc i de ceràmica realitzada a mà, a més, de diverses peses de teler o *pondera*.

VALORACIÓ (1): Les evidències arqueològiques constatades fan pensar en la possible existència a l'indret d'un assentament indígena de cronologia imprecisa. Molt probablement, el camp de sitges trobat al jaciment del Camí de la Pedra Estela (2.20.5.), a tan sols 1 Km. vers el SE, datat per **M. Sadurní** vers finals del s. II a.C., podria relacionar-se amb aquest lloc d'hàbitat ibèric.

HISTORIAL (2): Fou excavat a principis dels anys 40 per **M. Carreras Dexeus** i **S. Vilaseca Anguera**.

BIBLIOGRAFIA (2): CARRERAS DEXEUS, M., "Los hallazgos arqueológicos de Pórporas (Reus)", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 1-2 (1945), pp. 82-91; SADURNÍ, M., *La cultura ibèrica en la Provincia de Tarragona. I Centenari de l'Institut d'Ensenyament Mitjà a Reus. Miscel·lània*, Reus 1976.

NÚM. D'ORDRE: 2.20.11.

NOM DEL JACIMENT: El Vilar / Hort Lluny / Hort Pintat.

TERME MUNICIPAL: Reus, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 07' 14'' E / 41° 09' 36'' N.

ALÇADA: 110 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà - Forn ceràmic - Necròpolis d'inhumació.

CRONOLOGIA: Alt Imperi.

CONSERVACIÓ: Destruït.

UBICACIÓ: Es trobava dins els terrenys de la fàbrica de Gas Reusenc, 1 Km. al NE de la localitat de Reus i a 400 m. de la carretera TV-7211, que uneix Reus i Constantí.

MATERIALS (1): Tenim notícies de la troballa a l'indret de 2 forns, un amb boca de 3 m. de diàmetre i, l'altre, una mica més vers l'E, cobert amb volta d'argila. A partir de la descripció de **G.M. de Brocà** (1907) i la interpretació de **S. Vilaseca Anguera** (1920), podem arribar a la conclusió provisional de que, com a mínim, un dels forns correspondria al tipus 3a de Fletcher. També s'ha documentat un nombre indeterminat d'inhumacions en *tegulae* disposades a doble vessant (1 d'elles era mixta, o sigui, feta amb *tegulae* i *amphora*), 2 enterraments infantils en àmfora i, molt a prop d'aquestes sepultures, indicis dels fonaments d'una paret. D'altra banda, s'ha constatat divers material ceràmic (bàsicament, la part inferior d'una àmfora, 1 nansa de la forma Dressel 2-4 i alguns fragments de pivots, avui dia conservats al Museu Arqueològic "Salvador Vilaseca" de Reus) i altres elements com 1 morter de pedra, 1 tros de fust estriat de columna, 1 fragment de marbre esculpit de forma

rectangular, 1 crani, el ferro d'un aixadó, 1 làpida amb una inscripció, «[---]ol. *Ingenuo*, / [---] *Jae St(ati) l(ibertae) Amoe-* / [*nae, h(oc)*] *m(onumentum) h(eredem) n(on) s(equetur)*» (RIT 914), que es data vers el s. I d.C., i 1 sarcòfag sense ornamentació. La notícia es completa amb les informacions que ens proporciona **A. Masriera** (1912), qui afirma l'existència, sobre un reduïda superfície de 20 m², d'altra zona de necròpolis, formada per 14 sepultures de *tegulae* i de lloses.

VALORACIÓ (1): Es considera com un assentament rural romà de tipus “vil·la” (afirmació que ens sembla massa arriscada, tenint en compte els materials evidenciats al jaciment) de cronologia alto-imperial, dotat d'una zona d'enterrament i d'un taller terrissaire, que es trobaria integrat a la hipotètica *pars rustica* del suposat establiment i en el qual es fabricaren, sobretot, àmfores vinícoles de la forma Dressel 2-4. **M. Sanz i Martínez** (1975), va considerar l'existència a l'indret de 2 jaciments diferents, El Vilar i L'Hort Lluny, però, en opinió de **J. Massó Carballido**, aquesta apreciació és incorrecta.

HISTORIAL (2): Es coneix l'existència del jaciment des de l'any 1879, moment en què el propietari de la finca, el Sr. **F. Miró**, recollí diverses restes, entre les quals es trobava la inscripció RIT 914 i el sarcòfag sense ornamentació. Avui dia, no queda cap evidència a l'indret i només comptem amb les notícies aportades pels arqueòlegs que l'excavaren a principis del s. XX, **G.M. de Brocà** (1907), **J. Puig i Cadafalch** (1909), **A. Masriera** (1912) i **S. Vilaseca Anguera** (1920).

BIBLIOGRAFIA (2): DE BROCÀ, G.M., “Reus: etimología de su nombre. Recientes descubrimientos”, *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, 25 (gener-febrer de 1907), pp. 8-14; MASRIERA, A., “Una necròpolis romana en Reus”, *Musaeum*, Barcelona 1912; FERRATÉ, R., “L'origen de Reus”, *Butlletí de l'Associació Excursionista de Reus*, 1 (novembre de 1915), pp. 8 i 103; PUIG I CADAFALCH, J., *L'Arquitectura romana a Catalunya*, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1934 p. 278 (figs. 342-343) (reedició de J. Puig i Cadafalch, A. de Falguera i J. Goday, *L'arquitectura romànica a Catalunya. Precedents. L'arquitectura pre-romànica*, vol. I, Institut d'Estudis Catalans, Barcelona 1909; 2^a ed. facsímil, Barcelona 1983, pp. 171-172); VILASECA ANGUERA, S., “Petites addicions a la història de la Tarragona romana”, *Revista del Centre de Lectura de Reus*, 15 (setembre de 1920), pp. 270-271; FLETCHER VALLS, D., “Tipologia de los hornos cerámicos romanos de España”, *Archivo Español de Arqueología*, 38 (1965), pp. 170-174; VILASECA, LL., “Un enterramiento de época íbero-romana en Reus”, *Boletín Arqueológico. Miscelanea Sánchez Real*, èp. IV, 93-96 (1966), pp. 19-24; VILASECA, S. i PRUNERA, A., “Sepulcros de losas antiguas y altomedievales de las comarcas tarraconenses”, *ibidem*, pp. 25-43; SANZ I MARTÍNEZ, M., “Hallazgos romanos en Reus”, *ibidem*, èp. IV, 129-132 (1975), pp. 112-115; *Idem*, “Pueblos para la historia”, *La Voz de la Costa Dorada*, 128 (15 de gener de 1976); ALFÖLDY, G., *Die Römischen Inschriften von Tarraco* (2 vols.), Madrider Forschungen, 10, Berlín 1975, pp. 397-398 (núm. 914); MASSÓ CARBALLIDO, J., *Reus, Prehistòria i Antiguitat*, Reus 1978, pp. 24-26; GORGES, J.-G., *Les villes Hispano-romaines*, París 1979, p. 416 (T 38); BERMÚDEZ, A. i MASSÓ, J., “El horno cerámico del Barranc de la Premsa Cremada (Botarell, Tarragona)”, *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 6-7 (1984-85), p. 65; JUAN TOVAR, L.C., “Los talleres cerámicos de época romana en la provincia de Tarragona: estado de la cuestión”, *Acta Arqueológica de Tarragona*, II (1988-89), pp. 13-17; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, LL., *Carta Arqueológica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 229; JÁRREGA DOMÍNGUEZ, R., “Les àmfores romanes del Camp de Tarragona i la producció del vi tarraconense”, *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 5 (1995), pp. 181-182; *Idem*, “Poblamiento

rural y producción anfórica en el *territorium* de *Tarraco*”, *Journal of Roman Archaeology*, 9 (1996), pp. 471-483; LÓPEZ VILAR, J. i PIÑOL MASGORET, Ll., “El món funerari en època tardana al Camp de Tarragona”, *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 17 (1995), pp. 65-120; REVILLA CALVO, V., *Producción cerámica, viticultura y propiedad rural en Hispania Tarraconensis (siglos I a.C.-III d.C.)*, Cuadernos de Arqueología, 8, Barcelona 1995, p. 182 (núm. 8).

NÚM. D'ORDRE: 2.20.12.

NOM DEL JACIMENT: Monterols.

TERME MUNICIPAL: Reus, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 05' 10'' E / 41° 09' 50'' N.

ALÇADA: 130 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple - Ibèric Final/Tardo-republicà.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba dins la partida de Monterols, al NO del nucli urbà de Reus.

MATERIALS (1): Al jaciment, que es troba pràcticament arrasat degut al procés d'urbanització experimentat per la zona on s'ubica, no s'ha observat la presència d'estructures arquitectòniques, però sí que s'ha evidenciat una notable quantitat de restes ceràmiques, fonamentalment, fragments de campaniana gris emporitana, de ceràmica ibèrica pintada, de ceràmica romana i d'àmfora indeterminada.

VALORACIÓ (2): Es considera, malgrat la manca d'evidències empíriques suficients, com un assentament ibèric que perduraria al llarg del període tardo-republicà, fins un moment que, ara per ara, no es pot precisar.

BIBLIOGRAFIA (2): VILASECA, Ll., “Notas de Arqueología de Cataluña y Baleares”, *Ampurias*, XXX (1968), pp. 356-357; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 220.

NÚM. D'ORDRE: 2.20.13.

NOM DEL JACIMENT: Els Antigons / Els Artigons / El Collblanc.

TERME MUNICIPAL: Reus, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 10' 47'' E / 41° 07' 52'' N.

ALÇADA: 50-60 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà (de tipus “vil·la”) - Forn ceràmic - Necròpolis d’inhumació.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà (mitjans del s. II a.C.) - Visigòtic (ss. V-VI d.C.).

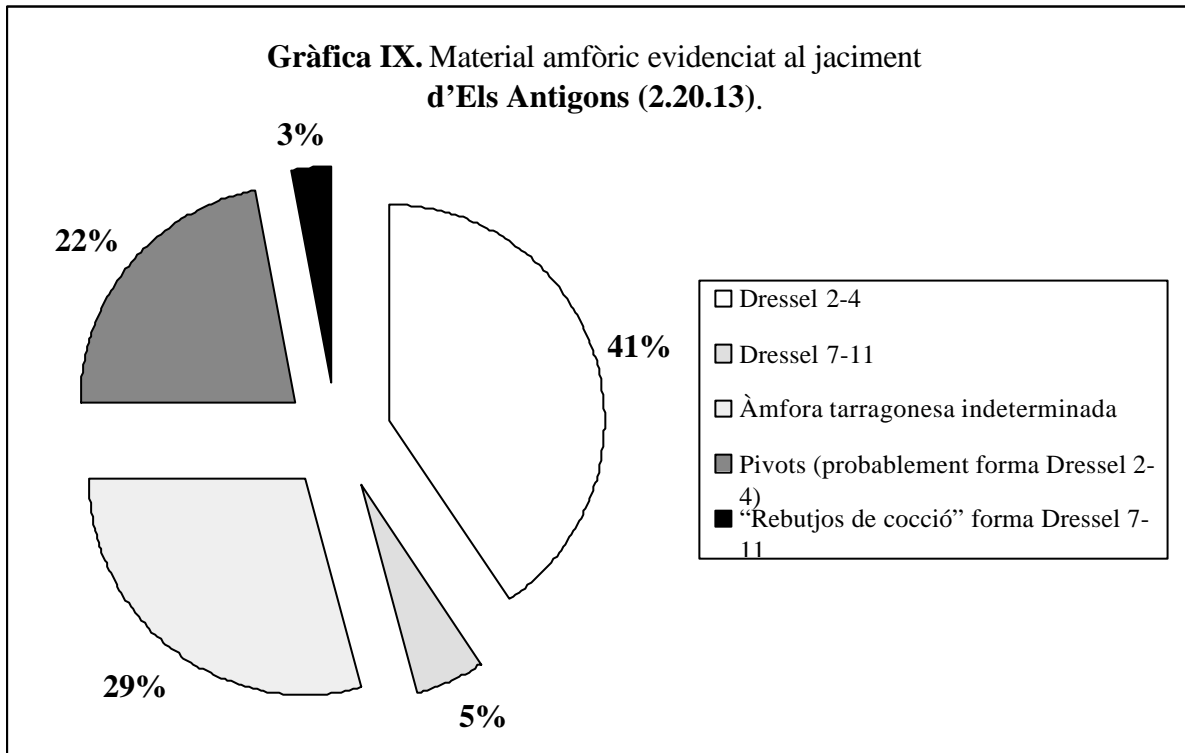
CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba sobre una petita elevació del terreny, dins la partida d’Els Antigons, a l’E de la Riera de la Boella, uns 6 Km. a l’E de Tarragona.

MATERIALS (1): S’han detectat nombroses estructures arquitectòniques arreu de la superfície del jaciment. Al sector N, han estat documentats, concretament, diversos forns, en concret, 2 de grans dimensions i planta rectangular (de 5,5 X 4,5 m. i de 8 X 5 m., respectivament, i d’1,80 m. d’alçada), corresponents als tipus 3a i 4a de la classificació de Fletcher, bastits amb toves i excavats al propi terreny, 1 altre forn de menor tamany que els dos anteriors, del qual només es conserva una paret lateral, i, en darrer lloc, 1 forn de calç. A la part central del jaciment, s’han trobat restes d’habitacions pavimentades en *opus testaceum* i *opus signinum* amb tesselles i, fins i tot, d’un ninfeu decorat amb escultures. Al sector S del jaciment, s’han evidenciat vestigis de dòlies, de dipòsits, de cisternes i, fins i tot, d’una xarxa de clavegueres. També cal dir que, vers el NO, s’han testimoniats diverses restes d’enterraments, que documentarien una àrea de necròpolis, i tot un seguit de sepultures d’inhumació en àmfora, *tegula* o fossa, probablement tardo-romanes, ja que suposaren l’amortització d’algunes de les estructures arquitectòniques romanes prèvies. D’altra banda, s’han trobat nombrosos materials ceràmics, especialment, de tipus amfòric, la major part dels quals es conserven al Museu Arqueològic “Salvador Vilaseca” de Reus. En concret, es compta amb 39 fragments de vores corresponents a la forma Dressel 2-4, 5 de la forma Dressel 7-11 i 21 pivots, dels quals no sabem a quina de les dues formes podrien atribuir-se (tot i que, es suposa, que la major part correspondrien a la forma Dressel 2-4, donada la seva primàcia numèrica). Cal destacar el fet que 6 dels susdits pivots presentin grafitis *pre-cocturam* (3 porten, possiblement, les lletres «IL», mentre que els 3 restants presenten marques diferents, un porta inscrit una «B» invertida, un altre un motiu ovalat i un darrer diverses incisions que no es poden identificar clarament). També s’han comptabilitzat 28 fragments informes d’àmfora tarraconense. La coloració i textura de les argiles varia d’uns fragments als altres, a causa del diferent grau de cocció i n’hi han diversos “rebutjos de cocció” (alguns *in situ*, com 3 fragments de vora, colls i nanses de la forma Dressel 7-11 sense coure que es van trobar a l’interior del forn núm. 2). Els diàmetres de les vores oscil·len entre els 15 i els 21 cm. a les Dressel 2-4 (la major part es situa entorn als 17 cm.), mentre que pel que fa a les Dressel 7-11 es situarien entre els 18,5 i els 20,5 cm. A part de tot aquest material ceràmic, cal destacar la troballa de diverses estàtues de marbre, en concret, 1 *Cibeles Sempens* flanquejada per dos lleons asseguts, 1 *Bacus* i 1 jove sàtir, probablement, pertanyents a un ninfeu, i, dins un dels enterraments tardo-romans, d’1 sivella visigòtica.

VALORACIÓ (1): Es considera un assentament rural romà de tipus “vil·la”, amb probables orígens a mitjans del s. II a.C., al període tardo-republicà o ibèric final, que estigué en ple funcionament al llarg de tota l’època alto-imperial fins al s. III a.C., moment en el qual algunes de les dependències s’amortitzen i apareix una àrea de necròpolis. Malgrat aquesta constatació que indica una certa decadència de l’assentament, aquest va continuar més o menys actiu al s. V o VI d.C., tal i com, testimonia la sivella visigòtica apareguda a una de les sepultures documentades al jaciment. La vil·la, en el seu moment d’auge, comptaria amb una *pars urbana*, que hauríem d’identificar amb els vestigis apareguts al sector central del

jaciment, i una *pars rustica*, que vincularíem amb les restes evidenciades al S del jaciment. També es trobaria dotat d'un centre terrissaire equipat amb 3 forns, 2 de grans dimensions en els quals, probablement, es produïren materials constructius i diversos contenidors ceràmics, especialment, tal i com afirma **J. Miró**, àmfors vinícoles Dressel 2-4 i, encara que en menor mesura, Dressel 7-11, i un altre, de menor tamany, destinat, potser, a la fabricació de ceràmica comuna romana. A partir dels materials ceràmics localitzats al jaciment, es pot deduir que al taller terrissaire d'Els Antigons no s'utilitzaven marques de ceramista i, tan sols, tenim documentats alguns grafits *pre-cocturam* sobre diversos pivots d'àmfora. Aquest assentament rural romà de tipus "vil·la", tindria també una àrea de necròpolis, que, probablement, es trobaria al sector NO del jaciment.

HISTORIAL (2): La primera referència sobre el jaciment ens l'aporten, l'any 1849, **J.F. Albinyana** i **A. de Bofarull**. L'indret fou prospectat per **S. Vilaseca Anguera** en diverses ocasions, la primera l'any 1951 i la segona, en la qual va comptar amb la col·laboració de **R. Capdevila**, el 1970. L'any 1976, **R. Cortés i Cortés** dirigí una excavació i, a continuació, entre els anys 1976 i 1979, **Ll. Vilaseca** va realitzar diverses campanyes arqueològiques d'urgència.

BIBLIOGRAFIA (2): BALIL, A. i RIPOLL, E., "Actualidad arqueológica de Cataluña durante los años 1950 y 1951", *Archivo Español de Arqueología*, 25 (1952), p. 178; FLETCHER VALLS, D., "Tipología de los hornos cerámicos romanos de España", *Archivo Español de Arqueología*, 38 (1965), pp. 170-174; SANZ I MARTÍNEZ, M., "Pueblos para la historia", *La Voz de la Costa Daurada*, 128 (15 de gener de 1976); CAPDEVILA, R. i MASSÓ, J., "Trabajos de salvamento en la villa romana de Els Antigons", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 133-140 (1976-77), pp. 312-313; AA.VV., "Exploraciones y prospecciones arqueológicas en la villa de Els Antigons, partida de Collblanc", *Boletín de Información Municipal de Reus*, 11 (juliol-setembre de 1977); Anònim, *Informació Arqueològica*, 26 (1978), p. 33; MASSÓ CARBALLIDO, J., *Reus, Prehistòria i Antiguitat*,

Reus 1978, p. 31; *Idem*, “Les bòbiles romanes del Baix Camp. Com es coï en les àmfores”, *L’Om*, 209 (maig de 1986), p. 21; GORGES, J.-G., *Les villes Hispano-romaines*, París 1979, p. 416 (T 35); BERMÚDEZ, A. i MASSÓ, J., “El horno cerámico del Barranc de la Premsa Cremada (Botarell, Tarragona)”, *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 6-7 (1984-85), p. 66; MIRÓ, J., *La producción de ánforas romanas en Catalunya. Un estudio sobre el comercio del vino de la Tarraconense (siglos I a.C.-I d.C.)*, BAR, International series, 473, Oxford 1988, pp. 53-54 (núm. 45); JUAN TOVAR, L.C., “Los talleres cerámicos de época romana en la provincia de Tarragona: estado de la cuestión”, *Acta Arqueològica de Tarragona*, II (1988-89), pp. 13-17; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 189-190; LÓPEZ VILAR, J. i PIÑOL MASGORET, Ll., “El món funerari en època tardana al Camp de Tarragona”, *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 17 (1995), pp. 65-120; JÁRREGA DOMÍNGUEZ, R., “Les àmfores romanes del Camp de Tarragona i la producció del vi tarraconense”, *Revista d’Arqueologia de Ponent*, 5 (1995), pp. 180-181; *Idem*, “Poblamiento rural y producción anfórica en el *territorium* de Tarraco”, *Journal of Roman Archaeology*, 9 (1996), pp. 471-483; CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 23; REVILLA CALVO, V., *Producción cerámica, viticultura y propiedad rural en Hispania Tarraconensis (siglos I a.C.-III d.C.)*, Cuadernos de Arqueología, 8, Barcelona 1995, p. 183 (núm. 9).

NÚM. D’ORDRE: 2.20.14.

NOM DEL JACIMENT: Els Cinc Camins.

TERME MUNICIPAL: Reus, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 04’ 42’’ E / 41° 10’ 32’’ N.

ALÇADA: 210 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Destruït.

UBICACIÓ: Es trobava ubicat a una cruïlla de 5 camins, entre els quals destaquen el de La Pedrera i el de Castellvell.

MATERIALS (1): Avui dia no es detecta cap evidència arqueològica a l’indret, però n’hi han referències que parlen de la recollida de diversos materials d’època romana.

VALORACIÓ (1): Malgrat l’absència de dades, ha estat considerat, habitualment, com un assentament rural romà de tipus “vil·la” de cronologia imprecisa. Segons el nostre parer, aquesta valoració que s’ha fet del jaciment en qüestió resulta molt arriscada, tenint en compte la més que dubtosa fiabilitat de les informacions disponibles.

BIBLIOGRAFIA (2): ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 200.

NÚM. D'ORDRE: 2.20.15.

NOM DEL JACIMENT: La Grassa / Les Grasses / Mas del Ganso.

TERME MUNICIPAL: Reus, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 09' 32'' E / 41° 09' 12'' N.

ALÇADA: 75-80 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Destruït.

UBICACIÓ: Es trobava dins els terrenys de l'aeròdrom de Reus (raó per la qual no ha pogut ser precisada la seva ubicació exacta), molt a prop del límit entre els termes municipals de Reus i de Constantí.

MATERIALS (1): El fet de no poder precisar l'indret exacte on s'ubicava el jaciment ha impedit comprovar si avui dia hi queden restes visibles i només comptem amb algunes referències que parlen de la recollida de diversos materials d'època romana que arriben fins un moment tardà, posterior al s. VI d.C.

VALORACIÓ (1): Tot i l'absència d'evidències empíriques, es considera, hipotèticament, com un assentament rural romà de tipus "vil·la", una afirmació que, ara per ara, no podem compartir, donades les pobres dades disponibles i la cura que s'ha de tenir a l'hora d'aplicar a un determinat jaciment la controvertida denominació d'establiment de tipus "vil·la".

BIBLIOGRAFIA (2): GORGES, J.-G., *Les villes Hispano-romaines*, París 1979, p. 416 (T 37); ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 208.

NÚM. D'ORDRE: 2.20.16.

NOM DEL JACIMENT: La Catafara.

TERME MUNICIPAL: Reus, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 09' 10'' E / 41° 09' 35'' N.

ALÇADA: 90 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Destruït.

UBICACIÓ: Es trobava dins una zona tancada de l'aeròdrom de Reus (la qual cosa ha impedit la seva localització precisa), al terme municipal de Reus, però llandant amb el de Constantí.

MATERIALS (1): No s'ha pogut comprovar l'existència de restes antigues visibles i, tan sols, comptem amb informacions que ens indiquen la troballa de diversos materials d'època romana.

VALORACIÓ (1): Tradicionalment, ha estat considerat, malgrat la carència de dades, com un assentament rural romà de tipus "vil·la" de cronologia imprecisa, una valoració amb la qual no estem gens d'acord, tenint present la natura de les informacions disponibles sobre el jaciment en qüestió i la precisió que implica l'ús del terme "vil·la".

BIBLIOGRAFIA (2): ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 199.

NÚM. D'ORDRE: 2.20.17.

NOM DEL JACIMENT: Partida del Mas de Les Cabres I.

TERME MUNICIPAL: Reus, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 10' 15'' E / 41° 08' 41'' N.

ALÇADA: 66 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Destruït.

UBICACIÓ: Es trobava dins uns terrenys tancats de l'aeròdrom de Reus, fet que ha impedit la localització exacta del jaciment, al mateix límit entre els termes municipals de Reus i de Tarragona,

MATERIALS (1): L'indret no ha pogut ser prospectat al trobar-se dins una zona prohibida i només comptem amb diverses referències antigues que ens informen de la recollida d'alguns materials d'època romana.

VALORACIÓ (1): Ha estat considerat, a partir de les informacions que es conserven sobre la troballa de diversos materials romans, com un assentament rural romà de tipus "vil·la", però, realment, donada l'absència de dades arqueològiques, és difícil acceptar aquesta conclusió. El seu cas és similar, per exemple, al dels jaciments de La Grassa (2.20.15.) i de La Catafara (2.20.16.), ambdós d'ubicació imprecisa al trobar-se, igualment, dins la zona tancada de l'aeròdrom de Reus.

BIBLIOGRAFIA (2): ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 222.

NÚM. D'ORDRE: 2.20.18.

NOM DEL JACIMENT: Mas de Morea.

TERME MUNICIPAL: Reus, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 05' 17'' E / 41° 07' 44'' N.

ALÇADA: 90 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Destruït.

UBICACIÓ: Es trobava dins uns terrenys particulars tancats, fet que ha impedit la seva localització exacta, al límit entre els termes municipals de Reus i de Riudoms.

MATERIALS (1): No s'ha pogut prospectar l'indret i certificar d'aquesta manera les informacions aportades per algunes notícies antigues que parlen de la troballa de diversos materials d'època romana.

VALORACIÓ (1): Malgrat l'absència de dades suficients per a precisar la natura i la cronologia del jaciment, s'ha identificat amb un possible assentament rural romà de tipus "vil·la", una valoració que, segons el nostre parer, resulta, ara per ara, difícil d'acceptar, doncs es tracta d'un jaciment que presenta els mateixos problemes d'interpretació que els anteriorment referits de La Grassa (2.20.15.), de La Catafara (2.20.16.) i de la Partida del Mas de Les Cabres I (2.20.17.), ubicats també a terrenys tancats dins el terme municipal de Reus.

BIBLIOGRAFIA (2): ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 215.

NÚM. D'ORDRE: 2.20.19.

NOM DEL JACIMENT: El Burgar / Brugar.

TERME MUNICIPAL: Reus, Baix Camp.

COORDENADES: No disponibles.

ALÇADA: 150 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Forn ceràmic.

CRONOLOGIA: Alt Imperi.

CONSERVACIÓ: Destruït.

UBICACIÓ: Es trobava al costat del Mas del Brugar, a l'extrem N del terme municipal de Reus, molt a prop de la carretera comarcal C-240, que comunica Reus amb Alcover.

MATERIALS (1): Només comptem amb diverses informacions locals, que han estat recollides per **A. Bermúdez Mendel** i **J. Massó Carballido**, que parlen de l'existència en aquest indret d'un forn del mateix tipus que els de La Boada (2.20.2.) i Els Antigons (2.20.13.), és a dir, amb estructura de planta rectangular, probablement, del tipus Fletcher 4a.

VALORACIÓ (1): A partir de les notícies recollides per **A. Bermúdez Mendel** i **J. Massó Carballido**, es podria parlar, hipotèticament, de l'existència a l'indret d'un forn ceràmic del qual, ara per ara, és impossible poder precisar la natura de les seves produccions.

BIBLIOGRAFIA (2): FLETCHER VALLS, D., "Tipología de los hornos cerámicos romanos de España", *Archivo Español de Arqueología*, 38 (1965), pp. 170-174; MASSÓ, J. i BERMÚDEZ, A., "El horno cerámico del Barranc de la Premsa Cremada", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 6-7 (1984-85), p. 66; JUAN TOVAR, L.C., "Los talleres cerámicos de época romana en la provincia de Tarragona: estado de la cuestión", *Acta Arqueológica de Tarragona*, II (1988-89), pp. 13-17; JÁRREGA DOMÍNGUEZ, R., "Les àmfors romanes del Camp de Tarragona i la producció del vi tarraconense", *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 5 (1995), p. 182; *Idem*, "Poblamiento rural y producción anfórica en el *territorium* de Tarraco", *Journal of Roman Archaeology*, 9 (1996), pp. 471-483.

NÚM. D'ORDRE: 2.21.1.

NOM DEL JACIMENT: Necròpolis d'Els Gorts.

TERME MUNICIPAL: Riudecanyes, Baix Camp.

COORDENADES: 0° 05' 15'' E / 41° 07' 18'' N.

ALÇADA: 150 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Necròpolis d'inhumació.

CRONOLOGIA: Bronze - Ibèric.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba al S de la localitat de Riudecanyes, al costat del Barranc d'Els Gorts.

MATERIALS (1): S'han trobat les restes d'1 enterrament d'època neolítica, que, en origen, anava recobert, possiblement, per una estructura tumular, i, segons ens informa **J. Ginesta**, diversos fragments de ceràmica i d'ossos de fauna.

VALORACIÓ (1): Ha estat considerat com una àrea de necròpolis d'època ibèrica vinculada al jaciment d'Els Gorts (2.21.3.), on ha estat localitzat un assentament ibèric, i més tenint en compte que l'indret és conegut a nivell local com "La Necròpolis". Però, realment, a partir de les informacions transmeses per **J. Ginesta** i dels resultats obtinguts pels darrers treballs de prospecció realitzats per **J.M. Puche i Fontanilles**, que només han testimoniat la presència

d'un enterrament neolític, no es compta amb suficients indicis per a confirmar l'existència a l'indret d'una necròpolis ibèrica.

HISTORIAL (2): Fou prospectat per **J. Ginesta**. L'any 1997, **J.M. Puche i Fontanilles** va realitzar una nova campanya de prospeccions a l'indret.

BIBLIOGRAFIA (2): ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 235.

NÚM. D'ORDRE: 2.21.2.

NOM DEL JACIMENT: Muntanya d'Escornalbou.

TERME MUNICIPAL: Riudecanyes, Baix Camp.

COORDENADES: 0° 05' 00'' E / 41° 07' 37'' N.

ALÇADA: 636 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Indeterminat (lloc d'habitació) - Assentament ibèric.

CRONOLOGIA: Bronze - Ibèric.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: La Muntanya d'Escornalbou es troba entre l'Argentera i Riudecanyes. Es pot accedir a l'indret tant des de Riudecanyes com des de Duesaigües.

MATERIALS (1): Per tota la Muntanya d'Escornalbou, n'hi han coves i balms. Les més conegudes són la Cova Josefina, la Cova Lluminosa (o del Passeig dels Frares), la Cova de la Muralla, la Cova de la Baixada del Llenyer i la Cova de la Guineu. A la muntanya, habitada des dels temps prehistòrics, s'han trobat restes ibèriques i romanes i, per exemple, a la Cova Josefina (descoberta per **Josefina Font Lamarca** de Reus a començaments de segle, d'aquí la denominació), la millor coneguda de totes, s'han testimoniat materials d'època ibèrica, que no permeten arribar a cap conclusió, i sota l'Ermida de Santa Bàrbara (construïda al s. XIX) s'han evidenciat les restes d'una antiga torre (potser, d'època romana).

VALORACIÓ (1): Els pocs materials testimoniat resulten insuficients per a precisar la natura i la cronologia del jaciment. Tan sols, ens podrien aventurar a hipotetitzar sobre la possible existència d'un assentament ibèric, amb precedents d'hàbitat molt antics, remontables, com a mínim, a l'Edat del Bronze.

HISTORIAL (2): L'any 1922, **J. Serra Vilaró** va realitzar diverses prospeccions a la Muntanya d'Escornalbou. També ha estat objecte de diferents campanyes de prospecció per part del **Grup Arqueològic de Riudecanyes**.

BIBLIOGRAFIA (2): SERRA VILARÓ, J., *Escornalbou Prehistòric*, Barcelona 1925; MARTÍ JUSMET, F., "Las hachas de bronce en Catalunya", *Ampurias*, XXXI-XXXII (1969-70); VILASECA ANGUERA, S., *Reus y su entorno en la prehistoria*, vol. I, Reus 1973;

RAURET DALMAU, A.M., *La metalurgia del Bronze en la Península Ibérica durante la Edad del Hierro*, Barcelona 1976; TODÀ I GÜELL, E., *Història d'Escornalbou*, Reus 1984; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 234 i 238.

NÚM. D'ORDRE: 2.21.3.

NOM DEL JACIMENT: Els Gorts.

TERME MUNICIPAL: Riudecanyes, Baix Camp.

COORDENADES: 0° 05' 13'' E / 41° 07' 15'' N.

ALÇADA: 150 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Indeterminat (lloc d'habitació) - Assentament ibèric.

CRONOLOGIA: Bronze - Ibèric.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: El jaciment es troba al S del nucli urbà de Riudecanyes, al costat del Barranc d'Els Gorts.

MATERIALS (1): No s'han trobat estructures arquitectòniques, però sí que s'han pogut documentar nombrosos fragments de ceràmica feta a mà i algun de ceràmica a torn, juntament amb 1 tros de destal de pedra.

VALORACIÓ (1): Malgrat els pocs materials testimoniats, insuficients per a precisar la natura i la cronologia del jaciment, ha estat considerat com un assentament ibèric, amb precedents d'hàbitat remontables a l'Edat del Bronze.

HISTORIAL (2): Fou descobert pel **Grup Arqueològic de Riudecanyes** l'any 1974.

BIBLIOGRAFIA (2): ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 236.

NÚM. D'ORDRE: 2.22.1.

NOM DEL JACIMENT: La Vilavella / La Vila Vella / La Torre dels Moros / Les Roques.

TERME MUNICIPAL: Riudecols, Baix Camp.

COORDENADES: 0° 59' 20'' E / 41° 08' 55'' N.

ALÇADA: 280 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà - Necròpolis d'inhumació.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba a un indret de topografia més o menys plana, rodejat de turons, conegut com “La Vilavella” o “La Vila Vella”, un topònim que podria reflectir l’existència d’un lloc d’hàbitat antic, i que també rep el nom de “Les Roques”, en referència, molt possiblement, a l’accidentada topografia del terreny que l’envolta.

MATERIALS (1): S’han documentat alguns vestigis d’estructures arquitectòniques, entre els quals destaquen les possibles restes d’1 *hypocaustum*, testimoniats, fonamentalment, a partir de la troballa de peces quadrades pertanyents a pilars *suspensurae* i de tubs de calefacció (*tubuli*). S’han trobat també diverses sepultures en *tegulae* i, una mica més cap a l’E, 1 enterrament d’inhumació bastit amb lloses de pedra de petit grossor (de 175 X 58 cm.) que comptava amb un aixovar integrat, entre altres peces, per un unguentari de vidre de color blau verdós. D’altra banda, tenim constància de la troballa a nivell superficial de nombrosos materials ceràmics romans, en especial, fragments d’àmfora, de Terra Sigil·lata i de *tegula-imbres*, acompanyats d’alguns trossos de sílex d’època prehistòrica. Cal destacar la presència de *tegulae* de gran tamany procedents d’enterraments d’inhumació, reutilitzades a la torre defensiva de planta rectangular que s’aixeca al costat del jaciment, coneguda com a “Torre dels Moros” i que fou construïda al s. XVI davant els constants atacs dels pirates berberiscs.

VALORACIÓ (1): Es considera com un assentament rural romà de tipus “vil·la” (una afirmació molt arriscada, segons el nostre criteri, tenint en compte les dades empíriques disponibles) de cronologia imprecisa, al costat del qual es va generar una àrea d’enterraments d’inhumació en època tardana.

HISTORIAL (2): L’any 1945, **S. Vilaseca Anguera** va descobrir el jaciment i, immediatament, va procedir a iniciar els treballs arqueològics, publicant els resultats obtinguts el 1953.

BIBLIOGRAFIA (2): VILASECA ANGUERA, S., *Las industrias del sílex tarraconenses*, CSIC, Madrid 1953, pp. 374-376; VILASECA, S. i PRUNERA, A., “Sepulcros de losas antiguas y altomedievales de las comarcas tarraconenses”, *Boletín Arqueológico. Miscelanea Sánchez Real*, èp. IV, 93-96 (1966), pp. 25-46; GORGES, J.-G., *Les villes Hispano-romaines*, París 1979, p. 416 (T 39 i T 40); MASSÓ, J. i BERMÚDEZ, A., “El horno cerámico del Barranc de la Premsa Cremada”, *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 6-7 (1984-85), pp. 73-74; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 250-251; LÓPEZ VILAR, J. i PIÑOL MASGORET, Ll., “El món funerari en època tardana al Camp de Tarragona”, *Butlletí Arqueològic*, 17 (1995), pp. 65-120.

NÚM. D’ORDRE: 2.23.1.

NOM DEL JACIMENT: El Coll del Boc.

TERME MUNICIPAL: Riudoms, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 01’ 40’’ E / 41° 09’ 20’’ N.

ALÇADA: 200 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà - Necròpolis d'inhumació.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba a la partida de Coll del Boc, ja esmentada a diferents documents dels ss. XV-XVIII com a «partida vocata coll d.bochs», que es travessada per un camí que baixa des de la carretera d'Alcolea, molt a prop del lloc on aquesta creua la Riera de l'Alforja, fins al Portal del Torrent de Riudoms.

MATERIALS (1): Avui dia, no s'aprecia cap vestigi antic a l'indret i només comptem amb una referència que parla de la troballa de murs, sepultures i monedes romanes, però, que, malauradament, no especifica els materials concrets que es van evidenciar.

VALORACIÓ (1): Malgrat la manca de dades arqueològiques, es considera un assentament rural romà de tipus "vil·la" (afirmació que, segons el nostre parer, resulta, ara per ara, difícil d'acceptar, donada la natura de les informacions disponibles i la cura que s'ha de tenir per aplicar a un determinat jaciment el terme "vil·la") de cronologia incerta, al costat del qual va generar-se una zona cementirial d'inhumació en època tardo-romana.

HISTORIAL (2): Només comptem amb una notícia de l'any 1942 (continguda a un resum històric de la vila de Riudoms, publicat a un itinerari de ferrocarril) que ens informa de la troballa de diferents estructures a l'indret de "Colldenboch".

BIBLIOGRAFIA (2): Anònim, *Ciudades y pueblos de España por ferrocarril. Itinerario n° 10* (març de 1942), p. 18; PEREA, E., "Toponímia del terme i de la vila de Riudoms", *Revista Catalana de Geografia*, 2 (abril-juny de 1979), pp. 15-23; JOVÉ, F., *Toponímia de Les Borges del Camp i del seu terme municipal*, Reus 1981, p. 84; MASSÓ, J. i RAMON, E., "Notes sobre el jaciment ibèric de La Timba del Castellot", *Lo Floc*, 68 (1985), pp. 10-12; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 255.

NÚM. D'ORDRE: 2.23.2.

NOM DEL JACIMENT: Molins Nous.

TERME MUNICIPAL: Riudoms, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 04' 00'' E / 41° 08' 48'' N.

ALÇADA: 130-200 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà - Forn ceràmic.

CRONOLOGIA: Alt Imperi - Baix Imperi.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: El jaciment es troba molt a prop de les ruïnes d'un molí, probablement l'únic vestigi d'Els Molins Nous construïts al s. XV, en substitució d'altres més antics (d'aquí la denominació), que havien estat propietat del duc de Cardona i que apareixen repetidament referits als documents dels ss. XVI i XVII, al costat de la cruïlla entre el vell Camí dels Molins Nous i el Camí de Sant Domènec.

MATERIALS (1): S'han identificat vestigis d'estructures arquitectòniques, concretament, diversos murs *in situ*, bastits amb pedres i argamassa pel sistema d'encofrat, corrent a la zona, un dels quals presenta 1 grafit ibèric amb 14 signes, el fons de 2 dipòsits revestits d'*opus signinum* amb paviment d'*opus testaceum* i 2 carreus treballats amb senyals de pertànyer a una premsa, molt probablement, vinícola (un *torcularium*). D'altra banda, s'ha documentat també divers material ceràmic, fonamentalment, fragments d'àmfora ibèrica i romana de fabricació local, de vasos ibèrics decorats amb motius de cercles concèntrics, de *tegula-imbrex* i, en menor mesura, de campaniana i de Terra Sigil·lata Africana D. Entre el material ceràmic documentat, destaca l'existència d'un fragment d'àmfora amb la marca «SPP» i d'un *imbrex* amb un segell circular, d'origen itàlic, en el què es pot llegir la llegenda «O(pus) C(aii) I(ulii) AVIDI(ani)» (la mateixa que presenta estampada una *tegula* trobada per **J. Serra Vilaró** a la Necròpolis Paleocristiana de Tarragona), que va ser trobat a un estrat de reblliment del s. IV d.C. Actualment, ambdues peces es conserven al Museu Municipal de Riudoms. També s'han evidenciat plaques de pissarra, trossos de marbres, diversos objectes d'os i de metall i tot un seguit de monedes romanes de bronze de Claudi II i de Constantí.

VALORACIÓ (1): En opinió d'arqueòlegs com **V. Romero Alarcón**, resulta evident que ens trobem davant un assentament rural romà de tipus "vil·la" (valoració factible, però sobre la què encara tenim els nostres dubtes) dotat amb un sector industrial (*pars rustica*) dedicat a la producció vitivinícola, existint indicis que podrien fer pensar, fins i tot, en l'existència d'un forn ceràmic, sobretot, a partir de la troballa d'un fragment d'àmfora amb la marca «SPP». En aquest punt, no existeix unanimitat entre els especialistes i, per exemple, en opinió de **R. Járrega Domínguez**, no s'hauria de considerar com una marca de fàbrica, sinó més aviat com un grafit incís sobre un fragment d'àmfora africana, per la qual cosa, no tindria cap relació amb la producció local tarraconense i s'hauria d'eliminar del llistat de marques relacionades amb aquesta producció. Les estructures arquitectòniques conservades permeten observar diferents fases d'ocupació de l'assentament i s'ha detectat un nivell de cendres que, segons els excavadors, constitueix un nivell de destrucció parcial del jaciment que relacionen amb les primeres invasions germàniques produïdes a mitjans del s. III d.C.

HISTORIAL (2): Fou excavat oficiosament per **V. Romero Alarcón** els anys 1977-78. El 1983, el Servei d'Arqueologia va planejar una excavació arqueològica oficial sota la direcció d'**E. Terré i Vidal** que devia iniciar-se el setembre de 1983, però fou ajornada *sine die*. S'han realitzat altres intervencions arqueològiques amb posterioritat. Tots els materials documentats al jaciment es conserven al local de les antigues escoles, conegut com a "Col·legi de les Monges".

BIBLIOGRAFIA (2): ROMERO ALARCÓN, V., "La villa romana de Molins Nous (I) i (II)", *L'Om*, 116 (juny de 1978); *Idem*, "Horno romano de cerámica", *ibidem*, 117 (juliol de 1978), p. 3; *Idem*, "El Museu de Riudoms", *ibidem*, 145 (1980); *Idem*, "Investigació als Molins Nous. Memòria d'una recerca arqueològica", *Lo Floc*, 26 (1982); *Idem*, "L'últim jaciment romà del terme que reuneix possibilitats de ser salvat", *ibidem*, 47 (1983); *Idem*,

“Els molins medievals de Riudoms. Precedents”, *L’Om*, 200 (1985), pp. 24-25; *Idem*, “Els forns de ceràmica romana al Baix Camp”, *ibidem*, 211 (juliol-agost de 1986), pp. 38-39; Anònim, “L’Arqueologia a l’escola”, *ibidem*, 163 (1982); MIRÓ, J., *La producción de ánforas romanas en Catalunya. Un estudio sobre el comercio de vino de la Tarraconense (siglos I a.C.-I d.C.)*, B.A.R., International series, 473, Oxford 1988, p. 54 (núm. 48); ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 268-269; JÁRREGA DOMÍNGUEZ, R., “Les àmfores romanes del Camp de Tarragona i la producció del vi tarraconense”, *Revista d’Arqueologia de Ponent*, 5 (1995), p. 184; *Idem*, “Poblamiento rural y producción anfórica en el *territorium* de Tarraco”, *Journal of Roman Archaeology*, 9 (1996), pp. 471-483; REVILLA CALVO, V., *Producción cerámica, viticultura y propiedad rural en Hispania Tarraconensis (siglos I a.C.-III d.C.)*, Cuadernos de Arqueología, 8, Barcelona 1995, pp. 178-179 (núm. 6); RICO, C., “Índex de les marques epigràfiques sobre tegulae romanes de Catalunya i el País Valencià (antiga Tarraconensis)”, *Saguntum*, 28 (1995), pp. 197-215 (especialment pàgines 212-213); PIÑOL, Ll., LÓPEZ, J. i MARTÍ, G., “C. Calpetanus Hermes i la difusió de materials ceràmics de construcció de les figlinae urbanes de Roma a Tàrraco”, *Empúries*, 52 (2000), pp. 281-288.

NÚM. D’ORDRE: 2.23.3.

NOM DEL JACIMENT: L’Hort del Pelat.

TERME MUNICIPAL: Riudoms, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 03’ 20’’ E / 41° 08’ 25’’ N.

ALÇADA: 120 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba a l’interior d’un hort amb cobertes de plàstic, conegut com l’“Hort del Pelat” (d’aquí la denominació), al costat de la part més recentment urbanitzada de la població de Riudoms (creada al s. XII), molt a prop de la muralla del s. XIX.

MATERIALS (1): S’han descobert alguns vestigis d’estructures arquitectòniques romanes, però, sobretot, han estat documentades abundants restes de ceràmica de època romana, fonamentalment, fragments de campaniana A i B, de ceràmica comuna romana, de Terra Sigil·lata de tots tipus, d’àmfora (en concret, diversos llavis pertanyents a les formes 1, 1-bis, 2, 3 i 4 de la taula de Dressel), de dòlia, de *tegulae-imbrices*, juntament amb trossos de molins de mà fets amb lava volcànica de procedència itàlica.

VALORACIÓ (1): Es considera un assentament rural romà de tipus “vil·la” (una valoració que, des del nostre punt de vista, resulta complicat d’acceptar, donada la manca de suficients evidències arqueològiques al respecte) de cronologia, ara per ara, difícil de fixar, que, fins i tot, s’ha posat en relació amb els orígens mateixos de la població de Riudoms, fundada durant

la “re població” del s. XII.

HISTORIAL (2): Fou descobert per **V. Romero Alarcón** l’any 1982, el qual, immediatament, va realitzar una prospecció en superfície. Les investigacions foren continuades el 1983 pel **CERAP** (Centre d’Estudis Riudomencs “Arнау de Palomar”), que féu, en concret, una excavació d’urgència.

BIBLIOGRAFIA (2): PEREA, E., “Toponímia del terme i de la vila de Riudoms”, *Revista Catalana de Geografia*, 2 (abril-juny de 1979), p. 55; Anònim, *L’Om*, 165 (15 de setembre de 1982), p. 38; CERAP, *Informe General d’Activitats del Centre d’Estudis Riudomencs “Arнау de Palomar”* (CERAP), Riudoms 1982, p. 8; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 256-257.

NÚM. D’ORDRE: 2.23.4.

NOM DEL JACIMENT: Mas de Gomandí / Forn romà de Maspujols / Mas de Coll / Forn del Km. 575 del FC.

TERME MUNICIPAL: Riudoms, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 03’ 20’’ E / 41° 10’ 15’’ N.

ALÇADA: 190 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà - Forn ceràmic.

CRONOLOGIA: Alt Imperi (ss. I-II a.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es situa al P.K. 575 de la línia ferroviària Barcelona-Saragossa, sobre una petita elevació natural del terreny que es troba tallada per la via del tren.

MATERIALS (1): No s’han localitzat restes d’estructures arquitectòniques, però sí que han estat evidenciats nombrosos fragments de ceràmica romana, bàsicament, d’àmfora, de *tegula-imbrex*, de Terra Sigil·lata (fins i tot, s’ha trobat 1 motlle de ceràmica sigil·lada) i diversos *pondera*. Destaca, especialment, la presència d’una notable quantitat de peces ceràmiques deformades per la coccio i d’alguns trossos d’àmfora portadors de marques de fàbrica (**S. Vilaseca Anguera** identifica les marques «CR», «GALLIC», «P» i «...ILVAM»), la qual cosa permetria intuir l’existència a l’indret d’un forn ceràmic. Avui dia, només es conserven al Museu Arqueològic “Salvador Vilaseca” de Reus 2 fragments de vora i part del coll i les nanses (un d’ells amb la marca «GALLIC») de la forma Dressel 2-4, 1 fragment de coll amb la marca «P» i 1 pivot amb un grafit *pre-cocturam* que representa una «R» invertida.

VALORACIÓ (1): S’ha interpretat com un assentament rural romà de tipus “vil·la” (opinió amb la qual no estem d’acord, ja que considerem que, ara per ara, no es compta encara amb informacions suficients per aplicar al jaciment en qüestió el controvertit terme “vil·la”) dotat d’un centre terrissaire productor, fonamentalment, d’imitacions locals d’àmfores itàliques Dressel 2-4 i, potser, 7-11, a més de materials constructius com antefixes o *tegulae*, al qual se

li atribueix, a partir del material ceràmic documentat, una cronologia compresa entre els ss. I i II d.C. En opinió de **S. Vilaseca Anguera**, s'haurien d'identificar amb aquest taller terrissaire, tenint en compte els materials trobats, les marques de fàbrica «CR» (a un coll), «GALLIC», «P» i «...ILVAM». Però, tal i com indiquen **A. Bermúdez Mendel** i **J. Massó Carballido**, aquesta darrera marca sembla correspondre més aviat al jaciment del Mas d'Antoni Corts (2.23.5.), mentre que la «CR» és associable al de La Boada (2.20.2.). En aquest sentit, **R. Járrega Domínguez** no documenta cap exemplar portador d'alguna d'aquestes dues marques al jaciment de Mas Gomandí, corroborant d'aquesta manera l'afirmació de **Bermúdez** i **Massó**. D'altra banda, **V. Romero Alarcón** atribueix la marca «GALLIC» al proper jaciment de Mas d'Antoni Corts, opinió que segueix **J. Miró**, però **Járrega** ha localitzat un fragment al Museu Arqueològic "Salvador Vilaseca" de Reus entre els materials corresponents al Mas Gomandí, fet que el decanta cap a l'opció defensada per **Vilaseca**. També **Bermúdez** i **Massó** atribueixen aquesta marca al Mas de Gomandí. Segons **P. Gebellí Borràs**, els jaciments de Mas d'Antoni Corts i de Mas Gomandí s'haurien de considerar com un de sol que es trobaria dividit pel pas de la via del tren.

HISTORIAL (2): Fou descobert de manera fortuïta, al realitzar-se les obres de construcció de la línia de ferrocarril Barcelona-Saragossa, i durant la segona meitat del s. XIX (en concret, entre els anys 1859-1894) ja fou objecte de diverses prospeccions de les quals ens informen **B. Hernández Sanahuja** i **A. del Arco**. Al llarg del primer terç del s. XX, diversos arqueòlegs, com **G.M. de Brocà** (1907), **R. Ferraté** (1915) o **S. Vilaseca Anguera** (1920), van continuar les prospeccions a l'indret, trobant nombrosos materials, gran part dels quals, malauradament, van desaparèixer durant un bombardeig l'any 1938, que va destruir parcialment l'edifici del Museu Arqueològic de Reus en el qual s'havien anat dipositant. Després de la Guerra Civil, l'any 1942, **P. Batlle** va continuar les tasques arqueològiques. L'any 1982, **V. Romero Alarcón** va reanudar les prospeccions i el 1983 pel **CERAP** (Centre d'Estudis Riudomencs "Arnau de Palomar") va realitzar una excavació d'urgència.

BIBLIOGRAFIA (2): HERNÁNDEZ SANAHUJA, B., *Historia de Tarragona desde los más remotos tiempos hasta la época de la restauración cristiana. Editada, anotada y continuada hasta nuestros días por D. Emilio Morera Llauredó*, vol. I, Tipografía de Adolfo Alegret, Tarragona 1892, pp. 159-160; DEL ARCO, A., *Catálogo del Museo Arqueológico de Tarragona con la clasificación hecha en 1878 por D. Buenaventura Hernández Sanahuja*, Tarragona 1894, p. 30; DE BROCÀ, G.M., "Reus: etimología de su nombre. Recientes descubrimientos", *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras*, 25 (gener-febrer de 1907), p. 11; FERRATÉ, R., "L'origen de Reus", *Butlletí de l'Agrupació Excursionista de Reus*, 8 (novembre de 1915), p. 103; VILASECA ANGUERA, S., "Petites addicions a la història de la Tarragona romana", *Revista del Centre de Lectura*, 15 (setembre de 1920), pp. 270-271; BOSCH GIMPERA, P., *El arte en España*, Barcelona 1929, p. 189; BATLLE, P., *Los monumentos, museos, iglesias y objetos artísticos*, Tarragona-Poblet 1942, p. 67; GUIX, J.M., "La última tupinada", *Urbs*, 71 (abril de 1956), p. 36; VIOLANT I SIMORRA, R., *Etnografía de Reus i la seva comarca*, vol. III, Reus 1958, p. 90; PASCUAL I GUASCH, R., "Sobre una estampilla amfòrica de Ampurias", *Miscelánea Arqueológica*, II (1974), pp. 139-144; SANZ I MARTÍNEZ, M., "Pueblos para la historia", *La Voz de la Costa Daurada*, 63 (20 de febrer de 1975); MASSÓ CARBALLIDO, J., *Reus, Prehistòria i Antiguitat*, Reus 1978, pp. 30-31; *Idem*, "Velles troballes a la vil·la romana de Mas de Gomandí", *Lo Floc*, 56 (maig de 1984), pp. 14-19; *Idem*, "La vil·la romana de Mas de Gomandí: apèndix toponímic", *ibidem*, 58 (juliol-agost de 1984), pp. 6-7; ROMERO ALARCÓN, V., "Horno romano de cerámica", *L'Om*, 117 (juliol de 1978), p. 3; *Idem*, "Els forns de ceràmica romana al Baix Camp", *ibidem*, 211 (juliol-agost de 1986), pp. 38-39; MIRÓ, J., "Les marques C. MVSSIDI

NEPOTIS i PHILODAMVS i la producció d'àmfores Dressel 28 i Dressel 7/11 a Catalunya", *Pyrenae*, 17-18 (1981-82), pp. 139-164; MASSÓ, J. i BERMÚDEZ, A., "El horno cerámico del Barranc de la Premsa Cremada", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 6-7 (1984-85), p. 66; MIRÓ, J., *La producción de ánforas romanas en Catalunya. Un estudio sobre el comercio de vino de la Tarraconense (siglos I a.C.-I d.C.)*, B.A.R., International series, 473, Oxford 1988, pp. 51-53 (núm. 43); JUAN TOVAR, L.C., "Los talleres cerámicos de época romana en la provincia de Tarragona: estado de la cuestión", *Acta Arqueològica de Tarragona*, II (1988-89), pp. 13-17; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, LL., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 260-261; REVILLA CALVO, V., *Producción cerámica, viticultura y propiedad rural en Hispania Tarraconensis (siglos I a.C.-III d.C.)*, Cuadernos de Arqueología, 8, Barcelona 1995, pp. 174-175 (núm. 3); JÁRREGA DOMÍNGUEZ, R., "Les àmfores romanes del Camp de Tarragona i la producció del vi tarraconense", *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 5 (1995), p. 182; *Idem*, "Poblamiento rural y producción anfórica en el *territorium* de Tarraco", *Journal of Roman Archaeology*, 9 (1996), pp. 471-483; GEBELLÍ BORRÀS, P., "Un nou centre productor d'àmfores al Camp de Tarragona. El forn de La Canaleta i el segell PHILODAMVS (Vila-seca, Tarragonès)", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 18 (1996), pp. 69-96.

NÚM. D'ORDRE: 2.23.5.

NOM DEL JACIMENT: Mas d'en Corts / Mas d'Antoni Corts / Mas Corts / Forn del Roquí / Planes del Roquí.

TERME MUNICIPAL: Riudoms, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 03' 40'' E / 41° 09' 45'' N.

ALÇADA: 170 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà - Forn ceràmic.

CRONOLOGIA: Alt Imperi (ss. I-II d.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba a les Planes del Roquí, un terreny aterrat, lleugerament elevat en direcció N, molt proper a la carretera d'Alcolea i al Camí del Roquí.

MATERIALS (1): S'han documentat diverses estructures arquitectòniques, en concret, 3 estances de planta rectangular, molt arrasades (només es conserva la filera de fonamentació, damunt del tapàs o nivell geològic), i 3 forns (2 alineats, de gran mida, i evidències d'un tercer, tot i que els arqueòlegs no descarten la possibilitat de que augmenti el seu nombre; a més, tan sols ha estat possible excavar un dels forns, que correspon al tipus 4b de la tipologia de Fletcher, un forn de planta rectangular, de grans dimensions, del qual es conserven les seves subestructures excavades a la roca) que mantenen un clar vincle amb diversos àmbits: al sector N-O del jaciment, n'hi ha vestigis d'un conjunt de 5 habitacions de dimensions similars; vers l'E, s'han detectat les restes d'un gran recinte de 129 m² (que encara no ha estat excavat totalment), d'un bassa circular, d'un petit dipòsit i d'un dòlia; i, per últim, al sector S, s'han trobat evidències d'un nau de considerables dimensions i planta rectangular, molt

arrasada, que delimitaria l'àrea dels forns de coccio documentats. Altrament, s'han exhumat nombrosos fragments ceràmics, especialment, d'àmfora (sobretot, Dressel 2-4), de dòlia i de *tegula-imbrex*. Entre els materials ceràmics localitzats destaca la presència de peces amb defectes de coccio o, fins i tot, sense coure. D'altra banda, s'han identificat materials portadors de marques de fàbrica. S'observa la presència de la marca «CM» a diversos pivots d'àmfora i d'alguns segells sobre colls, tots ells, malauradament, intel·ligibles, donada la seva dolenta conservació (a més, les peces no han estat netejades ni restaurades). Al Museu Municipal de Riudoms, es conserven també fragments de 3 vores de la forma Dressel 2-4 (els diàmetres de les vores es situen entre els 16,5 i els 18 cm.), un dels quals presenta la marca «PILVAN» al coll (la primera lletra no es conserva íntegra i, possiblement, es tracti d'una «S» retrògrada que donaria una lectura de «SILVAN» i es podria interpretar com «SILVAN(i)», així com 2 colls, a un dels quals apareix la mateixa marca «...ILVAN» associada dins la mateixa cartela a una altra, de la qual es llegeix solament «...AN», mentre que a l'altre fragment s'aprecia part d'una marca de la qual es llegeix, únicament, el text «...NA». Es conserven també 6 pivots, 5 dels quals amb sengles grafits *pre-cocturam* (una «R» invertida, una possible àncora, dues línies paral·leles ondulades, tres petites línies incises i dues línies creuades), mentre el sisè pivot presenta un grafit *post-cocturam*, que sembla consistir en una representació de les lletres «HI». També hauríem de destacar la troballa al nostre jaciment d'escassos materials d'època tardo-republicana i de diversos fragments de Terra Sigillata Itàlica, Sud-gàlica i Africana A, entre els quals cal subratllar la presència de 6 trossos pertanyents a diferents motlles de ceràmica sigillada (de la forma Dragendorff 37), alguns d'ells amb motius decoratius, de no gaire qualitat, típics dels tallers de La Rioja i documentats també a altres indrets de la Península Ibèrica.

Figura XVIII. A) Situació del jaciment de Mas d'en Corts (2.23.5).
B) Planta del jaciment (segons A. Vilaseca Canals i P. Adiego Eraña).

VALORACIÓ (1): En opinió dels arqueòlegs, és del tot segura l'existència d'un centre productor d'àmfores vinícoles en aquest indret, concretament, d'imitacions locals de Dressel 2-4 i, potser, de Dressel 7-11 (encara que **R. Járrega Domínguez** no ho pot confirmar). També hauria produït, possiblement, ceràmiques comunes i materials de construcció ceràmics (*tegulae, imbrices, tegula mammata*, canonades de diversos tipus, rajoles, antefixes, etc...). La troballa d'estructures pertanyents a 3 forns i als seus annexes (és a dir, habitacions i dependències industrials que estarien relacionades totes elles amb les diferents tasques i funcions necessàries per a una producció industrial d'aquestes característiques: decantació, tornejat, coccio, assecatge, emmagatzematge, etc...), juntament amb la presència de materials ceràmics amb defectes de coccio, fins i tot, de fragments d'àmfores que encara no havien anat al forn, és a dir, de productes de "rebuig", ho indicaria clarament. També seria una prova evident el trobar materials ceràmics portadors de marques de fàbrica. En aquest sentit, cal dir que l'atribució de la marca «*GALLI*» a aquest jaciment, proposada per alguns especialistes, és dubtosa, ja que, com acabem de comprovar, entre els materials conservats no s'ha detectat la presència de cap fragment ceràmic amb aquesta marca. En efecte, **Járrega**, que ha estudiat la problemàtica, no ha pogut trobar cap fragment amb la marca «*GALLI*» que es pugui atribuir a aquest jaciment i, per contra, observa que sí apareix testimoniada entre els materials del Mas de Gomandí (2.23.4.) que es conserven al Museu Arqueològic "Salvador Vilaseca" de Reus, la qual cosa indicaria que, probablement, la marca s'hagi d'atribuir al Mas de Gomandí. Més controvertida és la identificació al jaciment d'un assentament rural romà de tipus "vil·la", tal i com s'ha suggerit, del qual formaria part el centre de producció ceràmica localitzat (possibilitat que considerem factible, però, ara per ara, difícil d'acceptar, donada la manca d'evidències). El material ceràmic trobat, permetria assignar al jaciment una cronologia aproximada i provisional compresa entre ss. I i II d.C. Altrament, cal destacar la seva proximitat respecte al jaciment de Mas Gomandí, en el qual s'han trobat també vestigis d'una terrisseria. En aquest sentit, **P. Gebellí Borràs** opina, fins i tot, que ambdós jaciments han de ser considerats com un de sol separat per la via del tren. En darrer terme, hauríem de subratllar la possibilitat de que les 3 estances de planta rectangular evidenciades (a més dels 3 forns i les seves dependències annexes) formessin part d'un assentament previ a la instal·lació a l'indret del centre industrial documentat (i més tenint en compte que presenten una disposició i una orientació clarament divergent respecte als espais que integren la terrisseria), un assentament de cronologia tardo-republicana o ibèrica final que, pels materials ceràmics exhumats, podria tenir els seus orígens al darrer terç del s. II a.C., perdurant fins a mitjans del s. I a.C., moment en què va quedar cobert, tot i que de manera parcial, per les construccions del centre de producció de materials ceràmics (*figlina*), que experimentaria el seu moment de màxima producció en època augustiana, quelcom que reflecteix clarament l'expansió de la vitivinicultura tarraconense durant aquest període, i que, a partir de mitjans del s. I d.C., es veuria obligat a realitzar un canvi en el tipus de producció (passant a fabricar ceràmiques comunes i, possiblement, sigil·lades, tenint en compte la troballa de diversos fragments de motlles de Terra Sigil·lata), finalitzant la seva existència, després de passar per diverses fases de remodelització arquitectònica i d'experimentar varies transformacions a nivell productiu (conseqüència d'una modificació en les necessitats comercials i productives), a mitjans del s. II d.C.

HISTORIAL (2): Va ser descobert per **V. Romero Alarcón** a principis dels anys 80 (tot i que entre la documentació personal de **S. Vilaseca Anguera** hi ha una nota que ens indica que l'any 1952 ja es tenia constància de la potencialitat arqueològica de l'indret) i ha estat prospectat pel mateix **Romero** i per **J. Massó Carballido**, que han publicat diverses notícies sobre el jaciment en qüestió al *Butlletí Arqueològic* i a la revista *L'Om*. L'any 1997, **J.M. Puche i Fontanilles**, integrant de **CODEX, SCCL**, va realitzar un sondeig i **C. Ferrer i**

Álvarez, també pertanyent a **CODEX, SCCL**, féu una excavació d'urgència. Entre els mesos de març i d'agost de 1998, es va dur a terme una campanya de prospecció i de delimitació mitjançant l'excavació mecànica de rases, que va culminar, donats els resultats obtinguts, en una excavació en extensió.

BIBLIOGRAFIA (2): FLETCHER VALLS, D., "Tipología de los hornos cerámicos romanos de España", *Archivo Español de Arqueología*, 38 (1965), pp. 170-174; VILASECA ANGUERA, S., *Reus y su entorno en la Prehistoria*, vol. I, Reus 1973; MIRÓ, J., "Les marques C. MVSSIDI NEPOTIS i PHILODAMVS i la producció d'àmfores Dressel 28 i Dressel 7/11 a Catalunya", *Pyrenae*, 17-18 (1981-82), pp. 139-164; MASSÓ, J. i BERMÚDEZ, A., "El horno cerámico del Barranc de la Premsa Cremada", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 6-7 (1984-85), p. 66; ROMERO ALARCÓN, V., "Els forns de ceràmica romana al Baix Camp", *L'Om*, 211 (juliol-agost de 1986), pp. 38-39; MIRÓ, J., *La producción de ánforas romanas en Catalunya. Un estudio sobre el comercio de vino de la Tarraconense (siglos I a.C.-I d.C.)*, B.A.R., International series, 473, Oxford 1988, p. 54 (núm. 46); JUAN TOVAR, L.C., "Los talleres cerámicos de época romana en la provincia de Tarragona: estado de la cuestión", *Acta Arqueològica de Tarragona*, II (1988-89), pp. 13-17; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 258; JÁRREGA DOMÍNGUEZ, R., "Les àmfores romanes del Camp de Tarragona i la producció del vi tarraconense", *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 5 (1995), p. 182; *Idem*, "Poblamiento rural y producción anfórica en el territorium de Tarraco", *Journal of Roman Archaeology*, 9 (1996), pp. 471-483; REVILLA CALVO, V., *Producción cerámica, viticultura y propiedad rural en Hispania Tarraconensis (siglos I a.C.-III d.C.)*, Cuadernos de Arqueología, 8, Barcelona 1995, p. 176 (núm. 4); GEBELLÍ BORRÀS, P., "Un nou centre productor d'àmfores al Camp de Tarragona. El forn de La Canaleta i el segell PHILODAMVS (Vila-seca, Tarragonès)", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 18 (1996), pp. 69-96; VILASECA, A. i ADIEGO, P., "El centre de producció ceràmic de les Planes del Roquís, Reus (Baix Camp)", *Tàrraco 99. Arqueologia d'una capital provincial romana (Tarragona, 15-17 d'abril de 1999)*, J. Ruiz de Arbulo (ed.), Documents d'Arqueologia Clàssica, 3, Tarragona 2000, pp. 275-284.

NÚM. D'ORDRE: 2.23.6.

NOM DEL JACIMENT: La Timba del Castellot / Les Timbes.

TERME MUNICIPAL: Riudoms, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 03' 50'' E / 41° 08' 15'' N.

ALÇADA: 110 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Camp de sitges - Assentament rural romà - Forn ceràmic.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple (s. IV a.C.) - Alt Imperi (ss. I i II d.C.).

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: El jaciment es troba a dalt d'un turó, al costat del Camp de Tir de Riudoms.

MATERIALS (1): S'han trobat 2 sitges, intactes en quant a la seva estructura, i altres 9 seccionades, totes elles de forma ovalada i boca circular, que en origen es trobaven cobertes per lloses (encara es poden observar *in situ* sobre la boca d'una d'elles). Els materials ceràmics trobats, tant a l'interior de les sitges com a nivell superficial pels seus voltants, són molt abundants i reflecteixen un període d'ocupació molt ampli. Una bona part de les troballes responen a ceràmiques de vernís negre, entre les que destaquen 4 peces de ceràmica d'Àtica, concretament, 1 fragment de vora i paret de *kylix-skyphoi* de "figures roges" (en el qual apareix un cap masculí fragmentat), 4 fragments d'un mateix fons i peu de *kylix* de peu baix (amb decoració al fons intern d'un atleta amb el tors nu, el cap girat a la dreta i els cabells recollits amb una cinta, el braç dret estès i l'esquerre flexionat sostenint un estrigil, un tipus de decoració que va ser freqüent, i, per exemple, tenim un exemplar idèntic a Ullastret, amb una datació de finals del s. V a.C.), 1 fragment sense forma del tipus *Saint-Valentin* (amb decoració de 3 línies horitzontals i diversos rombes, punts i línies verticals, que tindria una datació situada entre les darreries del s. V i els inicis del IV a.C.) i 1 fragment de fons i peu amb decoració de palmetes incises. La resta de materials de vernís negre ens donen datacions molt més imprecises i molts d'ells es troben en un pèssim estat de conservació. En general, observem diversos fragments de pàteres, una d'elles del Taller de les Pàteres de les Tres Palmetes Radials i, en major quantitat, de vasos amb formes característiques de la ceràmica campaniana B amb una cronologia centrada al s. II a.C. La ceràmica comuna a torn és la més abundant al jaciment, predominant els vasos oberts de perfil zoomorf i gran tamany. També comptem amb diversos fragments de *kalathos* i de vasos tancats i plats. La major part d'aquestes peces presenten decoracions pintades força variades (bandes i filets, aigües, línies ondulades obertes o tancades per línies verticals, línies de rombes unides entre si, línies d'esses, cercles i segments concèntrics, etc...). Però, sens dubte, les evidències més interessants són 2 fragments que presenten una decoració figurada, un amb les potes darreres d'un èquid i altre amb una figura humana molt degradada, segurament un guerrer, que sosté a l'alçada de la cintura un objecte disposat transversalment, potser, una arma, al costat del qual n'hi ha una figura de característiques similars, que, per la seva disposició, sembla tractar-se, més aviat, de la representació d'una desfilada que no pas d'una lluita. Ambdós fragments presenten similituds amb alguns vasos "Estil de Líria". Cal subratllar el fet que aquestes peces amb decoració figurada no són massa freqüents de trobar i alguns autors els hi concedeixen una significació especial. Cal dir que al costat d'aquests materials ceràmics referits, han estat documentats també diversos fragments de Terra Sigil·lata i d'àmfores d'època romana, alguns dels quals són portadors de les marques de fàbrica «*EVPR*A» i «*LCM*».

VALORACIÓ (1): A partir de les estructures i del material ceràmic documentat, es considera com un lloc d'hàbitat que estigué vigent durant un ampli període de temps. Gràcies a les ceràmiques de vernís negre trobades, podem obtenir cronologies compreses entre el s. IV a.C. i el s. II a.C. En efecte, les àtiques ens documenten un període d'ocupació entorn al s. IV a.C., els materials amb una roseta del Taller de les Tres Palmetes Radials perllonguen la datació durant el s. III a.C. i el nombrós grup de ceràmiques campanianes, juntament amb altres elements, com els *kalathoi*, ens confirmen una presència durant el s. II a.C. Les sitges documentades podrien pertànyer, possiblement, a una àrea d'emmagatzematge en sitges (una "àrea de gestió comunitària", utilitzant el terme encunyat per **D. García**) vinculada a un assentament ibèric. Els arqueòlegs consideren que, en algun moment del període de dominació romana, es va instal·lar a l'indret un assentament rural romà de tipus "vil·la" dotat, fins i tot, d'una àrea de necròpolis (existeixen algunes notícies poc precises sobre la troballa a l'indret de restes pertanyents a tot un seguit de sepultures), però, donada la manca d'evidències arqueològiques, existeixen molt dubtes al respecte. Les troballes efectuades

tampoc permeten documentar amb seguretat l'existència d'un forn ceràmic. No es coneixen estructures relacionables amb cap forn, ni "rebutjos de cocció", ni quantitats importants d'àmfores que permetin hipotetitzar la seva existència, però sí que s'han trobat fragments amfòrics amb les marques de fàbrica «EVPRÀ» i «LCM» que, sens dubte, corresponen, segons es desprèn de les seves característiques físiques, a la producció amfòrica tarraconense, però que no es poden atribuir amb seguretat a un taller situat en aquest jaciment.

HISTORIAL (2): La primera referència sobre aquest jaciment apareix a un article publicat per **F. Magrinyà** l'any 1935, que informa de la troballa a l'indret de tot un seguit de materials que foren dipositats al Museu "Prim Rull" de Reus, que, malauradament, van desaparèixer durant la Guerra Civil. El jaciment va centrar també l'interès de **S. Vilaseca Anguera** (1953) i de la seva filla, **Ll. Vilaseca** (1968), qui va notificar la troballa de 3 peces feta per **R. Capdevila**. La intervenció arqueològica més important fou, potser, la realitzada l'any 1970 pel *Sindicato de Riegos del Pantano de Riudecanyes* sota la direcció de **M.T. Llecha**, **A. Ferret** i **J. Aiguadé**, ja que s'exhumaren nombrosos materials i diversos vestigis que permeten pensar en l'existència a l'indret d'un assentament rural romà. Avui dia, els materials procedents d'aquest jaciment es conserven al Museu Municipal de Riudoms (inclòs 1 fragment de coll d'àmfora amb la marca «EVPRÀ»).

BIBLIOGRAFIA (2): MAGRINYÀ, F., "El Museu Municipal de Reus", *Avui de Reus* (8 de juliol de 1935); VILASECA ANGUERA, S., "Riudoms", *Noticario Arqueológico Hispánico*, II (1953), p. 208; VILASECA, Ll., "Notas de Arqueología de Catalunya y Baleares", *Ampurias*, XXX (1968), pp. 358-359; ROMERO, V. i FORCADELL, J., "Hallazgos de cerámica ática de figuras rojas en Riudoms (Tarragona)", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 129-132 (1975), pp. 129-132; ROMERO ALARCÓN, V., *Aportació al coneixement de la població prehistòrica de Riudoms*, Riudoms 1984; *Idem*, "Els forns de ceràmica romana al Baix Camp", *L'Om*, 211 (juliol-agost de 1986), pp. 38-39; MASSÓ, J. i RAMON, E., "Notes sobre el jaciment ibèric de La Timba del Castellot", *Lo Floc*, 68 (1985), pp. 10-12; GARCÍA, D., "Observation sur la production et le commerce durant l'Âge du Fer: les formes de stockage des grains", *Revue d'Archéologie de Narbonnaise*, 20 (1987), pp. 43-98; RAMON SARIÑENA, E., *El poblamiento de época ibérica en la comarca del Baix Camp*, Barcelona 1988 (Tesi de Llicenciatura inèdita); *Idem*, "El poblament d'època ibèrica a la comarca del Baix Camp. Estat de la qüestió", *Acta Arqueològica de Tarragona*, II (1988-89), pp. 55-67; MIRÓ, J., *La producción de ánforas romanas en Catalunya. Un estudio sobre el comercio de vino de la Tarraconense (siglos I a.C.-I d.C.)*, B.A.R., International series, 473, Oxford 1988, p. 54 (núm. 47); ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 272; JÁRREGA DOMÍNGUEZ, R., "Les àmfores romanes del Camp de Tarragona i la producció del vi tarraconense", *Revista d'Arqueologia de Ponent*, 5 (1995), p. 184; *Idem*, "Poblamiento rural y producción anfòrica en el territorium de Tarraco", *Journal of Roman Archaeology*, 9 (1996), pp. 471-483; REVILLA CALVO, V., *Producción cerámica, viticultura y propiedad rural en Hispania Tarraconensis (siglos I a.C.-III d.C.)*, Cuadernos de Arqueología, 8, Barcelona 1995, p. 177 (núm. 5); OLESTI VILA, O., "Integració i transformació de les comunitats ibèriques del Maresme durant el s. II-I a.C.: un model de romanització per a la Catalunya litoral i prelitoral", *Empúries*, 52 (2000), p. 56.

NÚM. D'ORDRE: 2.23.7.

NOM DEL JACIMENT: Mas del Pesoler.

TERME MUNICIPAL: Riudoms, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 05' 25'' E / 41° 06' 25'' N.

ALÇADA: 60 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà - Necròpolis d'inhumació.

CRONOLOGIA: Roma - Visigòtic.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba al costat del Mas de Pesoler, a terres de l'antic terme municipal de Les Comes d'Ulldemolins (actual terme de Riudoms), 1 Km. al S del Mas de Morea, molt a prop d'una doble cruïlla de camins, la del Camí de Reus a Cambrils amb el Camí de Riudoms i la del Camí de Vinyols a Tarragona amb el Camí de les Comes d'Ulldemolins.

MATERIALS (1): S'ha documentat un conjunt d'inhumacions, en total, 7 sepulcres, 2 en àmfora i els altres 5 en lloses (probablement, de soldó) i en *tegulae* (no es pot precisar si de tipus triangular o en caixa quadrada o mixta). Mentre els enterraments en àmfora presentaven una orientació E-O, les altres tombes tenien orientacions diverses (3 estaven orientades en sentit N-S i les altres 2 en direcció E a O). No s'ha documentat cap resta d'aixovar i només es pot destacar la troballa a l'interior d'un dels enterraments (concretament, el núm. 3) d'una petita sivella de bronze visigòtica en forma de «D».

VALORACIÓ (1): Es considera com una àrea d'enterrament (probablement, vinculada a un assentament rural romà, del què, fins al moment, no s'han localitzat vestigis) de cronologia baix-imperial, que, com a mínim, va perdurar fins a l'època visigòtica, tal i com ens indicaria la presència d'una sivella de bronze visigòtica dins una de les inhumacions.

HISTORIAL (2): Fou descobert l'any 1932 per **S. Vilaseca Anguera**, qui va iniciar, de manera immediata, els treballs arqueològics amb la col·laboració de **P. Rius**. Malauradament, els materials documentats, que foren dipositats al Museu Arqueològic de Reus, es van perdre durant un bombardeig el gener de 1938, que comportà la destrucció de gran part de l'edifici.

BIBLIOGRAFIA (2): BATLLE, P., *Los monumentos, museos, iglesias y objetos artísticos de la provincia de Tarragona*, Tarragona-Poblet 1942, pp. 66-67; VILASECA, S. i PRUNERA, A., "Sepulcros de losas antiguas y altomedievales de las comarcas tarraconenses", *Boletín Arqueológico. Miscelanea Sánchez Real*, èp. IV, 93-96 (1966), pp. 25-43; PEREA, E., "Toponímia del terme i de la vila de Riudoms", *Revista Catalana de Geografia*, 2 (abril-juny de 1979), pp. 15-23; MASSÓ CARBALLIDO, J., "Els enterraments de la vil·la romana del Mas del Pesoler", *Lo Floc*, 43 (març de 1983), pp. 11-13; SÁNCHEZ REAL, J., "En busca de Cal·lípolis", *Treballs Canongins*, 7 (1990), pp. 133-186; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 266-267; LÓPEZ VILAR, J. i PIÑOL MASGORET, Ll., "El món funerari en època tardana al Camp de Tarragona", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 17 (1995), pp. 65-120.

NÚM. D'ORDRE: 2.23.8.

NOM DEL JACIMENT: Mas del Barenys.

TERME MUNICIPAL: Riudoms, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 02' 55'' E / 41° 09' 45'' N.

ALÇADA: 160 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà - Necròpolis d'inhumació.

CRONOLOGIA: Roma - Visigòtic (ss. VI-VII).

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: El jaciment es troba al peu del Puig Pedró (188 m.s.n.m.), accident geogràfic esmentat sovint al documents dels ss. XV i XVI com «*lo puix*» o «*lo puix-pedros*», al marge dret de la Riera de Maspujols o de Riudoms, un indret des del qual es domina el pas de la susdita riera (que, arran de la seva acció erosiva, ha generat una gran timba al cim de la qual s'ha trobat un poblat neolític amb nombrosos fons de cabanes) i que des de sempre ha estat una via natural de comunicació de la costa amb l'interior, la qual cosa explica l'aparició a l'indret del llogarret de la Llaberia, que fou abandonat al s. XII en benefici de Riudoms, situat 100 m. més avall de la riera. També cal destacar la proximitat del jaciment respecte a l'actual carretera d'Alcolea del Pinar, doncs aquesta segueix el traçat d'un antic camí medieval de probable origen romà.

MATERIALS (1): S'han documentat 8 tombes alineades paral·lelament, 1 amb les restes d'un nen de 5 anys, 2 amb els ossos de dues dones (una jove i altra de més edat), 2 més amb les restes de dos homes (un madur i l'altre senil) i les 3 restants amb fragments ossis molt deteriorats i, per tant, impossibles de classificar. Probablement, les tombes de planta rectangular foren construïdes amb lloses disposades en forma de caixa i amb materials de reaprofitament i tenien una orientació NO-SE. Tots els morts foren col·locats en posició de cúbit supí amb els braços al costat del cos, descansant-hi. Cap d'ells anava acompanyat d'aixovar, a excepció d'1 anell de bronze posat al dit anular de la mà esquerra de l'individu de la tomba núm. 2. També s'ha evidenciat la presència de diversos materials ceràmics en superfície, especialment, fragments d'àmfora (sobretot, llavis d'àmfora de producció local), de dòlia, de ceràmica comuna romana, de ceràmica de cuina, de vasos de ceràmica pintada tardo-romana, de *tegula-imbrex* i, fins i tot, trossos de paviments romans. L'escàs material ceràmic aparegut no és gaire indicatiu, especialment, pel fet que el conjunt ceràmic més nombrós sigui el de la ceràmica de cuina, però presenta característiques similars a l'evidenciat a diversos jaciments de la zona de cronologia tardo-romana.

VALORACIÓ (1): És considerat un lloc d'enterrament d'època tardo-romana, que podria haver estat utilitzat per una població provinent de nuclis de poblament rural dispersos, formats immediatament després de l'abandonament dels assentaments rurals romans de tipus "vil·la" de la regió, esdevingut, en la major part dels casos, vers el s. V d.C., i en els quals es va procedir a la reutilització dels materials constructius pertanyents als antics centres de producció agropecuària romans. Constituiria un cas similar al de la propera necròpolis del Mas del Pesoler (2.23.7.), al mateix terme municipal de Riudoms. **Ll. Pallejà**, qui va excavar

el jaciment l'any 1982, el data entre els ss. VI i VII d.C., mentre que **J. Massó Carballido** creu que les tombes pertanyerien a l'època de la "re població" del s. XII. La constatació de diversos materials ceràmics romans i, fins i tot, d'alguns trossos de paviments, han fet que es consideri, hipotèticament, la possible existència d'un assentament rural romà de tipus "vil·la" (una afirmació amb la qual, ara per ara, no podem estar d'acord, tenint en compte la manca de dades i el rigor que implica la utilització del terme "vil·la" a l'hora de qualificar un determinat jaciment) de cronologia incerta, que hauria precedit en el temps a l'aparició dels enterraments.

HISTORIAL (2): Fou descobert fortuïtament, durant unes obres d'anivellament esdevingudes als terrenys del Mas del Barenys. Els mesos de setembre i octubre de 1982, **V. Romero Alarcón** i **Ll. Pallejà** realitzaren una excavació d'urgència, comptant amb la col·laboració del *Centre d'Estudis Riudomencs*. L'estudi de les restes antropològiques documentades va ser realitzat per **D. Campillo**.

BIBLIOGRAFIA (2): PEREA, E., "Toponímia del terme i de la vila de Riudoms", *Revista Catalana de Geografia*, 2 (abril-juny de 1979), pp. 15-23; *Idem*, *Llegenda de Riudoms*, Reus 1981; Anònim, "Descubrimiento de una necrópolis tardo-romana en Riudoms", *Diario Español* (6 de novembre de 1982), p. 5 (aquesta nota també fou publicada a altres diaris com *Reus*, *setmanari de la ciutat*, *El Periódico* o *El País*); PALLEJÀ, Ll. i ROMERO, V., "Noves troballes arqueològiques al Mas de Barenys", *Lo Floc*, 40 (desembre de 1982), p. 14; MASSÓ CARBALLIDO, J., "Els enterraments de la vil·la romana del Mas del Pesoler", *ibidem*, 43 (març de 1983), pp. 11-13; PALLEJÀ, Ll., "La necrópolis tardo-romana el Mas de Barenys, Riudoms", *L'Om*, 195 (1985), p. 18; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 263-265; AA.VV., *Anuari d'intervencions arqueològiques a Catalunya. Època romana. Antiguitat Tardana (Campanyes 1982-1989)*, Excavacions Arqueològiques a Catalunya, 1, Barcelona 1993, p. 52; LÓPEZ VILAR, J. i PIÑOL MASGORET, Ll., "El món funerari en època tardana al Camp de Tarragona", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 17 (1995), pp. 65-120.

NÚM. D'ORDRE: 2.24.1.

NOM DEL JACIMENT: Paret Delgada.

TERME MUNICIPAL: La Selva del Camp, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 10' 34'' E / 41° 12' 54'' N.

ALÇADA: 150-160 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà (de tipus "vil·la").

CRONOLOGIA: Alt Imperi (s. I d.C.) - Baix Imperi (s. IV d.C.).

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: Es troba al costat de l'Ermita de Nostra Senyora de Paret Delgada, 4 Km. a l'E de la població de La Selva del Camp, a la dreta de la Riera de La Selva.

MATERIALS (1): S'han trobat diverses cisternes revestides d'*opus signinum* i les restes de 8 espais, orientats vers l'E, i del passadís que els donava accés, tots pavimentats amb mosaics policroms amb motius geomètrics i florals, que, segons **R. Navarro Sáez**, daten de mitjans del s. IV d.C. Davant l'edifici de l'Ermita de Nostra Senyora de Paret Delgada, han estat constatats també vestigis de murs romans que s'han reaprofitat com a marges parcel·laris. D'altra banda, s'han localitzat materials ceràmics en superfície, fonamentalment, fragments de Terra Sigil·lata Sudgal·lica i Hispànica, d'àmfora i de *tegula-imbrex* (un dels quals presentava la marca «M. LERI»), a més, d'alguns trossos d'escultures en marbre i d'estucs, d'1 capitell corinti, d'1 àbac, d'1 bronze repussat amb la representació de dues Gorgones emmarcant el retrat d'una parella (20 X 5 cm.), datat vers el s. III d.C., i de diverses monedes romanes dels ss. III i IV d.C.

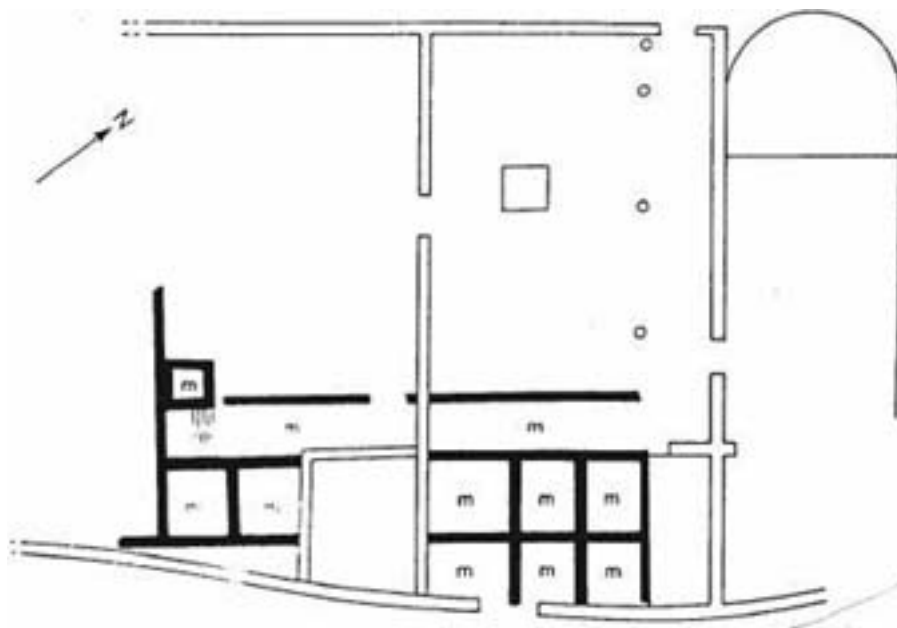

Figura XIX. Planta de la vil·la romana de **Paret Delgada (2.24.1)**
(les habitacions amb mosaics es troben marcades amb una lletra "m").

VALORACIÓ (1): Les estructures arquitectòniques documentades permeten pensar en l'existència a l'indret de la *pars urbana* d'un assentament rural romà de tipus "vil·la" de cronologia incerta, a causa de la manca d'evidències suficients que permetin datar (tan sols, es compta amb algunes peces monetàries dels ss. III i IV d.C. i amb els mosaics que, en opinió de **R. Navarro Sáez**, haurien de datar-se vers mitjans del s. IV d.C.). Segons **J.-G. Gorges**, ens trobaríem davant les restes d'una rica "vil·la" de peristil fundada al s. I d.C. que, possiblement, fou destruïda durant les invasions de mitjans del s. III d.C., però que, amb posterioritat, es va reocupar (donada la troballa de monedes dels ss. III i IV d.C.) i es va convertir en un lloc de culte.

HISTORIAL (2): L'any 1844, **J. Pié Faidella** va descobrir a l'indret els primers fragments de ceràmica romana i unes parets que va considerar com a fites terminals d'època medieval. Malgrat tot, la troballa d'un paviment, ja el va fer pensar en la possible existència d'un assentament rural romà de tipus "vil·la". L'any 1935, durant les obres de restauració de l'ermita gòtica de Nostra Senyora de Paret Delgada, es trobaren les estructures arquitectòniques que foren excavades per **J. Guitert i Fontseré**. Els treballs d'excavació van ser continuats per **S. Vilaseca Anguera**, director del Museu Arqueològic de Reus, amb la col·laboració de **P. Rius**, que durant l'any 1936 es va encarregar de dirigir diverses

campanyes d'excavació al jaciment. Entre 1938 i 1949, es van succeir les actuacions arqueològiques i es va procedir a l'extracció dels paviments de mosaic baix-imperials que havien estat exhumats, que, avui dia, es conserven al Museu Nacional Arqueològic de Tarragona.

BIBLIOGRAFIA (2): PIÉ FAIDELLA, J., *Relación histórica del Santuario de Paret Delgada, situado en el término de la Villa de la Selva, en el Campo de Tarragona. Su origen y antigüedad*, Tarragona 1896, pp. 7-16; GUITERT I FONTSERÉ, J., "Descobriments romans a Paret Delgada", *Butlletí Arqueològic*, èp. III, 5 (1936), pp. 137-141; BLASI I VALLESPINOSA, F., "Descobertes romanes al Camp de Tarragona", *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, XLIV (1936), pp. 226-229; FORT I COGULL, E., *El Santuari de la Mare de Déu de Paret Delgada, a la Selva del Camp de Tarragona. Descripció i història*, *Analecta Selvatana*, 1, La Selva del Camp 1947; *Idem*, "El nom de Paret Delgada", *ADESEL*, 41 (1960), pp. 338-339; VENTURA SOLSONA, S., "Museo Arqueológico de Tarragona: Objetos que han ingresado en el Museo en el período 1936-1940. Objetos procedentes de Pared Delgada", *Memorias de los Museos Arqueológicos Provinciales*, II (1941), pp. 132-133; MATEU LLOPIS, F., "Hallazgos monetarios V", *Ampurias*, IX-X (1947-48), p. 79; SÁNCHEZ REAL, J., "Los mosaicos romanos de Paret Delgada", *Boletín Arqueológico*, èp. IV, 34 (1951), pp. 108-109; *Idem*, "Pequeña historia de los mosaicos de Paret Delgada", *Diario Español*, núm. 3.974 (24 de juny de 1951); GARCÍA BELLIDO, A., "Una placa de bronce repujado de la villa de Pared Delgada", *Archivo Español de Arqueología*, 25 (1952), pp. 410-412; VILASECA ANGUERA, S., "Selva del Campo (Tarragona): Pared Delgada", *Noticiario Arqueológico Hispánico*, I (1952), p. 231; NAVARRO SÁEZ, R., *Los mosaicos romanos de Tarragona* (4 vols.), Universitat de Barcelona, vol. III, Barcelona 1979 (Tesis Doctoral inèdita), pp. 376-381; *Idem*, "Mosaics de la vil· la de Paret Delgada", *Del romà al romànic. Història, art i cultura de la Tarraconense mediterrània entre els segles IV i X*, P. de Palol (dir.), Enciclopèdia Catalana, Barcelona 1999, pp. 133-134; GORGES, J.-G., *Les villas Hispano-romaines*, París 1979, pp. 417-418 (T 44); FERNÁNDEZ CASTRO, M.C., *Las villas romanas en España*, Madrid 1982, p. 285; AQUILUÉ X., "El poblament dispers als voltants de Tàrraco", *Guia Arqueològica Tarraconense*, cap. 18, Tarragona 1987, pp. 145-147; MASSÓ CARBALLIDO, J., "Notes per a l'estudi del poblament d'època romana en el terme de la Selva del Camp", *Butlletí del Centre d'Estudis Selvatans*, 1 (1990), pp. 123-137; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, pp. 276-277; CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 20; MASDEU, J.M., "Polèmica entorn a la troballa dels mosaics romans de Santa Maria de Parets-Delgades", *Butlletí del Centre d'Estudis Selvatans*, 4 (1995), pp. 11-45; VALLVERDÚ, J. i OLLÉ, A., "Excavacions a la vil· la romana de Paret Delgada", *CES Informació. Revista del Centre d'Estudis Selvatans*, èp. II, 11 (setembre de 1998), pp. 4-7; *Idem*, "Excavació de noves estructures a la vil· la romana de Paret Delgada (La Selva del Camp, Baix Camp)", *Tàrraco 99. Arqueologia d'una capital provincial romana (Tarragona, 15-17 d'abril de 1999)*, J. Ruiz de Arbulo (ed.), Documents d'Arqueologia Clàssica, 3, Tarragona 2000, 223-229.

NÚM. D'ORDRE: 2.24.2.

NOM DEL JACIMENT: El Vilar de La Quadra del Paborde.

TERME MUNICIPAL: La Selva del Camp, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 09' 15'' E / 41° 13' 15'' N.

ALÇADA: 200 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba al costat de les ruïnes del Mas de La Quadra del Paborde, molt a prop de la Riera de La Selva i de la carretera que va de Reus a Montblanc.

MATERIALS (1): Es té constància de la troballa de les restes de diversos murs enllestits i d'un nivell de cendres, a més de diversos fragments de ceràmica d'època romana.

VALORACIÓ (1): Malgrat l'absència de dades consistents, es considera com un assentament rural romà de tipus "vil·la" (afirmació amb la qual no estem gaire d'acord, tenint en compte la natura de les informacions disponibles) de cronologia imprecisa. Cal dir, que la proximitat del jaciment de Mas d'en Bertran (2.24.3.), en el qual **R. Capdevila** va efectuar nombroses troballes de ceràmica romana i que ha estat interpretat, igualment, com un assentament rural romà, que es troba a només 500 m. del d'El Vilar de La Quadra del Paborde, ha fet que, fins i tot, es consideri la possibilitat de que ambdós formin un únic jaciment.

HISTORIAL (2): El jaciment es coneix des de finals del s. XIX, tal i com es desprèn de les informacions recollides per **J. Pié Faidella**.

BIBLIOGRAFIA (2): PIÉ FAIDELLA, J., *Relación histórica del Santuario de Paret Delgada, situado en el término de la Villa de la Selva, en el Campo de Tarragona. Su origen y antigüedad*, Tarragona 1896; *Idem, Annals inèdits de la vila de la Selva del Camp de Tarragona*, Tarragona 1899 (reed. per F. Brunet i J. Masdeu, Tarragona 1984); MASSÓ CARBALLIDO, J., "Notes per a l'estudi del poblament d'època romana en el terme de la Selva del Camp", *Butlletí del Centre d'Estudis Selvatans*, 1 (1990), pp. 123-137; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 278.

NÚM. D'ORDRE: 2.24.3.

NOM DEL JACIMENT: Mas d'en Bertran.

TERME MUNICIPAL: La Selva del Camp, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 09' 45'' E / 41° 13' 21'' N.

ALÇADA: 195 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba al costat del Mas d'en Bertran, al marge esquerre de la Riera de La Selva.

MATERIALS (1): Avui dia, només s'observa la presència d'alguns murs antics que han estat reaprofitats com a marges parcel·laris. Però tenim constància, gràcies a les informacions aportades per **J. Pié Faidella**, de la troballa a l'indret de diverses restes d'estructures arquitectòniques romanes i d'1 clavegueram, a més d'alguns materials ceràmics romans, especialment d'àmfora, i d'1 tros de paviment de mosaic. També tenim testimoniats vestigis d'enterraments d'època romana al costat del Camí del Mas d'en Bertran.

VALORACIÓ (1): **J. Pié Faidella** pensava que el jaciment podria correspondre amb una *mansio* o posta, però, actualment, es creu, malgrat l'absència de dades, que es tracta d'un assentament rural romà de tipus "vil·la" (valoració del jaciment que, ara per ara, creiem que és difícil d'acceptar, donada la manca d'informació al respecte) de cronologia incerta. Alguns especialistes, el relacionen amb el proper jaciment d'El Vilar de la Quadra del Paborde (2.24.2.), en el qual s'han evidenciat també les restes d'un assentament rural romà (de natura i cronologia difícils de precisar), i, fins i tot, consideren que ambdós indrets arqueològics constitueixen en realitat un únic jaciment.

HISTORIAL (2): El jaciment es coneix des de finals del s. XIX, tal i com es desprèn de les informacions recollides per **J. Pié Faidella**. Fou prospectat per **R. Capdevila**, qui va aconseguir documentar nombrosos fragments de ceràmica romana en superfície.

BIBLIOGRAFIA (2): PIÉ FAIDELLA, J., *Relación histórica del Santuario de Paret Delgada, situado en el término de la Villa de la Selva, en el Campo de Tarragona. Su origen y antigüedad*, Tarragona 1896; *Idem, Annals inèdits de la vila de la Selva del Camp de Tarragona*, Tarragona 1899 (reed. per F. Brunet i J. Masdéu, Tarragona 1984); MASSÓ CARBALLIDO, J., "Notes per a l'estudi del poblament d'època romana en el terme de la Selva del Camp", *Butlletí del Centre d'Estudis Selvatans*, 1 (1990), pp. 123-137; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 278.

NÚM. D'ORDRE: 2.24.4.

NOM DEL JACIMENT: El Vilar de La Font de L'Albelló.

TERME MUNICIPAL: La Selva del Camp, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 08' 11'' E / 41° 12' 36'' N.

ALÇADA: 230 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: August/Canvi d'Era - Baix Imperi.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es troba al costat de l'antiga carretera de La Selva a Almofter, entre els barrancs de La Bossa i de Casans.

MATERIALS (1): A partir de les informacions aportades per **J. Pié Faidella**, sabem que s'han constatat vestigis d'estances i restes de paviments i de canonades de plom, a més de diversos materials ceràmics, d'algunes monedes d'època de Claudi I i de Trajà i, fins i tot, de peces escultòriques de marbre (en concret, diverses estatuetes i 1 bust amb casc romà, que, malauradament, s'han perdut). També es té constància de la troballa a l'indret de restes d'enterraments d'inhumació en sepulcres de *tegulae* i d'*amphorae* d'època baix-imperial. Avui dia, encara queden algunes restes d'estructures arquitectòniques, la major part exhumades durant l'obertura d'un camí, en concret, d'1 cisterna de grans dimensions, de diversos murs, que conserven alçades compreses entre el 1,30 m. i els 2 m., i de paviments d'*opus signinum*. També és possible observar a nivell superficial pels camps circumdants materials ceràmics, però que es manifesten de manera molt limitada i dispersa. Cal destacar també la troballa d'alguns fragments escultòrics, concretament, 1 tors de faune, amb el cap i els braços mutilats (1949), i 1 bust femení molt erosionat d'època augustiana (1961), que es conserven al Museu Arqueològic "Salvador Vilaseca" de Reus.

VALORACIÓ (1): S'ha considerat, a partir de les evidències arqueològiques que es conserven i de les informacions transmises per **J. Pié Faidella**, com un assentament rural romà de tipus "vil·la" (una opinió amb la qual no estem del tot d'acord, donada la manca de dades suficients per a poder precisar si, en efecte, es tracta d'un establiment de tipus "vil·la") amb els seus orígens, potser, vers el canvi d'Era i que, probablement, va perdurar fins algun moment del Baix Imperi que no es pot precisar.

HISTORIAL (2): El jaciment, que es coneix des de finals del s. XIX, ha estat prospectat diverses vegades al llarg del s. XX, destacant les campanyes de 1949 i 1961, durant les quals es van documentar els fragments escultòrics que, avui dia, podem visitar al Museu Arqueològic "Salvador Vilaseca" de Reus.

BIBLIOGRAFIA (2): PIÉ FAIDELLA, J., *Relación histórica del Santuario de Paret Delgada, situado en el término de la Villa de la Selva, en el Campo de Tarragona. Su origen y antigüedad*, Tarragona 1896; MORERA LLAURADÓ, E., *Provincia de Tarragona, Geografía General de Catalunya*, F. Carreras i Candi (dir.), vol. IV, Barcelona 1910; ALBERTINI, E., "Sculptures antiques du Conventus Tarraconensis", *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans (1911-12)*, Barcelona 1913, p. 405; VILASECA, Ll., "Baco en el Museu Municipal de Reus", *Revista del Centro de Lectura de Reus*, èp. IV, 20 (1954), pp. 18-19; VILASECA, S. i VILASECA, Ll., *Guía del Museo Municipal de Reus*, Madrid 1963, pp. 22-25; MASSÓ CARBALLIDO, J., "Notes per a l'estudi del poblament d'època romana en el terme de la Selva del Camp", *Butlletí del Centre d'Estudis Selvatans*, 1 (1990), pp. 123-137.

NÚM. D'ORDRE: 2.24.5.

NOM DEL JACIMENT: Mas Murillo.

TERME MUNICIPAL: La Selva del Camp, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 09' 32'' E / 41° 12' 20'' N.

ALÇADA: 178 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Assentament rural ibèric final.

CRONOLOGIA: Ibèric Ple - Ibèric Final/Tardo-republicà.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: El jaciment es troba al costat del Mas de Murillo, al marge esquerre del Barranc de Casans.

MATERIALS (1): No s'ha detectat la presència d'estructures arquitectòniques i només s'han pogut recollir alguns fragments de ceràmica ibèrica i de campaniana.

VALORACIÓ (1): Malgrat la dificultat d'arribar a conclusions sobre aquest jaciment, s'ha considerat com un assentament ibèric que perduraria fins algun moment del període tardo-republicà (o Ibèric Final), ara per ara, impossible de concretar, donades les poques evidències documentades.

NÚM. D'ORDRE: 2.24.6.

NOM DEL JACIMENT: Mas Nolles.

TERME MUNICIPAL: La Selva del Camp, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 10' 31'' E / 41° 11' 54'' N.

ALÇADA: 140 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: El jaciment es troba al costat del Camí de Vilallonga, molt a prop del Barranc de Casans.

MATERIALS (1): No s'ha detectat la presència de cap estructura arquitectònica, però sí que s'ha documentat abundant ceràmica romana sobre una superfície bastant important.

VALORACIÓ (1): Malgrat la pobresa de les dades, es considera, hipotèticament, com un assentament rural romà de tipus "vil·la" de cronologia difícil de fixar. Segons el nostre parer, aquesta valoració que s'ha fet del jaciment resulta, a l'igual que succeeix a molts altres casos ja comentats, molt arriscada, doncs cal tenir present que no es posseeixen dades suficients per a poder definir la natura i la cronologia precisa del jaciment en qüestió i que, per tant, no es compta amb les informacions necessàries per aplicar-li el qualificatiu de "vil·la", i més

considerant el rigor que s'ha de tenir a l'hora d'utilitzar el susdit terme.

NÚM. D'ORDRE: 2.24.7.

NOM DEL JACIMENT: Barranc de Sales.

TERME MUNICIPAL: La Selva del Camp, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 08' 50'' E / 41° 13' 25'' N.

ALÇADA: 235 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Regular.

UBICACIÓ: El jaciment es troba al costat del Barranc de Sales.

MATERIALS (1): Han estat documentades restes de murs de grans dimensions bastits amb pedres lligades amb morter i que conserven, en alguns casos, una alçada aproximada de 1,6 m. També s'han detectat nombrosos fragments de ceràmica romana d'època imperial, especialment, Terra Sigil·lata de diversos tipus.

VALORACIÓ (1): Es creu que ens trobem davant les restes d'un assentament rural romà de tipus "vil·la" de cronologia incerta, una hipòtesi respecte a la qual volem manifestar les nostres reticències, donada la manca de dades disponibles que ens possibilitin concretar la seva natura i cronologia.

NÚM. D'ORDRE: 2.24.8.

NOM DEL JACIMENT: Mas del Cristià.

TERME MUNICIPAL: La Selva del Camp, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 09' 39'' E / 41° 13' 05'' N.

ALÇADA: No disponible.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: El jaciment es troba al costat del Mas del Cristià.

MATERIALS (1): S'han localitzat vestigis d'1 mur construït amb pedres lligades amb morter i d'1 pica de pedra. També s'ha trobat divers material ceràmic romà escampat en superfície pels camps que rodegen el Mas del Cristià.

VALORACIÓ (1): Malgrat els pobres vestigis detectats, el jaciment ha estat considerat com un assentament rural romà de tipus "vil·la" de cronologia difícil de precisar, una opinió amb la qual, ara per ara, no estem gaire d'acord, al considerar que no es compta amb dades suficients per a precisar la natura i la cronologia concreta del jaciment en qüestió (i menys per atorgar-li el controvertit qualificatiu de "vil·la").

NÚM. D'ORDRE: 2.24.9.

NOM DEL JACIMENT: El Prat.

TERME MUNICIPAL: La Selva del Camp, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 10' 11'' E / 41° 11' 39'' N.

ALÇADA: 150 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: El jaciment es troba davant el Mas de l'Ollé, dins la partida d'El Prat.

MATERIALS (1): Fins al moment, no es té constància de cap estructura arquitectònica i només ha estat possible localitzar alguns materials ceràmics romans, especialment, fragments de dòlia, dispersos sobre una àrea d'aproximadament 50 m², davant el Mas de l'Ollé. També s'han documentat algunes monedes i vestigis de paviments d'*opus signinum* que han estat reutilitzats als marges parcel·lars dels camps.

VALORACIÓ (1): El jaciment es considerat, de manera hipotètica, com un assentament rural romà de tipus "vil·la", una valoració que no compartim al considerar que no es compta amb dades suficients per a determinar la natura i la cronologia del jaciment i, per tant, per aplicar-li, amb el rigor que és necessari, el qualificatiu de "vil·la".

NÚM. D'ORDRE: 2.24.10.

NOM DEL JACIMENT: Subsòl del nucli emmurallat.

TERME MUNICIPAL: La Selva del Camp, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 08' 18'' E / 41° 12' 55'' N.

ALÇADA: No disponible.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric.

CRONOLOGIA: Ibèric.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: El jaciment es troba dins el nucli antic de la població de La Selva del Camp, a la Plaça de Sant Andreu, delimitada pels ravals de Sant Pere i Sant Rafael i pel Passeig de Josep Cristià, que ressegueix la línia de les muralles, construïdes des del s. XIV i que encara conserven 7 torres.

MATERIALS (1): Només ha estat possible documentar la presència d'alguns materials d'època ibèrica.

VALORACIÓ (1): La constatació de materials ibèrics fa que es consideri l'existència a l'indret d'un assentament ibèric de natura i cronologia, ara per ara, impossibles de fixar, degut a les poques dades arqueològiques disponibles.

HISTORIAL (2): L'any 1994, **J. Vallverdú i Poch** va realitzar el seguiment arqueològic de les obres del carrer Major i, l'any següent, **A. Ollé, J.M. Vergés Bosch** i el mateix **Vallverdú** dirigiren una excavació d'urgència a la Plaça de Sant Andreu, durant la qual es detectaren els materials ibèrics sobre els quals s'especula respecte a l'existència d'un establiment indígena.

BIBLIOGRAFIA (2): PIÉ FAIDELLA, J., *Annals inèdits de la vila de La Selva del Camp*, Tarragona 1899 (reed. per F. Brunet i J. Masdéu, Tarragona 1984); MORERA LLAURADÓ, E., *Provincia de Tarragona, Geografia General de Catalunya*, F. Carreras i Candi (dir.), vol. IV, Barcelona 1910.

NÚM. D'ORDRE: 2.24.11.

NOM DEL JACIMENT: L'Horta (*).

TERME MUNICIPAL: La Selva del Camp, Baix Camp.

COORDENADES: No disponibles.

ALÇADA: 150 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural ibèric final - Assentament rural romà.

CRONOLOGIA: Ibèric Final/Tardo-republicà (abans de finals del s. II a.C.) - Baix Imperi.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es situa sobre un petit turó, que ofereix una perfecta panoràmica del Torrent de Casans, que es troba vers el S, al costat de l'anomenat Mas dels Casaments, molt a prop del límit entre els termes municipals de La Selva del Camp i de Vilallonga del Camp (Tarragonès).

MATERIALS (1): S'ha constatat una petita concentració de materials ceràmics de filiació ibèrica, juntament, amb diversos materials romans, sobretot *tegula-imbrex*, que abasten l'ampli espectre cronològic comprès entre el període tardo-republicà (o Ibèric Final) i el Baix Imperi.

VALORACIÓ (1): En opinió de **S.J. Keay**, la troballa de materials amb cronologies que van des de l'època ibèrica final (les formes ceràmiques identificades suggereixen, segons **Keay**, que l'activitat va començar abans de finals del s. II a.C.) fins al Baix Imperi, permet pensar en l'existència d'un petit assentament de tipologia difícil de definir, amb una llarga perduració en el temps. Molt a prop d'aquest jaciment, vers l'O, **Keay** va localitzar una petita concentració de material ceràmic tardo-republicà, que, donada la pobresa de la troballa, només considera com un "potencial site". Vers el NE, fora de l'àrea d'estudi (*transect*), **Keay** va detectar també la presència d'altres petites concentracions de materials, sobretot, baix-imperials. Possiblement, totes aquestes troballes formin part del mateix jaciment, però, amb les poques dades amb les quals comptem, res es pot afirmar.

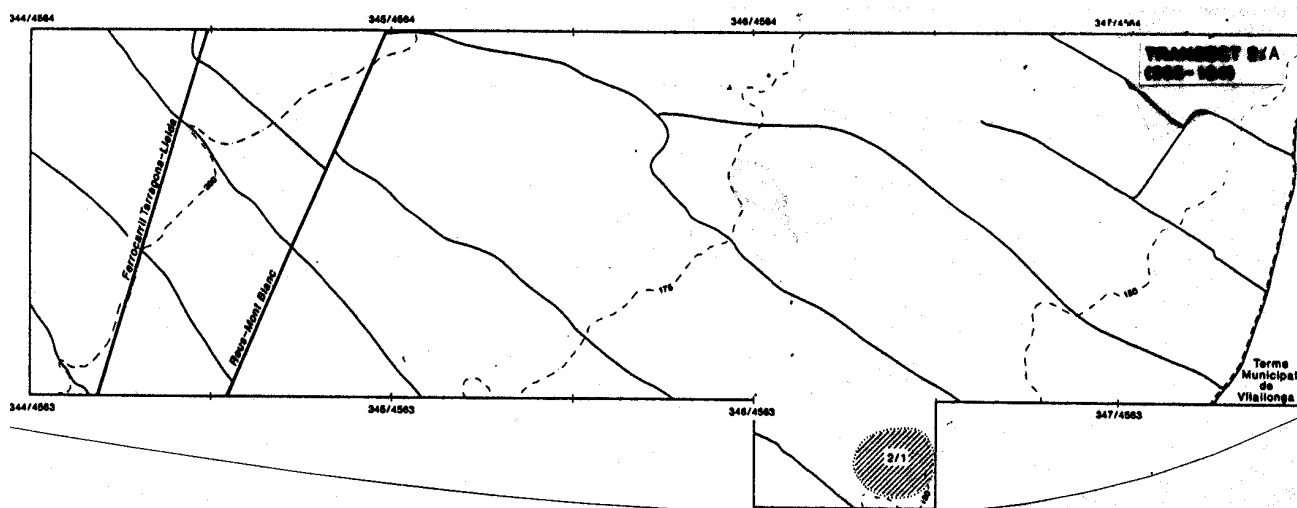

Figura XX. Ubicació del jaciment de L'Horta* (2.24.11.)
(segons S.J. Keay).

HISTORIAL (2): Fou prospectat pel Servei d'Arqueologia de Tarragona en col·laboració amb la Universitat de Southampton (l'equip de l'*Ager Tarraconensis*), sota la direcció de **S.J. Keay** i **J.A. Remolà i Vallverdú** (1985-1990).

BIBLIOGRAFIA (2): KEAY, S.J. i CARRETÉ, J.M., *Memòria de les prospeccions de l'Ager Tarraconensis 1985-1988* (memòria inèdita lliurada al Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya) (núm. 2/1 i 2/2); CARRETÉ, J.M., KEAY, S.J. i MILLETT, M., *A Roman Provincial Capital and its Hinterland. The survey of the territory of Tarragona, Spain, 1985-1990*, Oxford 1995, p. 177 (site 2.1); OLLÉ, A., OTIÑA, P. i VALLVERDÚ, J., "Una terracota ibèrica procedent de la Selva del Camp (Baix Camp)", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 19-20 (1997-98), pp. 27-40.

NÚM. D'ORDRE: 2.25.1.

NOM DEL JACIMENT: Cova del Solà del Pep.

TERME MUNICIPAL: Vandellòs, Baix Camp.

COORDENADES: 0° 52' 46'' E / 40° 58' 41'' N.

ALÇADA: 135 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament ibèric - Enterrament d'inhumació.

CRONOLOGIA: Ibèric.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: El jaciment es situa sobre el vessant SE de la Muntanya del Solà (de 250 m.s.n.m.), dins el Pla de Cadaloques, separat del mar (que es troba a només 2 Km.) pel Coll de Balaguer, entre els barrancs d'Aigua-al-Coll i de Cadaloques i els P.K. 242 i 243 de l'antiga carretera de València.

MATERIALS (1): S'han documentat fragments de ceràmica prehistòrica, de sílex i d'ossos humans (potser, de l'epipaleolític), juntament amb materials ibèrics.

VALORACIÓ (1): El fet de constatar materials d'època ibèrica ens podria fer pensar en l'existència a l'indret d'un assentament ibèric, però la veritat és que les restes són tan minses que no permeten arribar a cap conclusió fiable. Presenta el mateix problema d'altres jaciments de la comarca del Baix Camp, com els del Castell de Vilafortuny (Cambrils) (2.9.4.), El Rossinyol (Prades) (2.18.3.) o la Cova Josefina-Muntanya d'Escornalbou (Riudecanyes) (2.21.2.), en els quals s'han constatat també materials ibèrics però en quantitats tan petites que resulta arriscat realitzar qualsevol valoració al respecte.

HISTORIAL (2): Fou descobert i excavat per **S. Vilaseca Anguera** l'any 1934.

BIBLIOGRAFIA (2): VILASECA ANGUERA, S., "La Cova del Solà del Pep de L'Hospitalet de l'Infant (Vandellòs)", *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*, 511; *Idem, Las industrias del sílex tarraconenses*, CSIC, Madrid 1953, p. 516; *Idem, Reus y su entorno en la Prehistoria*, vol. I, Reus 1973, p. 77; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 284.

NÚM. D'ORDRE: 2.26.

Vilanova d'Escornalbou (Baix Camp). **Sense jaciments.**

NÚM. D'ORDRE: 2.27.

Vilaplana del Camp (Baix Camp). **Sense jaciments.**

NÚM. D'ORDRE: 2.28.1.

NOM DEL JACIMENT: Partida del Torrent / Mas del Mario / Mas d'en Mario / Hostal "Don Juan".

TERME MUNICIPAL: Vinyols i Els Arcs, Baix Camp.

COORDENADES: 1° 04' 20'' E / 41° 04' 40'' N.

ALÇADA: 20 m.s.n.m.

TIPUS DE JACIMENT: Assentament rural romà - Enterrament d'inhumació.

CRONOLOGIA: Roma.

CONSERVACIÓ: Dolent.

UBICACIÓ: Es situa dins la partida del Torrent, molt a prop del límit entre els termes municipals de Vinyols i Els Arcs i de Cambrils, al marge dret de la Riera de Maspujols o de Riudoms, per sota de la carretera nacional CN-340 i per damunt del Camí Vell de Cambrils a Vilafortuny i Vila-seca.

MATERIALS (1): S'han localitzat les possibles restes d'1 enterrament i de diversos fragments de ceràmica campaniforme i de sílex, juntament amb materials ceràmics d'època romana i trossos d'estuc. També comptem amb notícies antigues respecte a troballes superficials de ceràmica campaniforme, molins de mà, destrals polimentades i braçalets de peduncle, i amb les informacions orals aportades pel propietari de la finca, qui afirma haver trobat als anys 60 vestigis de 2 o més enterraments d'inhumació amb lloses.

VALORACIÓ (1): Ha estat considerat, de manera hipotètica, com un assentament rural romà de tipus "vil·la" de cronologia incerta, a partir dels diversos materials ceràmics d'època romana detectats i dels fragments d'estucs. Malgrat tot, no existeix unanimitat entre els investigadors, quelcom lògic, tenint en compte els problemes que presenta l'estudi del jaciment, i, per exemple, **R.M. Blanch**, que va dirigir una excavació d'urgència a mitjans dels anys 80, arriba a la conclusió de que no n'hi ha cap jaciment a l'indret i que el material detectat en realitat prové d'un altre lloc i que, molt probablement, va ser dipositat durant unes aportacions de terres efectuades als anys 60 per anivellar el terreny de la finca.

HISTORIAL (2): Fou prospectat per **V. Romero Alarcón**, en col·laboració amb **J. Massó Carballido** i **Ll. Vilaseca**. L'any 1983, **R. Vilardell** va dirigir una excavació arqueològica. El 1985, **R.M. Blanch** va continuar les tasques arqueològiques, realitzant una excavació d'urgència per encàrrec del Servei d'Arqueologia.

BIBLIOGRAFIA (2): MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Informe del jaciment arqueològic aparegut a la partida del Torrent, Vinyols (Baix Camp)*, Generalitat de Catalunya, Tarragona 1983; ROMERO ALARCÓN, V., *Aportació al coneixement de la població protohistòrica de Riudoms*, Riudoms 1984, pp. 31-37; VILARDELL, R., "Mas d'en Mario", *Arqueologia* 83, Madrid 1984, p. 191; BLANCH, R.M., *Informe de l'excavació realitzada en el Torrent de Maspujols (Vinyols)*, Generalitat de Catalunya, Tarragona 1985; MASSÓ CARBALLIDO, J., *El terme de Cambrils a l'Antiguitat. Una aproximació arqueològica*, Cambrils 1990; ARBELOA I RIGAU, J.-V. M., "Prospeccions i excavacions arqueològiques", *Butlletí Arqueològic*, èp. V, 12 (1990), p. 147; ADSERIAS, M., MASSÓ, J. i PALLEJÀ, Ll., *Carta Arqueològica. Baix Camp*, Generalitat de Catalunya, Barcelona 1993, p. 303.

Gràfica X. Recompte total dels materials ceràmics evidenciats als jaciments del Baix Camp.

